H. g. hum.
103
c

Om
Ragnaroksmythen.

Af
Martin Hammerich,
theologisk Candidat.

Kjøbenhavn, April 1836.

H. g. hum. 103°
Hammerich

Til

Hr. Professor Dr. Petersen

med Høiagtelse

fra

Forfatteren

Om
Ragnaroksmythen
og
dens Betydning i den oldnordiske Religion.

Udgivet for Magistergraden

af

Martin Hammerich,
theologisk Candidat.

„Οἴδαμεν, ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ."

Kjøbenhavn.
Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Nodetrykker,
Østergade Nr. 53.

April 1836.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Forord.

For at sætte mig istand til en selvstændig Bearbeidelse af den gammelindiske Litteratur, maatte jeg blandt Andet forberede mig ved et mythologisk Studium. Da jeg derfor søgte Kundskab om den græske Gudelære og om den nordiske, forekom vore Forfædres Mythe om Ragnarok eller Gudernes Undergang mig at indeholde saa betydningsfuldt et Udtryk af de mythiske Religioners Væsen, at jeg besluttede, at gjøre denne Mythe til Gjenstand for en videnskabelig Undersøgelse. I Slutningen af October 1835 indsendte jeg min Afhandling „om Ragnaroksmythen og dens Betydning i den oldnordiske Religion" til det philosophiske Facultets Bedømmelse. — Paa samme Tid tilsendte jeg det høie Consistorium en allerunderdanigst Ansøgning til Kongen „om Tilladelse til at disputere for Magistergraden over Afhandlingen om Ragnarok, skjøndt den imod Universitetets Vedtægt var forfattet i det danske Sprog". Forat motivere dette Skridt for de Herrer Rector og Professorer ogsaa fra et mindre individuelt Synspunct, end det, jeg havde maattet fastholde i Ansøgningen til hans Majestæt Kongen, oversendte jeg derhos i Manuscript følgende almindeligere Betragtninger til Gunst for Disputatser i Modersmaalet.

„Naar Man vil yttre det Ønske, at en bestaaende Institution skal forandres, maa man forinden stræbe at tydeliggjøre sig dens mislige Forhold til den Organisme af Institutioner, hvori den skulde finde sin Næring og sin Virkekreds; saasandt Man desforuden kan

erkjende det Fornuftmæssige i, at denne Institution i sin Tid formedes netop saaledes, som den er formet, og det Fornuftmæssige i, at de Forhold, hvorunder den opstod, nu er omformede, da tør Man ogsaa fortrøste sig til, at den samme Fornuft vil faae Frihed til at fuldbyrde sit Værk, og at dens organiserende Virksomhed kun for en kort Tid kan være standset. Jeg nærer det Haab, at det vil blive mig tilladt at disputere over en Afhandling, der, mod den almindelige Vedtægt for Disputatser, er affattet i Modersmaalet. Det er min Hensigt med disse Linier, at fremsætte de Betragtninger over **det latinske Sprogs Forhold til Litteraturen og navnlig til Disputatslitteraturen**, i hvilke jeg selv har aflagt mig Regnskab for dette Haab. —

De Lærdes ældste Sprog, det latinske, pleier Man at kalde et dødt Sprog, og for Nutidens Latin er denne Benævnelse gyldig; men Man maa ikke oversee at det christnede Europa modtog det som et levende Sprog, og at det først lidt efter lidt hendøde. Latin var Modersmaalet for Menigheden i Rom. Denne By blev Hovedstad for den europæiske Christenhed; den romerske Kirke blev en catholsk, det er en almindelig Kirke; den sendte sine Geistlige mod Norden og Vesten, og med dem sit Latin. Saaledes var det latinske Sprog Geistlighedens Fælledssprog. Vel ophørte det snart, i egentlig Forstand at være Moders-Maal for dem, der talte det; men det var dog et levende Sprog, forsaavidt det uafbrudt var mundtlig forplantet fra de Tider, da det var Romerstatens Folkesprog. Og blandt de romanske Folkeslags, blandt Spanieres og Franskmænds og Italieneres Modersmaal kunde det aldrig være det nærbeslægtede Romersprog vanskeligt, at holde sig ilive.

De romersk-catholske Geistlige — ligefra Kirkefædrene — var det Samfund, hvori den nyeuropæiske Videnskabelighed udviklede sig. Derfor blev det latinske Sprog dennes naturlige Organ. At dette Sprog som intet af alle dem, der taledes i den vestlige Kirke, eengang før havde tjent Videnskaberne, gjorde det fremfor de andre, de raae eller ubehjælpsomt stive, fattige Almuesprog,

skikket til dets nye Tjeneste. At det var et Fællesssprog for Geistligheden, og altsaa for Europas første Videnskabsmænd, forjættede ikke blot Videnskaberne en hurtigere og fleersidigere Udvikling, men forjættede alle dem, som den romerskcatholske Kirke samlede mellem sine Altre, en fælleds Cultur, til Trods for de mange Folkesprogs Particularisme. Og det er Latinens udødelige Berømmelse, at den blev eet af Redskaberne i Forsynets Haand til at udføre Christendommens store Gjerning i Verdenshistorien, at danne Europas Nationer til eet Folk.

For den senere Middelalder fik den classiske Oldtidsvidenskab en gjennemgribende Betydning. Herved stadfæstedes Latinen i sit Kald som Videnskabernes Sprog; men det gamle romerskcatholske Latin halvdøde under Studiet af de latinske Classikere, idet Man nu af Bøgerne tillærte sig længstforglemte classiske Udtryk og Vendinger, og fornægtede sit Klosterlatin forat bringe disse i Omløb. Dermed kunde Man imidlertid forsaavidt være tjent, som Man i de oldromerske Skrifter forefandt et smagfuldt, til en vis Grad videnskabelig bestemt Sprog, der tilmed kom de dalevende klosterlatinske og romanske Dialecter saa nær, at det — ved de mange samtidige Oldtidsgranskeres forenede Bestræbelser efter at gjenoplive det — endnu for en Deel kunde antage Characteren af et levende Sprog: med hvilken Rigdom, hvilken Lethed og Elegants bevægede det sig ikke for Franskmanden Muret! Men endskjøndt det philologiske Studium nød en velfortjent Agtelse, lod dog de Lærdes Sprog i Middelalderen sig i det Hele taget ikke censere efter Classicitet. Humanisternes Protestationer uagtet vedblev Man, nu som før, kappeviis at uddele romersk Borgerret til veltalende Barbarismer; og da det latinske Sprog altid stødte op til eet eller andet af de moderne Folkesprog, deelte det sig efter disses Forskjellighed i Dialecter, der ikke blot i Udtale, men ogsaa i Phraseologie havde Vilkaar tilfælleds med Grændsedialecter, som beriges ved en ordret, undertiden endog bogstavret, Oversættelse fra det ene Nabosprog paa det andet.

I Kraft af Reformationens Ideer maatte Latinen miste sit Monopol paa, at være Videnskabernes Organ; men først i det 18de Aarhundrede bliver denne Forandring paafaldende. Poesien og Religionen havde for længe siden talt Folkenes Modersmaal; de videnskabelige Elementer traadte meer og meer i Vexelvirkning med de nationale; og i alle Maader havde de nyere Sprog tilegnet sig en Rigdom og en Dannelse, som ikke var forenede i de Lærdes gammeladelige Sprog. Enhver der f. Ex. kjender det danske Sprogs Historie, veed, hvor mangesidigt det i denne Periode har stræbt at forberede sig, med hvilken Resignation det har sluttet sig til det tydske, det franske og selv det latinske Sprog, for ved deres Omgang selv at opnaae en høiere, en videnskabelig Dannelse. — Medens nu Modersmaalene udvikledes til at betjene Videnskaberne, følte ogsaa disse en stærkere og stærkere Trang til at benytte sig af deres Tjeneste; thi Fortidens halvdøde Sprog var ikke skikket til at udtale det aandelige Liv, der nu rørte sig i Videnskaberne. Ikke alene vaagnede der nye videnskabelige Interesser, som hverken førte til den classiske Oldtids eller til Middelalderens Ideekreds, og altsaa ei heller til deres Sprog, og disse Interesser traadte i Vexelvirkning med det Ældre, der var nedarvet; men ogsaa det, den moderne Tid fik i Arv fra Fortiden, søgte den selv at gjenføde og at fortsætte og at forene med den Fylde af Folkeaandens Livsyttringer, der i Middelalderen endnu ikke havde fundet Vei til Videnskaberne. Desuden stod den europæiske Cultur efter Reformationen for saa vidt i et ganske andet Forhold til det latinske Sprog, end før Reformationen, som den lærde Verdens Enemærker nu var flyttede. Videnskabeligheden var nemlig uddød i Spanien og Italien, men derimod levet op i Tydskland, Nederlandene og Norden; og for disse ikkeromanske Nationer var det unaturligt, at udtrykke sig i Romersproget. De Germanismer, Danismer o. s. v., som Man gav Indfødsret i sin latinske Stiil, for, uden at bringe den altfor store Offre, at faae den nogenlunde completeret, bar saa kjendelig et fremmedt Physiognomie, at de, der havde Agtelse

for Latinitetens Rettigheder, nu meer end nogensinde maatte reise sig imod dette Uvæsen. De indsaae, at intet Sprog kan existere, naar det skal mestres efter Hvermands Vilkaarlighed og øieblikkelige Trang, og de eftergranskede den Sprogbrug og de Love, som det latinske Sprog adlød i den Periode, da det blomstrede som Sprog. Der blev skrevet antibarbariske Glossarier og Methodikker for en ciceroniansk Stiil; men medens Puristerne ved deres ængstligt studeerte og dog høist fattige Mosaik-Sprog aflagde Vidnesbyrd om, hvor vanskeligt det er, i vore Dage at opvække Cicero fra de Døde, og alligevel theoretisk beviste dem, der vilde skrive Latin, Nødvendigheden af, at efterligne de classiske Mønstre, medvirkede de til at standse Brugen af det latinske Sprog ved at standse dets Misbrug.

I vort Aarhundrede udtrykker det videnskabelige Liv sig ikke længer paa Latin, hvor det har Frihed til at vælge sit Sprog. Philologiske Bibelfortolkere, som Gesenius og Rückert, Savigny, Romerrettens Forsvarer, selve Roms Historieskrivere, Englænderen Gibbon i det forrige Aarhundrede og Niebuhr i vort, bære Vidne om Tidens Fordringer; Brøndsted skriver sin archæologiske Reise i Grækenland paa Engelsk, Fransk og Tydsk, men ikke paa Latin; Otfried Müllers Eumenider er hverken den eneste eller den første tydske Commentar over et classisk Oldtidsværk: Man behøver kun at blade i et Messecatalog, forat overtyde sig om, at Videnskabeligheden, som den før brugte det latinske Sprog forat kunne udtrykke sig og forat kunne udbredes, saaledes nu bruger de moderne Sprog. Den lærde Verden har nemlig opgivet, at oversætte sine Tanker paa et Sprog, hvori de maatte miste saavel deres Klarhed som deres Farvespil; den træder tillige det Folkelige nærmere, baade for selv at vinde Holdning og forat udvide sin Virkekreds; og med alt det har Sprogforandringen ingenlunde retarderet Tankernes Befordring gjennem det dannede Europa. —

Disputatslitteraturen er endnu forpligtet til at bruge det latinske Sprog. Men de latinske Disputatser bevise i Almindelighed,

foruden deres Hovedthemaer, tillige, at Man ikke kan skrive Latin. Imidlertid kan det tjene saadanne Disputatser til Undskyldning, at de meer og meer lades i Stikken af hele den øvrige Verden: Man hører ikke længere Latin paa Universitetets Forelæsninger og læser det ikke i sin Videnskabs Litteratur, endsige at Man fører Brevverling og Conversation deri, som i gamle Dage. Men mon ikke denne Undskyldning indeholder en stærk Opfordring til at indføre en Tingenes Orden, hvor Man ikke behøvede deslige Undskyldninger?

Det var den oprindelige Hensigt med Disputatserne, at den, der havde erhvervet en høiere videnskabelig Dannelse, som Universitetet vilde vedkjende sig, skulde kunne aflægge offentlig Prøve derpaa, og at han derved tillige skulde bidrage til at gjøre sit videnskabelige Udbytte nyttigt for sine Medstuderende. Dengang Universiteterne først opfordrede de Studerende til at disputere, gjordes der den Fordring til Disputatserne, at de skulde være latinske; thi dengang var enhver videnskabelig Afhandling latinsk. Men hvormeget denne, fordum aldeles rimelige Fordring, i vore Tider bidrager til at forhindre Disputatslitteraturen fra at opfylde sin Bestemmelse, er ikke vanskeligt at overskue. — Det naturlige Forhold imellem Videnskabelighed og Disputatser forstyrres ikke blot forsaavidt Videnskaberne har Regioner — f. Ex. i det Physiske — som Universitetet freder og bør frede, og som dog slet ikke vilde lade sig fremstille paa det latinske Sprog, men i det Hele forsaavidt Brugen af det antiquerede Sprog befordrer Valget af saadanne Emner og af en saadan Fremstilling, der i Reglen ligesaalidt nu ere naturlige Udtryk af en videnskabelig Forfatters Ideekreds, som de tilfredsstille vor Tids Interesser. — Tildeels heraf maa Man forklare sig den ugjæstfrie Modtagelse, som bliver hele vor togaklædte Litteratur til Deel, og som sætter den ud af Stand til at opfylde sin anden Bestemmelse, nemlig at virke paa Universitetets Studerende. Hvor mangen en Disputats, som vedkommende Facultet ikke havde kunnet nægte et **imprimatur**, og som uddeeltes hundredviis, har ikke

alligevel fundet sin talrigste Læseverden i sine Opponenter; saaat den offentlige Disputationsact i Regentskirken igrunden blev en Bisættelse, hvor Tilhørerne var Liigskaren og Opponenternes Lovtaler Parentationen: naar Forfatteren endnu tilsidst kunde læse en Nekrolog over sit Arbeide i een af vore Recensionstidender, da maatte han regne sig det for en særdeles Ære. Da det nu er en melancholsk Sag, at skulle gjøre Opoffrelser forat dødføde et videnskabeligt Arbeide, især om Man selv virkelig havde det kjært, bliver Frygten for, at friste denne Skjæbne, for Enhver, hvem det er om at gjøre, at have disputeret, en ny Bevæggrund til at vælge et saadant Emne, at baade Forfatteren og Verden har tabt saa lidt som muligt, om Disputatsen skulde glemmes, eller i al Fald til at benytte sig af sin Disputats til at udføre et Arbeide — f. Ex. Udgivelsen af et indisk Haandskrift — der maa beregnes paa et ganske andet Publikum, end det, som Man kan forefinde blandt sine Medstuderende, end det, som Universitetet har bestemt Disputatserne i Anordningen om deres Uddeling og deres offentlige Drøftelse; og hvormange academiske Prøveskrifter er det endda givet at finde deres Publikum i det Fjerne?

Hvis det var en Vedtægt ved Universiteterne, at den, der vilde disputere, havde Frihed til at udtrykke sig paa det latinske Sprog eller paa Modersmaalet, alt efter sin videnskabelige Retnings og sit Emnes Characteer, da vilde Disputatslitteraturen ikke længer staae saa isoleret fra Videnskabelighedens og navnlig Universitetslivets Organisme, da vilde Disputatserne baade skrives og læses paa en ganske anden Maade, end nu. — Og af hvad Grund skulde Man nu nægte Universitetslitteraturen denne Frihed, som baade den europæiske Litteraturs Historie og dens egen dyrekjøbte Erfaring har lært den at længes efter? Ingen vil fordre Disputatserne latinske, fordi den latinske Stiil er den lærde Skoleunderviisnings Hovedopgave. Thi naar Man i Skolen lærer at skrive Latin, da er det Underviisningens Hensigt, at Man derved skal dannes; men det kan ikke være Hensigten, at Man skal dannes til

latinsk Forfatter — en Dannelse dertil vil nu være overflødig —; og endnu mindre kan det være Hensigten, at Man skal dannes til at skrive latinske Disputatser. Og vort Universitet forlanger vel en classisk Dannelse hos dem, hvem det meddeler sit Borgerbrev, og fortsætter denne et halvt Aar; men efter dette Halvaar tilsteder det den Studerende, efter frivilligt Valg at tilegne sig en Videnskabelighed, som ikke sætter ham i Forbindelse med den classiske Oldtid. — Den der ved Disputatslitteraturen vilde bevirke en Communication, som hele den øvrige Litteratur søger sig ad andre Veie: der vilde fordre Disputatserne latinske, for at de kunde læses ved alle Europas Universiteter, han affordrede sit Universitet en smertelig Selvopoffrelse, der ikke engang kunde mildnes ved Fortrøstningen om, at der var Nogen, som modtog Offeret.

Disse almindelige Betragtninger over det latinske Sprogs Anvendelighed paa Nutidens Litteratur og over dets Anvendelse paa Disputatslitteraturen synes at indeholde en Forsikkring om, at det ikke vil vare længe, inden Europas Universiteter tilstede academiske Prøveskrifter paa Modersmaalet. Ved de franske Universiteter, ved nogle sydtyske skal der allerede herske en saadan Sprogfrihed for Disputatserne. Men det danske Universitet, der fremfor de fleste har vaaget over Promotionsprøvernes Grundighed, og derfor fremfor de fleste har vidst at holde sine academiske Grader i Høiagtelse, tilkommer det, at være blandt de første, der bringe Disputatsvæsenet i Ligevægt med Nutidens Videnskabelighed. —

At denne i det Hele taget fjerner sig fra det latinske Sprog, er øiensynligt; og det er ligesaa øiensynligt, at der gives videnskabelige Emner, som det vilde være fuldkommen unaturligt at latinisere. Et saadant Emne er f.Ex. min Afhandlings Gjenstand. Ikke blot, at de Undersøgelser, jeg har fremsat i denne Afhandling, har havt alt for stor Betydning for min egen videnskabelige Udvikling, til at jeg skulde nedlægge dem i en latinsk Disputats: jeg følte Udygtighed til at fremstille mit Emne paa Latin. Og denne

Udygtighed kunde jeg dog ikke tilskrive min Dannelses særegne Vilkaar. Tvertimod har jeg staaet i nøiere Forbindelse med den classiske Litteratur, end de fleste Ikke-Philologer, og jeg haaber, aldrig at afbryde denne Forbindelse. — — — — Men den Afhandling, jeg nu har indsendt det philosophiske Facultet til Bedømmelse, var det mig umuligt at skrive paa Latin. Dens Gjenstand er nemlig den nordiske Mythologie. Men Mythologien som Videnskab er netop een af de Videnskaber, der ikke blot ikke tilhøre Fortiden, men snarere Fremtiden, end Nutiden; og det vilde koste en Anstrængelse, som aldrig kunde lønne sig, fra et i sin Fattigdom forstenet, afsluttet Sprog at søge Udtryk for, hvad dette Sprog aldrig før har udtrykt: Schelling udtalte sig lettere i Kants Terminologie, end en Nutidens Mytholog i Ciceros. — Hertil kommer ved Nordens Mythologie, at alle de Forestillinger, Situationer, Characterer, der bevæge sig i den, tilhøre Norden alene, at derfor hele dens Gloseforraad allerede ligger i vort danske Sprog, og derimod ikke vilde lade sig gjengive ved det latinske uden at forspilde sin Characteer. Vi kan aldrig gjøre os den Følelse tydeligere, at vi er i Slægtskab med Odins Dyrkere, end ved at forsøge paa, at latinisere Nordens Gudelære: den friske nordiske Luft, der vifter os imøde fra vore Forfædres Sagn, taaler ikke en Reise over campagna Romana. Og hvem maatte ikke smile ad Nordens høie Guder og Helte, naar de skulde tale Romernes Sprog? de kunde ikke engang nævne deres egne Navne paa Latin, uden at stemple sig til Barbarer. — Endelig maa jeg endnu anføre een Bevæggrund, den meest individuelle af dem alle. Jeg havde ligefra Begyndelsen opfattet min Afhandlings Opgave ikke blot i dens architectoniske Conturer, men tillige i dens Colorit; vor Tid er ikke tilfreds med den Fremstilling uden Farver og selv uden kraftig Tegning, den Blyantsmaneer, der er saa tilbøielig til at kalde sig den videnskabelige Fremstilling, og jeg følte Drift til, at afbilde min Gjenstand i det samme Farveliv, hvori jeg

selv, havde seet den. Men derfor kunde jeg ikke bruge andet Sprog, end mit Modersmaal; allermindst det døde latinske Sprog."

Efterat Consistoriet havde indstillet min Ansøgning til den høie Direction for Universitetet og de lærde Skoler, og denne havde indstillet den til hans Majestæt Kongen, blev det mig under 15de Januar 1836 „allernaadigst tilladt, at disputere for Magistergraden over den danske Afhandling; dog at den mundtlige Disputation afholdtes paa Latin over latinske Theses, af hvilke 3 eller 4 maatte være uddragne af Afhandlingens Indhold."

Om

Ragnaroksmythen

og

dens Betydning i den oldnordiske Religion.

Specimen hoc inaugurale Facult. Philos. Hauniens. dignum censet, quod, adjecta publica thesium defensione, auctori gradum Magistri Artium comparet.

d. 25to Martii 1836.

J. W. Hornemann,

p. t. Decan. Fac. Philos.

Förste Afsnit.

Den nordiske Oldtids tvende Religionsperioder.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Før Himlen, Jorden og Havet var til, laae Afgrunden øde og tom, indtil Elivaagas iisnende Edderstrømme mødtes med Surturs Flammer, og fødte Jetten Ymer, midt i det gabende Dyb. Han var Stamfader til de onde Jetters Slægt. Men Odin og hans Brødre, Bures lyse Æt, gav Ymer Banesaar, og af hans Krop skabte de Alverden: Jord af Kjød, Hav af Blod, Bjerg af Been, Skov af Haar og Midgaard af de hvælvede Bryn. Saa gav de Askur og Embla Livets Aande, og skjænkede Midgaard til Bolig for Menneskene, deres Børn.

Guderne selv boede i Asgaard. Nogle var af de mægtige Asers Stamme: Valfader Odin og Frigga, hans Dronning, Thor Mjølnirs Herre, og Baldur hiin Gode, Tyr og Bragi og Ydun og Asgaards Vogter Heimdal; Andre kom fra de milde Vaner: Njord og Freir og Freia, Kjærlighedsdisen; men midt i Gudehoffet snoede sig Loke, Jetternes Ven.

Hine Guder modtog Menneskenes Offre, hørte deres Bønner og stod dem bi, hver med sine Guddomskræfter; men meest paa Kamppladsen, fordi der var Nordboens Hjemstavn: der levede han og der ønskede han at døe; thi lod Nornerne, Skjæbnens Gudinder, ham falde med Sværdet i Haanden, da skulde han ikke stige til Skyggerne hos Hel, men som Einherie ride op til Valhal, at leve et nyt Liv; eller rettere, at fortsætte sit Jordeliv i Gudernes Samfund.

Muntre Lag om Mjødhornet eller Kamplege med skarpe Sværd og Spyd, var Asernes Glæde; under Asken Ygdrasil samledes de paa Thinge, og hvad der forresten bragte dem udenfor Asgaards Mure, var enten Kjærlighedseventyr eller Ledingsfærd mod Jetterne, deres Fjender fra Begyndelsen. Thor fremfor alle de Andre „sad sjælden stille, naar han hørte Rye om Jetter"; med Mjølnir, sin tunge Hammer, vog han Hrungner og Midgaardsormen, gav Thrym med hans Thusser blodige Brudepenge i Freias Klæder, og skræmmede Udgaards koglende Drot, som kun Trolddomskunsterne mægtede at frelse. Saaledes levede Guderne i Himlen som deres Dyrkere paa Jorden; kun at Yduns Æbler bevarede dem en evig Ungdom.

Men Loke, Slangen, var midt iblandt dem. Tunge Anelser bespændte Frigga for Baldur, hendes elskede Søn, og hun blev ikke rolig i Sindet, før Alverdens Vætter, der kunde skade Baldur, havde svoret ham Fred. Nu havde da Aserne Intet at frygte for deres Yndling, og i overgiven Tryghed skjød de selv tilmaals efter den, deres Vaaben ikke turde saare. Da sneeg Loke sig til Hødur den Blinde, gav ham den ringe Mistelteen i Haand, og styrede hans Arm, saa Baldur sank fra Valhals Glæder til den blege Hel — og kom ikke tilbage. Vel bliver Loke bunden og piint; men Uskyldigheden er veget fra Asgaards Sale; blandt Menneskene spørges der kun om blodige Krige, om Frændemord, om Hoer og Meeneed; selv Elementerne er i Oprør, og tilsidst kommer den store Vinter med hylende Storme og Sneefog, som fordunkler Solen.

Da gryer det ad Verdens sidste Dag. De briste, alle Baand, der bandt Himlens og Jordens Kræfter, og Magterne storme sammen. Loke drager ud med Fenrisulven og Midgaardsormen, sit eget Kuld, med Flammeslyngeren Surtur og med hele Jetternes Yngel; Odin med alle Aser og Einherier: de mødes og slaae

og falde, Hær imod Hær. Fenrisulven opsluger Odin; men Vidar hiin tause træder dens Underkjæve med Foden og spalter den Svælget. Surtur bliver Freirs Banemand. Heimdal kæmper med Loke, til de begge falde; og saaledes Tyr med Helvedshunden Garm. Asathor rammer Midgaardsormen med sin Mjølnir; men selv raver han ni Skridt tilbage og styrter til Jorden. Da fare Afgrundens Luer om, ligesom Ravnene paa Val, og Bølgerne lege over Guders og Jetters og Menneskers Grav. — Det er Ragnarok, Gudernes Thusmørke; men Morgenrøden kommer efter Thusmørket.

Jorden med Bjerg og Dal skyder nyfødt op af Vandene, og hvor nys Maagen havde gynget sig paa Havets Rullinger, der bølge nu de rige Agre, upløiede og usaaede. Aserne vaagne til Live; Baldur er hos dem. Da kommer den Almægtige, Gudernes Gud, til de gjenfødte Aser, og han forsamler alle Gode til sig i Gimle, at leve evigt i en salig Fred.

Dette er Grundtrækkene af Nordens Gudelære, saaledes som den gjennem Eddaerne er os overleveret fra Hedenskabets sidste Tider. Jeg vilde blot gjenkalde i Erindringen hvad Enhver kjender, om ikke andetstedsfra, saa dog fra Ohlenschlägers nordiske Digte og Nordens Guder.

Man har ofte nok hørt og sandet den Sætning, at enhver Mythologie, betragtet fra det ideelle Standpunct, udtaler et Indbegreb af Forestillinger, hvori een og den samme Grundanskuelse har levet og rørt sig fra først til sidst, ligesom Skaberen i sin Verden. Hvis Man imidlertid, som almindeligt er, vilde opfatte denne Sætning saaledes, at Man allevegne søgte et, om ikke fuldvoxent, saa dog fuldbaarent System, og derfor tog sig den

Frihed, selv at skabe de Organer eller de Ledemod, Man savnede, og, efter sine ufuldkomne Indsigter i Mythologiens Organisme, at amputere dem, hvis Forbindelse med det Hele Man ikke skjønnede, da fik Man, for ikke at tale om de andre Mythologier, et tungt Arbeide i den nordiske. Thi allerede et opmærksomt Blik paa hine flygtige Omrids vil overtyde os om, at den, hvad Hovedsagen angaaer, slutter sig om to afsondrede Puncter, hvis indbyrdes Sammenknytning Man har lettere ved at forudsætte, end selv at see og vise Andre. Paa den ene Side stod nemlig Guderne med Odin som Overgud i Valhal, — men bag Ragnarok stod Gudernes Gud i Gimle. Og jo nøiere vi udføre vor Tegning, des kjendeligere bliver Afstanden mellem disse Grundpuncter, des varsommere vil vi blive med at prøve Kræfter paa det, hvorpaa vi saa let enten kan vise deres Afmagt eller misbruge dem til en unaturlig Voldsomhed.

1. Guder ere Aserne og Vanerne i samme Forstand som alle andre Polytheismers Guddomme: de ere Guder, der fremtræde i menneskelige Former. Thi den absolute Aandelighed, Almagt, Alvidenhed og Alfuldkommenhed, disse Begreber ligge allevegne udenfor Mythologien, saasandt de ligge over Menneskets Anskuelse. Vel træffe vi altsaa Guderne menneskelige i enhver Menneskehedens Mythologie: deres Skikkelse er Mandens eller Qvindens; deres Sind er aabent for alle jordiske Lidenskaber; deres Virkekraft og det gjensidige Forhold imellem dem følge væsentligt de samme Love, som betinge Menneskenes Idræt og Samfund. Men med alt det see vi ikke blot disse Væsners Magt og Viden bestandig trodse den menneskelige Endeligheds Skranker; men, deres Legemlighed uagtet, kan Rummets Baand ingenlunde binde deres Nærværelse til eet Sted i Universet, og, medens Mennesket fra Barn bliver til Mand, fra Mand til Olding i hundrede Led, er Gudernes Alder uforandret; thi en

uudtømmelig Livsfylde gjennemstrømmer dem. Og saaledes er da deres Tilværelse dog ikke Menneskets, selv i dennes meest udviklede Grad; den er tvertimod overmenneskelig, hvorfor ogsaa de enkelte menneskelige Former, under hvilke den blev opfattet i de Troendes Forestilling og overleveret os i Mythologien, indvikle sig i evige Eensidigheder. Men just derved, at den for enhver Religion tilgrundliggende Idee om det Overmenneskelige, medens den søger sit Udtryk i den menneskelige Tilværelses Former, dog i disse aldrig kan finde det reent og fuldendt, derved røber den det Indhold, den forgjeves stræber at udtale, og løfter de mythiske Guder ud af Menneskenes Kreds.

Dette gjælder om enhver Mythologie, og naar vi nu vende Blikket til den nordiske, da see vi Guder saa guddommelige som Grækernes og de andre Folkeslags vare det. De havde Magt til at danne Verden og Viisdom til at ordne den — selv Solens, Maanens og Stjernernes Bane [1]) —, Mennesket med Aand og

---

[1]) **Regin** i Vøluspá, Commissionens Udgave, **III.** Bind, **pag. 24—26**; jfr. Gylfeginning, Rasks Udgave, **pag. 9—10.** Navnet **regin** forklarer Vola selv ved Synonymet: „de hellige Guder"; Gylfeginning henfører derfor ogsaa Verdens Anordning til Odin med hans 12 Raadgivere (R. U. **pag. 14—15**; hvor tilmed Volas Ord citeres). At Vola ikke tænker paa Nornerne eller nogen anden høiere Magt, følger allerede deraf, at hun har ladet **regin** handle (**III. pag.** 25 o. f. v.) længe før hun fremdrager Nornerne (f. **pag. 32**), og først efter Ragnarok nedstiger den høieste Gud til **regin**, som en ny Magt (f. **pag. 55**); ved Asernes Fødsel derimod og ved Ragnarok er der ikke Tale om **regin's** styrende Raadslagninger. Ordet **regin** forekommer desuden tit, og altid om Nordens Guder i Almindelighed; f. Ex. i Grimmersmaal (**I. pag. 57**) om Aserne, Vafthrudersmaal (f. **pag.** 23) om Vanerne; Vegtamsqviden (f. **pag.** 236) Hymersqviden (f. **pag. 122**) og i selve Navnet Ragna-Røk (jfr. Talemaaden: **unz riúfaz regin** f. Ex. Vafthr. **I. pag. 17,** 1ste Brynhildsqvide **II. pag. 203**).

Blod skabte de af den livløse Ask,[2]) Iduns Æbler holdt deres Ungdom i Live, at de med usvækket Kraft kunde sørge for Menneskets Slægt og i Mytherne forherliges deres Gjerninger for Gudelivets store Maal. De elskede Menneskeslægten: derfor er den Guddomskraft, der lyser ud af deres Værk, ædel og rolig som Thors Hjertelag, efter de Idealer, hvortil Nordboerne formaaede at hæve sig.

Mod dem stod Jetterne, Mørkets Kæmper, hvis Øiemed var, at knuse den Verdensharmonie, Aserne havde udviklet, og styrte Alt tilbage til et Chaos, lig hiint i Tidens Fødsel, da Gudefjenden Surtur opvarmede Edderflodens Iisdriver til Liv i Ymer, deres Fader. Jettekraften var den dyriske Plumphed, Jettesindet Had til Guder og Mennesker[3]). Gudernes Kamp med dem fik vel aldrig Ende; thi Ukrudt har seige Rødder; men Asgaards Befæstning var mægtig nok til at trodse alle Jettestorme[4]); det var Thors Glæde, at gjæste dem i deres eget Land, og traf han dem, var han deres Mester[5]); Fenrisulven blev bunden midt i Asgaard med en Lænke, som den ikke kunde bryde[6]), og hvad Midgaardsormen angaaer, da laae den fjernt paa Havsens Bund[7]), og der ymtes endogsaa om, at Thor knuste Slangens Hoved, skjøndt ikke Alle vilde troe det[8]). Men uagtet der dog for den nordiske Forestilling neppe har været en Tid, da det hed om Aserne, hvad de græske Digtere sang om Olympgudernes og

---

[2]) Odin, Hæner og Loder: Vølusp. III. pag. 31—32, Gylfeg. pag. 10.

[3]) Thor siger i Harbardsangen (I. pag. 101): „hvis alle Jetter levede, var der nu ikke eet Menneske i Midgaard."

[4]) Om Hegnet, som Bjergriser og Rimthurser ei kunde gjennembryde: Gylfeg. pag. 45.

[5]) Hele Thryms Slægt knuste han: Thrymsqv. I. p. 197.

[6]) Gylfeg. p. 34—36; Vøl. III. p. 45.

[7]) Gylfeg. p. 32; Vøl. III. p. 47.

[8]) Gylfeg. p. 63; jfr. Hymersqv. I. p. 133—134.

Heroernes uforstyrrede Fred efter Seiren over de fælleds Fjender, Forverdenens gigantiske Voldsmænd og Ketos Yngel af Uhyrer, uagtet Mythologien neppe var og neppe blev andet, end en kæmpende Dualisme, saa var det dog ligefuldt Guder, der herskede i Lysets Rige.

Og at, fra Gothernes Indvandring i den mørke Oldtid ligetil Christendommens Indførelse, hele Norden, baade hvor Granen og Bøgen og Egen har hjemme, bygte dem Templer i de hellige Skove og Altre paa Høiene, bragte dem rige Offergaver, bad til dem og stolede paa dem i Livets Dage, og haabede paa, endnu efter Døden at leve med dem, derom tale Fortidens Minder saa klart og saa ideligt, at Ingen kan tvivle derpaa.

2. Men disse Guder skulde forgaae. Ikke blot Baldur, Gudernes Glæde, blev helsaaret ved Lokes Rænker og maatte fare ned til Skyggeriget, medens Mennesker hver Dag kæmpede sig til Valhals Seiersal; men alle Guderne, de ungdomskraftige Guder, med Einherierne, deres stridsvante Gjæster [9]), der, saatit de fik Banesaar i Valhals Kamplege, altid vaagnede op til nyt Liv, fordi Dødens Lænker eengang var brudte [10]), disse Himlens Herrer, der trodsede Døden og Alderdommen, hiin Ærkeengel blandt Dødens evige Morderengle, alle skulle de gaae under i Gudemørket. Der maatte skee Tegn og underlige Gjerninger; og de skete. For første Gang skulde de onde Magter fra Verdens modsatte Hjørner samle sig til een Krigshær, selv Helas sværdskye Dødninger skulde gribe til Vaaben [11]), Lokes Lænker og Fenrisulvens troldomssmidige

---

[9]) Vøl. III, p. 45; Grimnersm. I, p. 51; Gylfeg. p. 72.

[10]) Vafthr. I, p. 24—25; Gylfeg. p. 44—45.

[11]) Gylfeg. p. 72 **heliar sinnar**; maaskee ogsaa Volas **fifl-megir** (Vøl. III, p. 48) er dem, der vaktes af Helheims sodbrune Hane (Vøl. III, p. 45).

Baand [12]) skulde briste ved et Vidunder, og Midgaardsormens Giftsvælg faae Magt til at blæse Dødens Aande over Asathor [13]). Hvilken Kraftanstrængelse for at nedstyrte Guderne af den nordiske Himmel!

Og dette var ikke en enkelt Mands ugudelige Griller eller et udtæret Folks drømmende Febersyn, fødte af Døden og til Døden, — saaledes som vi vel i andre Mythologier kan træffe flygtige Yttringer om Gudernes Undergang —; men ligefra vor ældste Kilde, Vøluspá, hvor Ragnarok er Grundtanken, alludere Mythebøgerne [14]) ideligt, og det ved ganske specielle Træk, til Sagnet om de høie Guders tilstundende Dødskamp; og den hele Mythe — om de onde Varsler, om Menneskenes og Elementernes Oprør, om Gudernes ængstlige Forventning af Skjæbnen og tilsidst om det frygtelige Møde paa Vigrids Slette, der blev Alverdens Valplads — hele den store Mythe stod alt for Volas Øine i saa rige Billeder, at de senere Bøger neppe har eet Træk at tilføie, men blot kan gjentage eller minde om, hvad Vola har spaaet. Ja, naar Man af den nordiske Mythologie, foruden Mytherne om Thors Bedrifter, endnu vilde borttage dem om Baldurs Død og om Ragnarok, blev der kun Lidt tilbage; i den Grad har Ideen om Gudernes Død gjennemgrebet baade Folket og Sangerne.

Vel havde allerede Vola [15]) forjættet Guderne et Liv efter Døden; men det var neppe for Intet, at de følte hiin bittre

---

[12]) Vøl. III, p. 45.

[13]) Vøl. III, p. 50—51.

[14]) Vafthrudnersm. Grimnersm. Ægersgild. Ravnesangen, Veitamsqv. Hyndlaf.

[15]) Vøl. III, 53—54.

Sjæleangst for deres Fremtid[16]). Skulde deres Hjerter omsmeltes i Surturs Skjærsild til at skinne med Gimles milde Skjær, da flød Kampgudernes fordums Personlighed bort mellem Slakkerne; men beholdt de det gamle Sind, da maatte de evigt savne et Liv efter deres Hjertes Attraae. Thi der skulde komme en Anden, en Fredens Gud, at tage Riget og Magten, og for ham skulde de gamle Konger bøie sig.

1. Vi har nu seet Aserne guddommelige — og dog forgjængelige; vi gaae over til at betragte en anden Selvmodsigelse i den nordiske Mythologie. — Hine mythisk guddommelige Væsner skildres i deres samlede Kreds som de mange Smaakonger, der regjere jevnsides under eet Overhoved. Med forenede Kræfter havde de indrettet Verden til deres Kongerige, hvilket de nu bestyrede, hver i sit Lehn, medens Een af dem var Overkongen og Præsterne Folkets jordiske Ordførere: dermed var Statsforfatningen afsluttet.

Som Zeus blandt Olympierne var Overguden i den græske Mythologie, saaledes var efter Eddaerne Odin det i den nordiske[17]). Derfor berette de historiserende Sagn, at Odin var det

---

16) See foruden Vøluspa især Ravnegaldret, der just derved fortjener sit Navn „Fortaledigtet", at det ligesom er en Introduction til Vøluspas Thema. Imidlertid er det øiensynligt langt yngre end Vøluspa.

17) Dette erklærer Tacitus om Germanerne, naar han siger: "deorum maxime Mercurium colunt" (Germ. c. 9); thi Samfærslens snilde, veltalende Guddom, Mercur, skal gjengive Nordens Odin, og blandt Ugedagenes frappant tilsvarende Navne, der udentvivl før Christendommens Udbredelse meddeeltes Norden fra Romerne, er ogsaa Onsdagen netop dies Mercurii. At Tacitus ikke mener, at Germanerne dyrkede romerske Guder, siger han selv næsten udtrykkeligt i det 43de Cap.: "deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant: ea vis numini; nomen

indvandrende Asafolks Høvding; derfor var han ogsaa i Mythologien, ligesom Zeus[18]), Fader til de vigtigste af Guderne[19]); før de andre store Aser vare til, adskilte han Verdens Grundelementer[20]), han hædredes som den Ypperste[21]) blandt Aserne og havde Forsædet baade i deres Lag og deres Raad[22]).

Med ham deelte de mange andre Guder den faderlige Omsorg for Verden og hvad der rørte sig i den, hver efter sin eiendommelige Natur; medens naturligviis Odin, just fordi han var Overgud, bestandig strøifer ind paa de Andres Enemærker[23]). — Og Alt, hvortil Nordboen trængte: Mod i Brystet og Kraft i Armen, naar han saae Fienden under Øine, Qvindens Troskab i Kjærlighed, vise Raad paa Talerens Læbe, Tonerne i Skjaldens Harpe og Sangen i hans Bryst, den rige Grøde paa Mar-

---

Alcis." — Saaledes bør man ogsaa opfatte Herodots Beretning om fremmede Folkeslags Dyrkelse af græske Guder.

18) Det ældste Beviis for Zeus's Supremat ligger vistnok i de græske Theogonier, naar disse angive Muserne, Chariterne og Moirerne, Athene, Apollo, Artemis, Hermes, Ares, Dionysos, Hebe og Ilithyia, Alle som Zeus's Børn.

19) Han nævnes som Fader til Aserne Thor, Baldur, Hødur, Bragi, Heimdal, Tyr (Skalda R. U. p. 105), Vidar, Vale, Hermod, og til mange Helte desuden.

20) Børs Sønner i Vøluspa og Gylfeginning. I Skalda p. 94 Anm. kaldes han Himlens Skaber.

21) Grimn. I, p. 60: „Odin er den Fornemste blandt Aserne." Gylfeg. p. 23: „Odin er den Ypperste og Ældste af Aserne: de Andre lyde ham som Børnene deres Fader."

22) F.Ex. i Ravnegaldret: der er Odin Verten; han udsender Heimdal; Alt henvendes til ham og udgaaer fra ham. Jfr. Vegtamsqv. Beg.

23) F.Ex. Hyndlaſ. I, p. 315. Odin tillægges her Bragis, Njords og Freirs Virksomhed tillige.

kerne, Medbør over Havet[24]), kort: Alt, hvad han her kunde attraae, og paa hiin Side Dødsbaalet en Lyksalighed efter hans Hjerte, — Alt havde Guderne Magt til at skjænke ham.

Saaledes havde da Gotherne efter deres Trang, som Grækerne og de andre Oldtidens Folkeslag efter deres, en Polytheisme, der var dem nok, og det er alene disse Guders Væsen, Virksomhed og Skjæbne, der udgjør Gjenstanden for den nordiske Mythologie. De slutte sig rundt om Odin i en fuldendt Kreds, hvor der ligesaa lidt var Rum som Trang til Flere.

2. Dog taler Edda om en Gud, der ikke vilde trænge sig med ind i Kredsen, men støde dem Alle ud og staae ene tilbage. Overgud kan vi ikke kalde ham; thi i alle Mytherne er Odin Overguden. Det hedder intetsteds, at der er et Væsen — høit ophøiet over Aserne og deres Overhoved —, der har skabt Verden og bestyrer den ved dem, som de tjenende Midlere for sin Villie, ja ikke engang om Nornerne, Skjæbnens Gudinder, høre vi nogensinde, at de har en høiere Styrer, hvis Forsynsplaner de maae adlyde. Guderne handlede som de selv vilde: der var Ingen, der herskede over dem; deres Baldur døde og de stod maalløse om hans Liigbaal, da Nannas Hjerte brast: der var Ingen, som sparede dem for den Hjertesorg og Ingen, som slukte den; med bankende Bryst gik Odin og hans Venner Ragnarok imøde: der var Ingen, som vilde hjælpe Guder meer, end Jetter: de maatte alle blegne paa Valen.

---

[24]) See f. Ex. om Odin og Njord Snorro Hak. Ad. Sag c. 8; om Freia Gylfeg. p. 28. Iøvrigt er det naturligt, at Forestillingerne om Gjenstanden for de enkelte Guders Virksomhed saavelsom om dennes Udstrækning vare forskjellige i de forskjellige Egne og Tider.

Først efter Thusmørket, naar Gimles Dørre var opladte, først da skulde han aabenbare sig, den store Gud, som Vola synger[25]):

„Da nedstiger hiin Mægtige til Herredømmet, hiin Stærke,
„som raader for Alt; han dømmer og dysser Trætte; han
„giver hellige, ubrødelige Love."

Næstefter Vola seer ogsaa Hyndla hans Tilkomst i den dæmrende Fremtid; thi efterat hun har mindet om Ragnaroks Varsler — et Sted, hvor alle Fortolkere hidtil har oversat, at „Regnens Ophør skal forventes" istedetfor: at „Gudernes (Regins) Undergang skal forventes" — og efterat hun har skildret den Mægtigste af Aserne[26]), føier hun til[27]):

„Da skal der komme en Anden, endnu mægtigere; men
„ham vover jeg ikke at nævne: kun Faa skue længere frem
„end til Odins Møde med Ulven."

Men foruden i Voluspa og Hyndlas Sang kan jeg intetsteds i den hele poetiske og prosaiske Edda finde Spor til hiin „Mægtigere end den Mægtigste" i hans egen Skikkelse. — Saa svagt imidlertid Ideen om denne høieste eller rettere sagt eneste Gud er udviklet, saa umiskjendelig er den alligevel. Thi de, som troede, at deres Guder med al Guddommelighed dog selv skulde grue for Døden og blive dens ufrivillige Rov, maatte, forsaavidt deres Tanke og Følelse var vaagen, enten fortvivle eller troe paa et Væsen, der var Dødens og Livets Herre; og

---

[25]) Vøl. III, p. 55.

[26]) Efter den almindelige Folketroe og efter den arnæmagnæanske Commissions Fortolkning af Ordene passer det bedst paa Odin; det forklares ogsaa om Thor.

[27]) Hyndlas. I, p. 342.

til Overflod ere Volas og Hyndlas Spaadomsord her saa klare, at de ikke tillade Nogen at fornægte hans Tilværelse. Men paa den anden Side ere de saa uklare, at hans Personlighed slet ikke bliver os anskuelig. For nu at bøde derpaa, har Man villet øine en velbekiendt Skikkelse, kun en Smule formummet, bag de himmelske Straaler; Man undte Een af sine gamle mythiske Venner Thronen i Gimle.

At kaare Surtur til Asernes Kronarving og det evige Himmeriges Konge[28]), var en lige saa dristig Idee, som at sætte Djævlen ind i Treenigheden[29]). Thi Surtur ɔ: „den Sorte" er Jetternes Ven[30]); han er med Loke og Helheims Skygger, med Fenrisulven og Verdensslangen Jetterens vigtigste[31]) Forbundsven i Kampen mod Guderne og de salige Mennesker; han leder ikke Kampen som en høiere Styrer, men han strider jevnsides mellem de andre enkelte Kæmper, idet han, som Ildfyrsten, æsker Freir, Lysets milde Herre, til Tvekamp. Og hvorledes kunde Hyndle omtale Surtur, der netop var Kosmogoniens aller-

---

[28]) I en Variant i Gylfeg. p. 75 staaer der, at de Gode skal boe „i Gimle hos Surtur". — Den samme Mening fremsætter Finn Magnusen i Forklaringen til Voluspa og Hyndlas. og i lex. mythol. og Dirckinck Holmfeld (geistige Gehalt d. Mythen, p. 70 ff.), der i Surturs Rolle som den ældste Helt i Kosmogonien, finder en culturhistorisk Beretning om Menneskeslægten, nemlig, at der oprindelig var „ein Zustand des Lichts und der geistigen Wärme".

[29]) En sammenlignende Mytholog, der vilde opvise den hellige Trefoldighed i den ægyptiske Gudelære, gjorde opmærksom paa den store Trehed: Isis, Osiris og Typhon; „thi Typhon det er Djævlen". Dette er mere et classisk Exempel paa comparativ Mythologie, end en Anecdote.

[30]) Skalda p. 209 anføres Surturs Navn blandt Jettenavnene.

[31]) Derfor hedder det „Surturs Stevne med Aserne". Vafthr. I, p. 10—11; Fafnersm. II, p. 174.

ældste Figur, som et Væsen, der først skulde træde op i den fjerne Fremtid, naar Odin droges med Fenrisulven? og hvorfor turde hun ikke nævne Surturs Navn, der dog hverken var Vola [32]) eller Vafthrudner [33]) eller den yngre Edda [34]) for vanhelligt, for ikke at sige for helligt? [35])

Andre mene, at Odin selv var den, som skulde komme [36]). Hyndla, der taler om Een, som først vil aabenbare sig ved eller efter Ragnarok, og der netop erklærer, at hun ikke tør nævne denne „Mægtigere", i det samme Aandedræt, hun nævner Odin, kan Man paa ingen Maade forlige med denne Hypothese. Men hvorfor ogsaa Vola saa paafaldende skulde skille hans Aabenbarelse fra de andre Asers, eller rettere sagt, efterat hun allerede har fortalt om hans Gjenfødelse, atter indføre ham som en Fremmed med mange nye Ophævelser, hvorledes han, hvis Asakraft var brudt, kunde stige forherliget op af Graven og hvorledes Odins Rige kunde blive et Gimle: Alt dette staaer ikke til at begribe. Imidlertid finder denne ubegribelige Sammenblanding af Odin

---

32) Vøl. III, p. 47. 49.

33) Vafthr. I, p. 10—11, 31—32. Fafner nævner det Fafnersm. II, p. 174.

34) Gylfeg. p. 5 og oftere.

35) Ravnesangen I, p. 209—210 er lige saa vel en „mørk Tale" for Fortolkerne, som den var det „for Dvergefyrsten og Aserne." Ifald „Alsvideren" — efter Grimn. (I, p. 57) og Brynhildqv. 1. (II, p. 200) Navnet paa den ene af Solhestene — her skulde være Surtur og forresten den almindelige Fortolkning rigtig, fik Stedet i al Fald den ganske særegne, saakaldte stoisk=buddhaistiske Mening, at Surtur tit skulde nedstyrte Verdnerne og tit samle de Faldne.

36) Finn Magnusen i Commentaren til Vøluspa fremsætter det som den anden Mulighed, næst efter, at det er Surtur. Begge Forklaringer forenes ved hans Theorie, at Odin er „den af Surtur emanerede Demiurg" v. lex. mythol. s. v. Surtur.

og Gimles Gud allerede Medhold i den yngre Edda, der bruger Odins betydningsfulde Tilnavn, Alfader, til at betegne sin Dobbeltguddom, i hvilken Odin og den Høieste igrunden realisere den Umulighed, paa een Gang gjensidig at opsluge hinanden.

Denne Sætning, at der ved Navnet Alfader altid tænkes paa Odin, er af høieste Betydning, naar vi vil anskue vore Fædres Forestilling om en Gud, høiere end de forgjængelige, saaledes som den rørte sig i dem, før den blev forvirret og ukjendelig i de sildigste Tider. Det var i Kraft af den Sætning at jeg ovenfor meente, at vi kun hos Vola og Hyndla finde uforfalsket hvad vi her spørge efter. Men alle de af Nordens Mythologer — baade danske, svenske og tydske — som erkjendte hiin Gimles Gud for at være et Væsen for sig, alle disse har hidtil bestandig kaldt ham Alfader. Derfor vil der fordres Beviis for den Paastand, at Alfader-Navnet, saatit det forekommer i Mythebøgerne, er et af Asa-Odins Tilnavne, eller i al Fald Navnet paa hiint mærkværdige Dobbeltvæsen, der staaer over sig selv og ender — eller begynder — med, at overleve sig.

Den poetiske Edda nævner „Alfader" paa tre Steder: i Grimnersmaal 46 [37]) udtrykkeligt blandt Odins Tilnavne; i Ravnegaldret 1 [38]) blot med de Ord: „Alfader handler", og i 1ste Qvad om Helge Hundingsbane 35 [39]) som Valkyriers og Einheriers Herre, det er: som Odin. Derimod taler den prosaiske Edda langt tiere om ham; men ikke dunklere. Først og frem-

---

[37]) I, p. 62.

[38]) I, p. 205. I Ravneg. er Odin just heelt igjennem **primus motor**. Han nævnes her, som oftere (f.Ex. Havamaal III, p. 142: Hroptatyr) adskilt fra de andre Aser, fordi han, hvad vi før saae, er Overguden.

[39]) II, p. 75.

meest hedder det reent ud, at „Alfader" er eet af Odins 12 Navne[40]) og tillægges ham fordi han er Fader til Guder og Mennesker[41]); „Alfader" var hos Riimthurserne, forend han skabte Verden[42]); „Alfader" satte sit ene Oie i Pant hos Mimer[43]); i „Odins" Valaskjalf staaer det Lydskjalf, hvorfra „Alfader" seer ud over Verden[44]), og „Alfader" er med Frigga Ægteskabsgud[45]). Og flere Gange udsiger den yngre Edda det selvsamme paa eet Sted om „Alfader", paa et andet om Asa-Odin: at han er den ældste og fornemste af Guderne[46]), at han smeddede Himmel og Jord og gav Mennesket Aand[47]), at han satte Dag og Nat paa Himlen[48]) osv. — Denne Alfader-Odin er det nu, som „lever gjennem alle Aldre og behersker hele sit Rige og raader for Alt baade Stort og Smaat"[49]) — en Doxologie, der har klinget for Mange som om den catholske Referent havde laant den ud af sin egen Catechismus[50]) —; ham er det endelig, som

[40]) Gylfeg. p. 3. Skalda p. 94.

[41]) Gylfeg. p. 11. 24. Paa samme Maade kaldes Zeus hos Homer πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Ovenfor er det viist, hvorledes Odin alt i naturlig Forstand kunde kaldes Menneskers og Guders Fader.

[42]) Gylfeg. p. 4. Ligesom Kroniderne udgaae fra Titanerne, saaledes udgaae baade Guderne og Nornerne (Vafthr. I, p. 30 jfr. Vøl. III, p. 27) fra Rimthurserne, der var den ældste Slægt.

[43]) Gylfeg. p. 17.

[44]) s. p. 21.

[45]) s. p. 37.

[46]) Gylfeg. p. 3 om Alfader, p. 23 om Odin.

[47]) s. p. 4 om Alfader, p. 10 om Aserne.

[48]) s. p. 11 om Alfader, p. 10 om Aserne.

[49]) s. p. 3—4.

[50]) Det er interessant, allerede i den poetiske Edda, i Solsangen, at see vore Forfædres Udødelighedshaab halv omvendt til den catholske Religion, men, som alle Hedninger, der fik Daabens Vand over de graae Haar, endnu halv forstokket i det Gamle.

skal „samle de Dydige til Gimle og styrte de Onde til Nifl-heim"[51]). Derimod har Man[52]) ingen Grund havt til at tænke paa den Høieste, hvor det hedder i Gylfeginning[53]), at Elivaagas optøende Jisflager fik Liv „ved dens Kraft, som udsendte Heden"; thi der menes øiensynligt Surtur.

Af alt dette følger, at vi ved Gylfeginnings „Alfader" vel kan høre Nyt om Odin, og fremfor Alt bestyrkes i, at Odin, som kunde saa høit ophøies, gjaldt for Overguden blandt Asgaards Guder; men det er meer end indlysende, at den, som med Vola og med Sandheden vil skjelne mellem Asaodin og Enevoldsherren i Gimle, ikke kan lære at kiende den Sidstes Væsen der, hvor der tales om den Førstes, altsaa ikke af den yngre Edda. Og hvad Alfader-Navnet angaaer, da er det vel ingen Umulighed, at det er brugt om den Allerhøieste, før han omskabtes til Odins Lignelse, og Man kunde ønske, at have saa venligt et Navn at nævne ham med; men naar vi ikke vil træde den Rettighed under Fødder, som Edda ikke mindre end alle Andre har havt til selv at opnævne sine egne, naar vi desuden til vor egen Tarv ønske at undgaae en evig Forvirring, maae vi forkaste det. For imidlertid at fries for, bestandig at omskrive hiin Gimles allerhelligste Gud ved hans Prædicater, vil vi, da Hyndla ikke tør nævne os hans rette Navn, herefter kalde ham „Fimbultyr"; et gammelislandsk Ord, der oversættes: den store Gud, og som Vola bruger, sandsynligviis just om ham[54]).

---

[51]) Gylfeg. p. 4.

[52]) Geijer Sveas Häfder I, p. 341; Mone Gesch. des Heidenth. im nördl. Eur. p. 315—316.

[53]) Gylfeg. p. 6.

[54]) Ellers maa Man forstaae det om Odin. Man bemærke, at Fimbultyr intetsteds nævnes blandt Odins Navne, der ofte opregnes, skjøndt rigtignok aldrig aldeles fuldstændigt.

Hun spaaer nemlig[55]), at Aserne efter deres Opstandelse fra de Døde vil „ihukomme Fimbultyrs gamle Runer“; og deraf skulde Man da slutte, at Odin og Aserne havde kjendt til deres Overmand, før Døden lærte dem at kjende deres egen Vanmagt. Men forresten — forat gjentage hvad vi begyndte med — at Fimbultyr gav Materien Liv[56]), at han var Overgud og Verdens Bestyrer gjennem sine Guder, at Nornerne vare hans Tjenerinder[57]), og hvad Andet Man har bebyrdet eller hædret ham med, derom har ingen af alle de snaksomme Mythebøger eet eneste Ord at berette, og mange af deres Fortællinger forsikkre os taust, at han ikke var Overgud for Aserne, mens de havde Verden at styre. — Vi veed altsaa — om Alfader lidt mere, end Alt det, vi veed om Odin — men om Fimbultyr kun, at han, naar Verden var vaagnet til nyt Liv, skulde sætte sig paa Gudernes Domstol og herske evigt i Gimle. Saa dæmrende svagt bryder Monotheismen sig gjennem den nordiske Mythologie; men dens matte Skjær er ufornægteligt.

1. En ny Dobbelthed, en ny Selvmodsigelse i Nordens mythiske Theologie, frembyder sig for os, naar vi betragte, hvad Mythologien sætter som Jordelivets Opgave, og hvad den altsaa forjætter som den forklarede Tilstand i det andet Liv. — Raadspørge vi vor Histories ældste Sagn, da høre vi hverken om dybsindige Grublere eller vindskibelige Agerdyrkere eller driftige Handelsmænd, men om Helte, hvis Lyst og Evne det var, at hævde Fødelandets Ære, naar det gjaldt derhjemme, men som i Fredstider, forat stille deres Længsel, maatte ud, at vinde sig

---

[55]) Vøl. III, p. 52.

[56]) Geijer og Mone v. s. not. 52. Heiberg (nordische Myth.) lader det høieste Væsen skabe Koen Ødhumle.

[57]) Grundtv. Nord. Myth. 2den Udg. p. 265 og oftere.

Skrammer og Bytte paa fremmede Kyster; thi Skrammerne var dem ufortabelige Manddomsmærker og Krigsbyttet fulgte dem gjennem Kæmpehøiene til Valhal i evigt Eie[58]). Saaledes var Kampen deres Dagværk, og det fælleds Valgsprog var som Germanernes hos Tacitus[59]), at det er Trællesind, at kjøbe med Sveed, hvad Blod kan betale.

See vi fra Jorden til Himlen, da var Nordens Guder, der selv laae i evig Feide med Jetternes Hære, af Alt meest oplagte til at give Mod og Kraft og Lykke i Striden[60]). Fordi Thor, den gamle Tordengud, fremfor de andre Aser følte sig Herre i Kampens Torden, derfor synes han ofte at være den Gud, Nordboerne meest elskede[61]) og meest forherligede, hvor de saae hans Aabenbarelser[62]), og herved bliver det os først begribeligt, at vi ikke blot kjende flere og rigere Myther om hans Bedrifter, end om alle de Andres tilhobe, men endnu høre mangfoldig flere nævne, end dem, vi kjende[63]). De øvrige Guder,

---

[58]) Snorro Ynglinges. c. 8.

[59]) German. c. 14: pigrum et iners videtur, sudore acquirere quod possis sanguine parare.

[60]) Foruden Mercurius (ɔ: Odin) nævner Tacitus (German. c. 9) netop kun Hercules (jfr. ib. c. 3) og Mars som Germanernes fælleds mandlige Guder.

[61]) I Norge fremtræder han tit som Hovedgud f. Ex. Snorro Oluf hell. Saga c. 118—119; i Gylfeg. p. 25 kaldes Thor den Fornemste næst Odin.

[62]) Han kaldes Midgaards Værge (Vøl. III, p. 50) og Folkenes Frelser (Hymersqv. I, p. 132 jfr. ib. p. 126), fordi han bestrider Menneskehedens Fjender, Jetterne. Jfr. Harbards. I, p. 101: „der vilde ikke være eet Menneske i Midgaard, hvis alle Jetter levede."

[63]) F. Ex. i Harbards. I, p. 101. 104. 107. Skalda p. 102—103; jfr. Gylfeg. p. 26.

selv Baldur[64]) og Vanen Freir[65]), forstod ogsaa til Mesterskab at føre deres Vaaben, og Himmelboernes Glæde over Kampen var det, der gav dem det fælleds Navn Seirguder[66]). Odin endelig var fremfor alt Andet Seirfaderen[67]): derfor tømtes ved Offergilderne først Odins Skaal for Seir og Krigsvælde[68]); i Upsals Tempel stod hans Billed som en væbnet Kriger[69]); de jevnligste af Odins Tilnavne, der er tagne af hans Virksomhed, prise ham som Gud for vise Planer[70]) og Lykke i Strid[71]), og „Odins Møer"[72]) var Kjendingsnavnet for hine vidtberømte Søstre, Valkyrierne, der reed i flammende Nordlys til Valpladsen[73]) og kaarede Heltene til Seir eller Død.

Vi saae altsaa Gudernes Grundretning, og deraf kan vi altsaa slutte os til det Liv, Menneskene ventede at føre, naar Døden bragte dem til det umiddelbare Samfund med hine; vi saae Nordboernes Ideal for deres egen jordiske Tilværelse, og dermed tillige deres Ideal for Menneskets tilkommende Lyksalighed. Thi enhver Mythologie, der forjætter en levende, kraftig Til-

---

64) Ægersg. I, p. 161—162.

65) Skirners Reise I, p. 73.

66) Nordens Guder kaldes jevnlig baade Seirguder (Vøl. III, p. 45; Ravneg. I, p. 213) og Valguder (Vøl. III, p. 49).

67) Grimn. I, p. 62; Ægersg. I, p. 176; Vøl. III, p. 49.

68) Snorro Hak. Adelst. S. c. 8.

69) Adam. Bremens. hist. eccl. c. 233. "Wodan bella regit"; "Wodanem sculpunt armatum, sicut nostri Martem sculpere solent."

70) Han lærer f. Ex. sine Yndlinger Kilefylkningen.

71) Allerede i Vøl. kaldes han Valfader, Hærfader, Herian og Seirfader.

72) I Vøl. III, p. 38: Naunnor Herians.

73) Helge Hund. 1 (II, p. 63—64); Straalerne stode ud fra deres Spyd.

værelse efter Døden[74]), sætter det næste Liv som en Fortsættelse af det idealske Jordeliv, kun uafbrudt og ikke hæmmet af jordisk Svaghed eller Slethed. Grønlænderen ventede at finde sin Kajak, som han forlod, og Muselmanen deilige Houris til sit Harem i Paradiis; Middelalderens halvhedenske Mythologie lovede Ridderne et Avalun med en Rosenflor af Damer, medens Munkene beredte sig paa, i Engle- og Helgen-Chor at gjennemtone Himmerig med munkelatinske Psalmer til Ære for Jomfru Maria; og den hedenske Nordboe haabede ligesaa vel som de Andre, bag Graven at fortsætte det Liv, der begeistrede ham paa Jorden.

Dette var just Valhals Idee. Det er Eddas og Sagaernes eenstemmige Lære, at den Kæmpe, der faldt ærligt for Fjendehaand[75]), var Einherie, blev af Valkyrierne hentet op til Gladhjem, modtaget des herligere, jo ædlere hans Slægt og jo navnkundigere hans Bedrifter havde været[76]), og bænket i Valhal blandt Guder og Einherier. Medens Valfaders Gjæster gjorde sig Tiden kort, rakte Valkyrierne dem Guldhornene med den brune Mjød[77]) og Sæhrimner[78]) var Galt for, at mætte dem

---

[74]) Det er mærkeligt, hvorledes efter Grækernes Forestilling Individets jordiske Liv skulde slaae sin Skygge i den daabløse Underverden, saaat Achilles var Dødningernes Høvding og Minos deres Dommer og Orion endnu jagede i det underjordiske Bjergkrat (**Odyss. l. XI, v. 484. 568. 572**). Selv de saakaldte Helvedstraffe hos Hades bestaae i en evig Tvang til ligesom selv at symbolisere sin fredløse Higen i Livet.

[75]) Grimn. I, p. 43.

[76]) Eriksmaal skildrer, hvorledes Valhals Bænke og Bægre skures til Høitid, alle Einherier reise sig, og Sigmund og Sinfjøtle gaae Erik Blodøxe imøde med Velkomsthilsen, „fordi han gjennemvandrede Verden vide med Sværdet dryppende af Blod."

[77]) Ravnes. I, p. 224. Eriksmaal.

[78]) Grimn. I, p. 48; Ravnes. I, p. 224.

alle. Seirsalen, der hvælvede sig over dem, havde Skjolde til Tag og ranke Spyd til Vægge[79]; Sværdenes Blink maatte tjene for Kjærter[80]). Og derinde var Rum til alle sværdslagne Helte fra den første Kamp i Verden til den sidste; thi blot af Dørre havde Valhal 540, hver saa breed, at Hundrede kunde gaae jevnsides ad den[81]). — Strax udenfor Borgen laae den evig grønne Vang, hvor Einherierne samlede sig hver Dag i Morgengrye, for Hær mod Hær at prøve Styrke og Vaabenlist i blodige Lege[82]). I Heltens Haand hviler ikke Sværdet før i Seirens eller Dødens Hvile. Men naar Einherierne fik Banesaar, stod de op, friske som før — thi Døden havde de overstaaet —, og Fjenderne gik Arm i Arm fra Kamppladsen til den skjoldtakte Gildeshal[83]). — Qvinderne havde Udødelighed hos Freia og Gefion[84]); deres Salighed maatte have en ganske anden Characteer; men hvis Forestillingerne derom ogsaa har været bestemte, os bliver den ikke beskrevet. Ofte besynges derimod Mændenes Salighed ved det muntre Lag om Odins Bord og Vennedysten paa Liv og Død i det Land, hvor Hanens blodige

---

[79]) Grimn. I, p. 44.

[80]) Bragar. p. 79; Skalda p. 129.

[81]) Grimn. I, p. 51.

[82]) Hadding saae baade den vintergrønne Eng og Einheriernes Kamp derude (Saxo 1ste Bog).

[83]) Vafthr. I, p. 24—25; Gylfeg. p. 44—45.

[84]) Freia s. Eigils Saga 80; Gefion tilhøre de, som døe ugifte: s. Gylfeg. p. 36. At Thor har Trællene til Gjæst, mens Odin har Jarlerne, høre vi af Spotteren Harbard (Harbards. I, p. 102); maaskee er denne Troe en Ruin fra Finnernes Gudelære (Geijer Häfder I, p. 242 Anm. Petersen Sagnhist. I, p. 64). For de gothiske Herskere, og alene deres Mythologie har vi, var Trællene Trældyr, og der har neppe været nogen Original-Mythe om deres Fremtid, meer end om Hestes og Hundes.

Hoved goel til Hadding bag Muren, at det var de Levendes Land[85]).

Mærkværdigt er det, at Valhalsmythen forjætter alle dem, der faldt i Striden, det Samliv med de salige Guder, hvilket Grækerne alene satte som Seiersprisen for den gudbaarne Heracles, da han havde stridt sig gjennem Livet med meer end Guddomskraft. Heracles er Grækernes Einherie: deres andre Døde kom til Hel. De havde paa Jorden deres rige, skjønne, græske Liv at leve, under de lykkelige og fordomsfrie Guder; men Døden førte dem gjennem Gravens Port dybt ned til Hades's Rige, som Styx og Lethe gjennemrisler med sukkende, søvndyssende Bølger, og der høre vi selv Achilles klage, at han hellere vilde tjene som Dagløнner hos den Fattigste paa Jorden, end være Kongen blandt alle de Døde[86]). Derfor nænnede ikke engang Tragedien hos Grækerne at ende med Heltens Død, medens det nordiske Drama, hvis det havde udviklet sig, kunde sønderknuse enhver Jordelivets eensidige Stræben, og dog, blot ved

---

[85]) **Lucan. Pharsal.** I, 452 siger om Druidernes Lære: „hos dem er Underverden ikke taus og bleeg; Livskraften forgaaer ikke; Døden er kun Midlpunctet i det lange Liv." Jfr. Ossian (Cath-Loda 1ste Sang og Oina Morul) om dem, der, Dødsfjender i Livet, efter Døden færdes som Venner i Heltenes Bolig og udstrække Taagearmene — thi hos Ossian er Alt taaget som Bretlands Himmelstrøg — efter Cruth-Lodas klingende Bæger. Altsaa har Celterne havt de samme Ideer, som Gotherne.

[86]) **Homer Odyss. XI, 488—490.** Senere læse vi trøsteligere Forestillinger paa Sarkophager (s. Otfried Müllers Archæol. p. 539, jfr. **Hes. erga v. 165** sqq. μακάρων νῆσοι). — Paa den anden Side høre vi i Norden, skjøndt sjælden, om Aandernes halvsovende Færsel ved Gravhøien: maaskee Levninger af ældre Forestillinger, der kunde bevares, forsaavidt Folketroens Sætninger ikke havde nogen Dogmatik, der kunde gjøre dem udelukkende.

med Sværdet at overskjære Livstraaden, opløse Fortvivlelse i Seiershaab[87]); det kunde endog, før Dækket faldt, have flyttet Heltene til Valhal og forherliget dem iblandt de salige Guder.

I Norden aabnede Skyggeriget[88]), da det stod i Modsætning til Valhal, sig kun for dem, der kampskye henvisnede af Helsot og Alderdom. Hela, Lokes Datter, frostblaa og skulende, var deres Dronning, og hos hende skjælvede de Feiges Skygger efter Døden som de havde skjælvet for den. Hvor der er et Skyggerige, finder Man det som oftest udmalet med de blege Farver fra Dødningehvilen i Gravens Skjød. Saaledes hos Hel. Hendes Sal var mørk og qvalm som Graven; der, i den rummelige Grav, sad Skyggerne klamme, tause, blodløse, som halvvaagne Liig. Hunger heed deres Fad, Sult deres Kniv og Sygeleie deres Løibænk[89]). Det var et glædeløst Dødsliv, de førte; saa modsat Livet i Valhal, som Hel var modsat Asathor.

2. Disse Forestillinger om Gudernes Grundretning og om Udødeligheden i Valhal og Helheim, udsprang af Nordboernes eiendommelige Livsanskuelse, hvori Manddom og Feighed var Verdens Poler. Men hine Ideer om Ragnarok, Gudernes Thusmørke, og Fimbultyr, deres overmægtige Efterfølger, var heller ikke ørkesløse. Derfor lærer den nordiske Mythologie, at, naar Livet i Valhal og i Helheim var tilende[90]), naar Valhals Guder

---

[87]) Eriksmaal: Erik gik seirløs af Livet; men hans blodige Manddom førte ham til Valhal, hvor Odin længtes efter ham.

[88]) Niflheim er egentlig Taagehjemmet (jfr. Nebel, **nebula**, νεφέλη) og kan betegne Helheim, men betegner det ikke udelukkende. Hos Ossian (Cathmor) snige de Feiges Skygger sig om i Mosetaagen, evig daadløse.

[89]) Gylfeg. p. 32—33.

[90]) Vafthr. **I**, p. 23 og p. 27.

og Helte[91]) var hensunkne med Jetter og Helboer i det altomknugende Thusmørke, da skulde det dages for en ny Udødelighed, hvor Solen aldrig skulde dale fra Livets Land. Kæmperne havde kæmpet den sidste store Kamp. Dens Værk var det, at fælde dem Alle. Nu for første Gang skulde disse, der faldt paa Valpladsen, ikke sove den korte Søvn i Dødens Arme, for strax at gjenopvaagne i en ny Val-Hal: i Asernes Hal var nu Skjoldtaget nedstyrtet, Væggenes Spydstager var splintrede i Striden og opbrændte i Verdens Brand. Nu „straalede det guldtakte Gimle, klarere end Solen, og der skulde de dydige, ordholdne Mennesker glæde sig evigt i Fredens Salighed under den ene Almægtiges retfærdige Kongespiir[92]). — Men Nidhøg, den spraglede Slange, sank i Afgrunden med Lig under Vinge[93])", sank til Ligkysten, „Nastrond[94]), fjernt fra Solen, hvor Mand-

---

[91]) Grimn. I, p. 51; Gylfeg. p. 72. Jfr. Vøl. om Valhals Hane: III, p. 45.

[92]) Vøl. III, p. 54. Jfr. Gylfeg. p. 75, hvor der forresten, foruden Gimle, endnu forjættes de bedre Aander et Par andre, mere oldnordisk sandselige, Himmeriger.

[93]) Vøl. III, p. 55—56.

[94]) Vel beskrives Nastrond i Haandskrifterne af Voluspa allerede før der har været Tale om Ragnarok; men Versenes Anordning er, som bekjendt, ikke paalidelig og ikke engang eenstemmig. Den yngre Edda, der ganske har sluttet sig til Vola, beskriver Nastrond næstved Gimle, og begge som Boliger efter Ragnarok (Gylfeg. p. 75); og Vafthrudner synes ogsaa at skille Straffedommen i Hel før Ragnarok fra den i Niflhel efter det; thi i Vafthrudnersmaal (I, p. 27) hedder det, at de Afdøde drage fra Hel til Niflhel, og at det just er ved Ragnaroks Tider at de skulde foretage denne Udvandring, synes at følge deraf, at der baade i de foregaaende og de efterfølgende Gaader altid tales om den nye Orden efter Ødelæggelsen. (Saaledes synes ogsaa Vafthr.'s Ord at opfattes i Gylfeg. p. 4.)

drabere, Meenedere og Hoerkarle, i den Sal, der er hvælvet af Snogenes Krumninger, skulde vade i rivende Edderstrømme og blodsuges af Nidhøg og slides af graadige Ulvetænder[95]." — Thi den personlige Evighed ventede ethvert Menneske, de Onde som de Gode[96].

Her er den da brudt, den uoverstigelige Muur, der satte Skilsmisse mellem Krigslivets Venner og Fjender; Valhal og Helheim er sunkne i Gruus med det Liv, der bygte og befolkede dem ifølge hiin den oldnordiske Livserfarings Tvedeling af Menneskeheden i Kæmper og Uslinger. Paa Valhals Grund staaer nu det gyldne Gimle; det er ikke Kampens Borg, men den evige Freds, og salige er ikke de, som faldt med Mordersværdet i Haanden, men de Gode, der levede rene af Hjerte og Haand og Læber. Ogsaa Underverdnens Skygger har forladt deres tause Bolig, og i Fimbultyrs nyefødte Verden er der intet Helheim mere som hiint, hvis gustne Dronning efter Asalivets ukrænkelige Love havde Ret til at kræve en Baldurs Aand — og Alles, der, som han, gik vaabenløse fra Livet — og havde Magt til at fængsle den Livsaligste af Guderne, skjøndt ikke blot Frigga og Freia, den taaremilde Disa, men alle de høie Guder, ja hele Skabningens Vætter — kun ikke Loke i Tøks Hexeham — græd i Chor forat græde Baldur tilbage. Nu er Helas Ret forbrudt og i Nastrond saae vi kun Qvalerne beredte for dem, hvis Liv var Niddingsfærd, for dem, der myrdede som Morderulve og skjændede Ægtesengen og brød deres Eed.

Disse Ideer, der i Livet skille mellem Onde og Gode og betinge Udødelighedens Tilstand ved det moralske Menneskeværd, disse Sædelighedens Ideer staae værdige ved Siden af Monotheis-

95) Vøl. III, p. 42—43; Gylfeg. p. 75.

96) Gylfeg. p. 75.

mens Idee; thi de tilhøre en ophøiet, universel Livsanskuelse ligesom den. Men desværre har de heller ikke mere at betyde i Mythologien og er ikke mere levende udmalte, end Fimbultyrs Guddom. Ligesom i den christne Kunst Digterne og Malerne altid har havt lettere ved at fængsle vort Blik til de Fordømtes characteerfulde Skikkelser imellem de maleriske, røde Luer, der lysne i Helvedes Mørke, end til Idealerne i det solklare Himmerig, saaledes er Nastrond virkelig tegnet med kraftige Træk. Men i Gimle er der dødt mod i Valhal. Thi den nordiske Phantasie, der nu maatte slippe Mjødhornet og ende Kamplegen, bliver taus, saa at vi kun høre Helligdagsord om Fred og Lys og Retfærdighed, og Fredens Rige hviler farvetomt og prosaisk, som Landskabet i en Sommermiddag.

Til dette Liv skulde ogsaa Guderne opvaagne. Men det bliver et Spørgsmaal, og det et vigtigt Spørgsmaal: hvormange af dem? — Vola, vor Prophetinde, navngiver, hvor hun spaaer om Asernes Oplivelse, alene Baldur, Hødur og Hænir[97]; Vafthrudner derimod nævner Vidar og Vale samt Mode og Magne som dem, der skulde overleve Surturs Brand[98]. Nu er man tilbøielig til, at ende den Strid, hvori Vola og Vafthrudner aabenbart vilde være stødte, dersom de begge havde til Agt at berette os det udelukkende Antal, paa den simpleste Maade: ved uden videre at give begge Parterne Ret og summere op. Og ifald en Vildfarelse opnaaede Sandheds Rettigheder lovligt ved Hævd efter sin Ælde, da skulde Ingen vove at underkjende denne Dom i Sagen; thi den har virkelig en mangehundredaarig Auctoritet for sig — den samme som Forblandingen af Odin med Fimbultyr havde — nemlig den yngre

[97]) Vøl. III. p. 53—54.
[98]) Vafthr. I. p. 32.

Edda[99]). Men Striden mellem Vola og Vafthrudner beroer paa en Misforstaaelse, der fra Volas Side falder bort, saasnart Man kun bemærker, at Vola, hvor hun navngiver hine 3 Aser, slet ikke vil opregne, hvem der vaagnede af den fælleds Ragnaroks-død, men tvertimod alene dem, der først ved Gjenfødelsen kom i Samfund med Aserne, fra hvem de længe havde været fjernede: Baldur havde Hødur forlængesiden sendt fra Asgaard til Helheim, Hødur selv maatte følge ham efter for Blodhævneren Vales Haand[100]) og Hæner havde i umindelige Tider været Asernes Gidsel i Vanehjem[101]). Hvad Vafthrudners Vidnesbyrd angaaer, da vilde allerede det være paafaldende, om de ubetydeligste af alle Aserne, som hine 4 just er, skulde repræsentere hele Gudeslægten som dens Universalarvinger. Men af selve Ordene er det ogsaa indlysende, at Vafthrudner, rigtignok ikke saa ganske i Overeens-stemmelse med Volas Spaadom om den altopslugende Syndflod baade af Bølger og Flammer, blot vil fortælle os, at ikke alene Lif og Lifthraser skulde opholdes og Solens Datter overleve sin

---

[99]) Gylfeg. p. 76, hvor Gangler, paa Spørgsmaalet, om der ogsaa leve Guder efter Ragnarok, faaer til Svar, at Vidar og Vale er i Live, at Mode og Magne og Hødur og Baldur komme til dem, og at disse tale om Fortiden og finde Guldtavlene i Græsset. Mone (Gesch. des Heidenth. p. 476) allegoriserer over, at netop disse 6 skulde gjenfødes; Grundtvig og Geijer gaae ikke udenfor Eddas Ord. Finn Magnusen derimod antager, at alle Aser opvaagne. Den Gisning, at de unævnte Asers Navne skulde være udfaldne af Vøluspa, vil blive overflødig, naar vi see Grunden til, at netop de 3 nævntes.

[100]) F. Ex. Vøl. III. p. 40; de samme Ord Vegtamsqv. I. p. 244—245.

[101]) Gylfeg. p. 27. Snorro Ynglingesaga c. 4. Ligesom nu ved Fornyelsen Hænir kommer tilbage til Asgaard, saaledes kommer Njord, Vanernes Gidsel hos Aserne, ogsaa hjem til sine Frænder: Vafthr. I. p. 23.

Moder, som Fenris sluger [102]), men ogsaa Smaaguderne Vidar med Vale og Mode med Magne, hvis Fald i Gudekampen heller intetsteds udtrykkelig er nævnet, skulde overstaae Surturs Brand for at blodhævne deres Frænder [103]), saa at de ikke som de andre Aser — hvis Vafthrudner har tænkt over Gudernes almindelige Gjenfødelse [104]) — behøvede at oplives fra de Døde.

Naar nu Vola, vel at mærke før hun taler om Baldurs og Hødurs Gjenkomst fra Helheim og Hæners fra Vanaheim, har fortalt, at naar Jorden dukkede gjenfødt op af Havet, som Sol i Morgenstund, „skulde Aserne" — hun undtager Ingen — „mødes paa Idasletten", hvor de havde Bolig i deres Uskylds Dage [105]), „at mindes Fortidens Kampe og Fimbultyrs gamle Runer; og i det lysegrønne Vaargræs skulde de atter finde Guldtavlene, som de fordum legede med, Odin og hans Slægt", [106]) og naar hun derpaa fortæller, at Baldur og Hødur, naar de kom igjen, skulde boe i „Odins Seirvange", da har vi Vished om, at hun forjætter Odin og alle Aserne, dem, der faldt ved Asgaard i den sidste Kamp, ligesaavel som dem, der før den vare udgangne derfra, et nyt Liv og et glædeligt Gjensyn i den Tilværelse, hvor ogsaa de afdøde Mennesker skulle leve evigt.

---

[102]) Vafthr. I. p. 27—30.

[103]) Vidar hævner Odin (Vøl. III. p. 49—50; Vafthr. I. p. 33; Grimn. I. p. 47). „Mode og Magne ende Striden tilgavns med deres Faders Mjølner" (Vafthr. I. p. 32).

[104]) Jeg vil senere gjøre opmærksom paa, at efter Tankegangen i Vafthrudnersmaals Slutning synes Gangraads sidste Gaade, „hvad Odin sagde Baldur i Øret før han lagdes paa Baalet" (Vafthr. I. p. 33—34), hvilken Jetten ei kan raade, at finde sin Opløsning i Haabet om Asernes og Baldurs Gjensyn.

[105]) Vøl. III. p. 26; Gylfeg. p. 14.

[106]) Vøl. III. p. 52—53.

Men hvorledes skulde de leve? Atter lege med Guldtavlene ligesom Oldinge, der gaae i Barndom; selv sorgløse og daadløse see en fremmed Lovgiver i deres fordums Rige og nyde Fredens Salighed i en hellig Orkesløshed, skjøndt Kampen var deres Glæde. Intet Under, at de ængstedes for Ragnarok, som om Alt var ude med det første Liv. Blev deres Hjerter omsmeltede i Surturs Skjærsild? blev ikke blot Blodpletterne, men alle gamle Farver tvættede af de brogede Gudebilleder, ligesom ved en Lud af Oceanets Vande og Verdens glødende Aske? Kun saaledes kunde de staae for Fimbultyrs Øine: da havde de Sneens Farve, men Dødens tillige. Eller var maaskee Guderne endnu Valguder [107]) i Hjertet, saa de i Grunden maatte dele Ønske med Kong Radbod, der gik fra Daaben, fordi han hellere vilde boe hos sine fordums Kampbrødre i Helvede, end i Himmerig hos de magre Christne? Var Asathor endnu i Gimle den gamle Sværdets Fostbroder, der sad alene, sin Ven berøvet? — Kun af Ideen om Gimles Seier kan vi slutte, at Gimle ogsaa fik Rum i Asernes Hjerter. Thi Edda har intet Svar derpaa: saa mat har Forestillingen om Gudernes Liv efter Døden, som om Alt, hvad der hører til Fimbultyrs Rige, svævet for de Mythesangeres Øine, der havde de skarpe Former og de rige Farver til at male os Gudernes første Liv og deres Dødskamp.

Betragte vi alle disse Modsigelser: Guddommelighed og Undergang, Polytheisme og Monotheisme, Udødelighed i Val-Hal og i Fredens Bolig, der paa en vidunderlig Maade har vidst at skaffe

[107]) Efter en Læsemaade kalder Vola dem endnu efter Ragnarok „Valguder“ (III. p. 54); thi i den nordiske Sprogbrug var Kampen endnu Navnet for den saligste Tilværelse.

sig Plads og ordne sig i den nordiske Mythologie, da see vi, at de alle samle sig om to store Modpunkter.

Vi see de mange Guder og Gudinder med Odin som Overhoved leve i Nordens Himmel, selv kæmpe mod Jetternes onde Slægt, virke med Guddomskræfter i alle Retninger for Krigerfolket, der tilbad dem, og gjæstfrit aabne deres himmelske Val-Hal ɔ: Kæmpestue til et evigt Hjem for de sværdslagne Helte, der hengav sig selv til Offer for den Verdensanskuelse, som opfyldte baade Guder og Mennesker. Disse den nordiske Polytheismes Grundtræk afslutte sig, ligesaafuldt som den græskes og de andres, vi kjende, til en sammenhængende Gudelære, der tilfredsstillede de Troende, idet den aabenbarede dem den Himmel, som laae i deres Synskreds.

Fjendtlig mod disse Nordens eiendommelige Guder og denne Nordens characteristiske Livsanskuelse staaer den anden Kreds af Forestillinger. Først formørkes og forsvinder den gamle Glands, da Ragnarok ved et Vidunder myrder Guder og Mennesker tilligemed Guders og Menneskers Fjender og fortærer baade Himmel og Jord; men Lyset opstiger af Mørket over en ny Jord og en ny Himmel, hvor der hersker en ny Gud — thi at vi ikke høre om hans Gierninger før Ragnarok, har jeg forhen viist — en almægtig, uforgjængelig Gudernes Gud, der fordømmer de Onde, men skjænker de Gode Fredens evige Salighed. Dette er en langt universellere, en almeenmenneskelig Ideekreds. Men det er nye Toner, der mislyde mod de andre; under Asalivets Kamp- og Seier-Sange lyder en Sørgesang eller rettere en høitidelig Triumphsang over selve Asernes Død, og en unordisk Hymne — rigtignok i fjerne, dæmpede Toner — for Fredens eneste Gud. Kunde de Toner alle lyde i Efterklangen af een Grundtone?

Hidtil har vi seet, at den nordiske Mythologie indbefatter to Grundanskuelser, hvor Odin med Aserne paa den ene Side og Fimbultyr paa den anden, staae ved de to modsatte Udgangspuncter for den religiøse Trang, for Ideen om Livets Opgave og Tilværelsens Fuldendelse. Vi har ogsaa seet den yngre Eddas mislykkede Forsøg paa, at forene de stridende Parter ved at forflygtige Odin og Fimbultyr til een Alfader, hvorved baade Ragnarok og Gudernes Gjenfødelse blev saa meget ubegribeligere. Dermed ere vi altsaa ikke hjulpne. Men Modsætningerne ere traadte frem for os, og de forlange at hæves. Vi maae da allerførst undersøge, hvorledes de i Mythologiens historiske Udvikling fremstod mod hinanden: om de kunde oprinde tilsammen, eller, hvis de ikke kunde det, hvilken der da var den ældste. Thi først naar dette Spørgsmaal er besvaret, vide vi, hvor deres Overgangspunct skal søges, først da ere vi sikkre paa, at vi ikke bruge vore Kræfter paa urette Sted, til Overlast og Forvirring.

Da ingen af vore Mythekilder forsøger at angive Tiden, naar dens Myther ere oprundne, har vi fra denne Kant ingen Understøttelse at vente, eller snarere: vi har ingen ubegrundede Angivelser at gjendrive. Kun det har vi seet, at i Eddaerne er snart den ene af hine modsatte Grundanskuelser, snart den anden den overveiende, at de altsaa paa Eddaernes Tid begge existerede jevnsides; ihvorvel mere samlede end forenede. Men om deres oprindelige Existents kan vi intet slutte heraf, naar vi betragte Eddas nærmere Forhold.

Ligesom Tanken altid gaaer sin naturlige Gang foran Skriften, saaledes har Litteraturen hos alle Oldtidens Folkeslag været Livets sidste Datter, født for at oplive og forherlige dets Alderdom og for at forplante dets Minde. Derimod er enhver Mythologie allerede skabt i Folkenes Barndomstid. Just derfor kunde Folketroens Oprindelse aldrig umiddelbart udpræge sig gjennem Skrift-

sproget, og det er allevegne kun dens senere Skikkelse, som Litteraturen gjør os fortrolig med. Saaledes er det med den græske Mythologie, skjøndt vi der har en rig Litteratur, hvori Troens Indhold bevæger sig blandt Livets andre Gjenstande og afbilder sig baade med Klarhed og Fylde; saaledes er det endnu mere med den nordiske, hvis rigeste Hjemmel, selv om denne, som rimeligst er, forplantedes mundtlig førend den nedskreves, dog for største Delen bærer Characteren af sildige, nævenyttige Mythographers Haandarbeider, da den kjendeligt stiler paa, at gjemme det for Hukommelsen, som ikke længere kunde leve sikkert i Phantasien eller Troen. Gjennem Vøluspa, det ældste Digt, rinder der en renere Aare: den ældgamle Prophetinde synger med dyb Alvor baade om Asalivet før og om Fimbultyr efter Ragnarok; men deraf at bevise, at begge Grundanskuelser var oprundne sammen, kan naturligviis ikke falde Nogen ind, uden under den absurde Forudsætning, at der ingen nordisk Gudelære — altsaa heller intet nordisk Folk — var til før Volas Tider.

De udvortes Vidnesbyrd om Ideernes Oprindelse maae vi altsaa forlade ligesaa utilfredsstillede, som da vi søgte til dem; men endnu har vi Ideerne selv at stævne til Forhør: Ideerne om Asgaard og om Ragnarok og Gimle. Skal vi faae den Veiledning, vi trænge til, maae disse Ideer selv svare os. Og dem spørge vi da, hvad deres Indhold, naar Man tænker sig det opfylde de Troendes Bevidsthed og ret leve deri, maa forudsætte om Tiden for selve Ideernes Oprindelse. —

Men forinden vi trænge videre frem, møde vi et forvirret Chor af Mythologer, som vi hidtil har døvet os for, men som det dog bliver raadeligst, itide at affinde os med, naar vi ikke bestandig vil staae Fare for, enten at forvildes i vor Granskning eller dysses til at lukke Oinene, hvor vi skulde bruge dem.

Det er Syncretisterne, en ligesaa talrig som farlig Sect; det er dem, som paa det Spørgsmaal, hvem Odin er, give os den historiske Oplysning — der, ligesom Lyset i den græske Cosmogome, har Mørket til Fader — at han er den samme Person, som hos Inderne hed Buddha, hos Chineserne Fo, hos Cochinchineserne But, hos Japaneserne Buds, hos Grækerne Zeus, hos Mexicanerne Votan[108]), og det naturligviis i en anden Betydning, end naar Man vilde sige, at Napoleon var Persernes Cyrus og Romernes Cæsar og Mogolernes Dschingiskhan — den eneste Slags Analogier, Man endnu er berettiget til i Mythologien —; det er dem, som nu, for at spare den nordiske Mythologie al Uleilighed, forskriver os Ragnaroksmythen med hvad dertil hører fra fremmede Lande, helst fra det langtbortliggende Østen[109]), skjøndt dette dog er dalet dybt under Videnskabens Horizont, og vi endnu langtfra har naaet saa ophøiet et Stade, at Østens fjerne Lande ligge udstrakte i vor Synskreds.

Vist er det, at Universalmythologien først er videnskabelig fuldendt, naar den, foruden at lære os, hvilke Guder der levede i Indien og i Grækenland og i Norden, ogsaa lærer os at kjende Slægtskabet mellem dem alle, idet Menneskeslægten, naar den flyttede hen under et fremmedt Himmelstrøg, ikke kom tomhjertet med den blotte Skaberaand, der nu ved et Almagts Bliv skulde skabe Himmelboerne af Intet, men førte med sig Guder, der rigtignok maatte omskabe sig til nye Guder, forsaavidt Himmelen, deres Høisæde, og Jorden, deres Kongerige, og Folket, deres Undersaatter, var en ny Himmel, en ny Jord og et nyt Folk,

---

[108]) See f. Ex. Finn Magnusens store lexicon mythologicum (E. U. vol. III) s. v. Odinn.

[109]) Finn Magnusen kalder det i sit lexicon mythol. "doctrina Stoica & originitus Asiatica."

hvor det Gamle maatte døe eller gjenfødes til et nyt Liv og til en fri, eiendommelig Udvikling fra Livets Vaar indtil dets Vinter; — kortsagt: den mythologiske Videnskab har først naaet sit Maal, naar den baade kan opvise de mange Religioner hver for sig, og deres Frændskab, ikke blot det philosophiske Frændskab, der følger af Menneske-Aandens Eenhed, men ogsaa det historiske, der følger af Menneske-Slægtens. Men ligesaavist som dette, er ogsaa det, at vi maae kjende et Folks Mythologie i dens eiendommelige Bestaaen, før vi kan slutte os tilbage til dens første Spirer, og at vi maae kjende disse Spirer i enhver af de enkelte Mythologier, hvis historiske Slægtskab og Overgange vi vil fatte paa en videnskabelig Maade; og atter er det ligesaa vist, at vi saa i nogle Mythologier har meget, i de fleste alt Arbeide tilbage. Det er da en utidig Hidsighed, at styrte ud i den vildene Nat, før Man har beredt de Blus, der skal oplyse den; vil Nogen vanke, hvor der hidtil kun er Lygtemænd til Veivisere, vil han see der, hvor Alt er Blindhed og Mørke, hvem vilde troe paa hans forvirrende Syner? Og — forat vende tilbage til det, hvorfra vi gik ud — paa Videnskabens nærværende Standpunct maa hiin Gjætten efter Identiteter ikke alene spilde Tid og Kræfter og ængste En uafladelig ved den uhyggelige Svæven mellem de ledesløse, sværmende Skygger i Mulighedens og Uvishedens Taagehjem, men den maa nødvendig enten forvirre eller søvndysse. Den forvirrer, naar den ved usikkre Identificeringer gjør selv de fasteste Skikkelser saa svømmende, at de flyde os bort mellem Hænderne; den yttrer sin narkotiske Kraft, naar den, uden videnskabelig Grund, skyder Spørgsmaalet om Ideernes Udvikling i det Folk, hvor vi træffe dem, hen til fjerne Tider og vildtfremmede Folkeslag, saa at Man hellere slaaer sig til Roe i lad Mistvivlen om, at finde

deres Udspring, end vover sig til, besværligt at søge det der, hvor der ikke skal være Haab om, at finde hvad Man søger.

Hvad nu Spørgsmaalet om Ragnarok nærmere angaaer, er det bekjendt, at Man i flere orientalske Mythologier og af occidentalske især i Etruskernes, træffer paa Forestillinger om Gudernes og Verdens Undergang og paa Ideer om høiere Guder, end dem, der umiddelbart fremtræde i den folkelige Mythologie. De ufortrødne Analogister har ogsaa uopholdelig viist os derhen; saa altomfattende, at Man pegede mod en fælleds urorientalsk Kilde for den nordiske Volas og for vor Herre Christi Spaadomme om de sidste Tider[110]).

Orienten vil vi strax forlade; thi Solen er forlængesiden gaaet fra Østen til Vesten; indtil vi kunne lede dens Straaler didhen tilbage, er der Nat for os. Men ikke synderligt lettere er det, at skimte ind i det gamle Etrurien, selv for en Mand med saa skarpt og saa øvet et Blik, som han, der her viser os Veien[111]). Fra magre, sildige Kilder at slutte og samle hed Tuskernes Himmelguder Æser[112]) — Underverdenens Guder udgjøre en fjendtlig Magt for sig —; Æserne deles i en høiere Orden af dunkle, navnløse Guder (de Skjulte), fra hvem Jupiter udtræder, og en lavere af hans 12 Bisiddere (consentes); disse consentes ere Guder for en bestemt Verdensalder og gaae under med den. — Hvilken Lighed! Tuskerne er Tydskerne, Æsi er Aserne, de Skjulte er Fimbultyr og Verdensgudernes Undergang er Ragnarok! Men for det første er denne Lighed langt fra, at naae til Religionernes Grundcharacteer; thi —

---

[110]) Bastholm om de ældste Folks religiøse og philosophiske Meninger p. 606.

[111]) Otfried Müller Etrusken 2ter Abth. in.

[112]) Suet. Aug. c. 97: Æsar; Hesych: Αἴσοι.

vidtforskjelligt fra Nordboernes Guder — traadte Tuskernes ikke i Forbindelse med deres Dyrkere uden som varslende ved Lyn-straaler eller andre Overtroens Tegn og forresten gjennem Genierne, medens Præsterne kun vare Tegnsudlæggere og Ceremonie-mestre. Dernæst er det vel unægteligt, at en slaaende udvortes Lighed — og just den meer, end den indvortes — altid bør vække Formodning om, at vi har med kjødelige Frænder at gjøre; men her er ingen slaaende Lighed. Tvertimod finde vi istedetfor een Fimbultyr, der staaer over Aserne, hos Tuskerne flere skjulte Guder, der ligesaa fuldt som consentes taltes blandt Αἴσοι. Asanavnet, hvad enten det saa oprindelig betegnede en Gud eller en Asiater, er en fælleds Glose, der kan minde os om Menneskeslægtens fælleds Ammestue, og ikke videre[113]). Og til en mythisk Fortælling om Gudernes Død høre vi Intet; end sige til een, som vi enten i Skikkelsen eller Udtrykkets Kraft har Ret til at sammenstille med Ragnaroksmythen: vi møde kun Ideen i dens abstracteste Almindelighed, og tilmed ere Kilderne til Etruskernes Mythologie saa sildige og saa ufuldstændige, at de ikke formaaede at afgjøre Striden, naar Een vilde udlede Læren om Gudernes og Verdens Undergang fra den graae Oldtid, en Anden fra Chaldæernes Indflydelse, der hører til de allerseneste Tider, og en Tredie — rimeligere end begge de Andre for dem, der troe paa Aandens Skaberkraft — fra en selvstændig Udvikling i Tuskernes religiøse Bevidsthed.

Saaledes staaer det til med den Analogie, der blandt alle, jeg kjender, har meest Skin af Sandhed; og herefter vil vi da afvise alle Forstyrrelser fra denne Kant. I Hovedsagen, en le-

[113]) Hvis Man turde sætte det tuskiske Navn paa Lynguderne i Forbindelse med Sanscritordet aṡani, en Lynstraale, blev Ligheden med det nordiske tilfældig.

vende Forestilling og altsaa en gjennemført Mythe om Gudernes Død og Opstandelse, og et dertil knyttet Haab om en Eneherre i Himlen, høiere end dem, der kan forgaae, deri finde vi intetsteds Magen til den nordiske Mythologie. Men sæt ogsaa, at der var en Folketroe, der med lignende Kraft udtalte hine Grundideer — saavist som mangen en Mythologie drømmer dunkelt derom —, af en saadan ideel Lighed kunde vi dog ingenlunde slutte os til noget ydre Slægtskab. Thi den ideelle Udvikling i Mennesket, i Folket og i hele Slægten følger ligesaavel Forsynets evige Love, som den organiske i Naturen: Folketroen har under alle Himmelegne havt sin letbøielige Barndom og sin kraftige Manddom og sin svage, men dybsindige Alderdom, naar dens Opløsning var nær; om saa Oldingens Vinter var stræng eller blid, og de lange stjerneklare Nætter kom seent eller, som i vort Norden, tidligt paa Aaret. Og der er ingen Tvivl om, at Man, ved i den nordiske Mythologies Enemærker at efterspore, hvorledes Ideen om de mange Guders Forgjængelighed og om Een, der ikke skulde forgaae, har udviklet sig hos vore Forfædre, arbeider for flere Mythologier, medens Man arbeider for den, hvor Udviklingen har rørt sig kraftigst og udpræget sig kjendeligst.

Vi satte os den Opgave, ved at betragte selve den nordiske Mythologies Grundideer at udfinde det gjensidige Forhold i deres Oprindelsestid. Men de enkelte Slutningsrækker vil, som sædvanligt, mere føre os til en Art Vished, der trænger Tvivlen tilside, end til en Troe, som qvæler al Tvivl ved selv at opfylde Sjælen; vort Resultat vil ikke blot være dødt, men ogsaa savne sin egentlige Begrundelse, indtil det — i det næste Afsnit — bliver anskuet i sin Betydning i den hele Mythologies sammen-

hængende Udvikling, og derved baade træder levende op for os og beviser sin Sandhed ved sin organiske Forbindelse med det Hele.

For Øieblikket er det vort Spørgsmaal, om hine Ideer efter deres eiendommelige Natur oprindelig kunde existere tilsammen som Tilfredsstillelsen af hele Folkets første Religionstrang, og, hvis de ikke kunde det, hvorledes de da selv angive deres gjensidige Alder. At faae dette besvaret er os tillige, at see vor tidligere Skildring af Modsætningerne i den nordiske Mythologie bragt i Anvendelse.

1. Betragte vi først Ragnarok, vil vi foreløbig adskille den Idee, som laae til Grund derfor, fra den Mythe, hvori denne Idee har indklædt sig. I Mythen, som den er os overleveret, fremtræder den nordiske Gudestat allerede afsluttet og de enkelte Guder i deres eiendommeligt udviklede Characteer; men denne Form røber et Tidspunct, hvori Mythologien alt har naaet sin fulde Udvikling. Skilte vi nu ikke Ideen fra dens Mythe, da behøvede vi intet videre Vidnesbyrd. Men paa dette Sted vil vi see bort fra Indklædningen og blot holde os til den abstracte Idee, der er forudsat i hiin Mythe, nemlig: at Guderne vare dødelige og skulde faae Døden fra det onde Princip. Nu følger det af sig selv, at derpaa kunde der ikke tænkes, før der tænktes paa disse Guders Tilværelse, at altsaa Ragnaroks Forudsætning ikke kan høre til en tidligere Periode, end Polytheismen. Spørgsmaalet bliver blot, om der er Mulighed for, at de oprindelig vare samtidige, saaledes at der, saasnart Begrebet Asa opstod i Anskuelsen, strax tillige fremtraadte den Forestilling, at han var forgjængelig.

Men det er i sig selv ubegribeligt, hvorledes Folket gjennem Aarhundreder i sin kraftigste Alder kunde knæle for Guderne med

Fortrøstning, af deres Magt og Kjærlighed alene vente sig Alt i Verden, som det enkelte Menneske ikke kan give eller hævde sig selv, troe paa deres Guddommelighed og forherlige den i Mytherne, forjætte sig et tilkommende Liv i deres Samfund, kort: føle sin høieste Trang tilfredsstillet ved Troen paa deres Tilværelse og Virksomhed —, naar Ideen om deres Undergang for Asalivets Fiender strax havde været levende i dets Bevidsthed. At Evighed er den nødvendige Fordring til Guddommelighed, følger ikke blot af det philosophiske Begreb, men af Historiens Vidnesbyrd om Guderne i alle Mythologier, skjøndt Evigheden der blot kan opfattes negativt som Ikke-Dødelighed. Hvor Følelsen af det Guddommelige, selv i den menneskelige Natur, var opvakt, har den ført til Læren om Menneskets Udødelighed, og Guderne, der skulde garantere Mennesket hans Tilværelse, maatte idetmindste selv kunne bestaae. Betænke vi nu, at Nordboerne levede her paa Jorden i Udødelighedstroen: i Frygten for at fortsætte deres Tilværelse hos Hela og i Haabet om et Liv i Valhal, hvor selv de salige Einherier, saamange der paa Valhals Vænge fik Banesaar i Vennekampen, endnu daglig skulde opstaae til Glæden ved Odins Bord, da kan dette umuligt rimes med Forestillingen om Guder, til hvis Væsen der hørte Forgjængelighed, Guder, om hvem de strax indsaae, at de vilde falde i Kampen mod Verdens onde Magter, at de kun opkaldte Liget fra Valpladsen, forklaret til Einherie, for at skaffe Vidner paa deres egen Undergang og lade de udødelige Einherier selv døe Døden for Fiendehaand.

Det nytter ikke, at pege hen paa Læren om Gudernes Gjenfødelse efter Ragnaroket, under Fimbultyr, Gimles høieste og evige Gud. Thi — hvad vi senere skal udhæve — Fimbultyr tilhører en ganske ny Forestilling om Tilværelsens Ideal, og han svæver kun i Baggrunden som et Aandesyn, Fremtiden til Trøst, men nu alt for ophøiet til at herske over den Jord,

hvor dødelige Mennesker levede. Her tænke vi os Folket i den Tid, da det havde Ungdommelighed til, livligt at opfatte sin Gudeverden, og da de høieste Ideer, det dengang med Hjertets Fylde kunde opløfte sig til, nødvendig maatte realisere sig til at blive dets levende, nærværende Guder. Hvis nu Folkets Aand, i det samme den hævede sig til Himlens og Jordens Aser, var ophøiet nok til at hæve sig over dem ved at anskue deres Endeligt, da maatte den enten i Forfærdelse styrte tilbage til Jorden, og Folket maatte leve haabløst foruden Guder, eller, saasandt dette baade var umueligt og her ikke har været Tilfældet, maatte den bag Asahimlens Grændser see en ny Himmel og nye Guder eller een Gud, der ikke skulde forgaae. Denne eller disse maatte alligevel være Guder for det Liv, der bevægede sig paa Jorden; de kunde ikke, som Fimbultyr, tilhøre en anden Idee. Thi i det ungdommelige Folk havde baade Guderne og Jordelivet deres Rod tilfælleds i een Verdensanskuelse, og, var det tænkeligt, at denne høiere Guddomsidee, der saaledes maatte være oprunden over Aserne, havde nedsat eller udelukt Kampen, maatte den derved have virket tilbage til at omskabe baade Fordringerne til Mennesket og Idealet for den umiddelbare Tilstand efter Døden. Hvad slige høiere Guders Magt angik, vilde de alene have Evne til at give Mennesket et evigt Liv, til dem alene kunde den Troende med Rolighed overlade Verdens Styrelse og Opholdelse, dem alene kunde han derfor bringe Lovsange og Offre og Bønner, kortsagt: de alene kunde være ham Guder. Og saaledes havde Ragnaroksideen, hvis den strax var traadt i Liv, løftet Troen fra Aserne til andre levende Guder, der ikke deelte Forgjængelighed med den Verden, de havde dannet og skulde opholde. Men da Asalivets mange Guder dog langtfra var qvalte i Fødselen, men sad lyslevende paa de himmelske Høisæder og steg til Jorden som Guder, saa kan Ideen om deres Forgjængelighed først

være vakt til Liv, da Troen paa deres Tilværelse og Guddommelighed allerede ved et langt Liv baade havde faaet Fasthed gjennem Fædrenes ærværdige Tradition, saa den hverken kunde glemmes eller omformes, og tillige ophørte at være Udtrykket for det dalevende Folks dybeste Trang og høieste Anelser.

Denne Sætning, at Dødsmærket ikke var Guderne medfødt, men først kom med Aarene ligesom Alderdommens Rynker, vil vist kunne anvendes paa de Analogier af fremmede Gudelærer, hvorved Man har villet oplyse, men i Grunden kun har fordunklet den nordiske Mythe. Og kaste vi et Blik paa den eneste Polytheisme, hvis senere Udvikling vi hidtil har havt Midler til at iagttage, Grækernes dybsindige Gudelære, da finde vi ikke Spor til en Ragnaroksidee før paa den Tid, da den mythiske Troe igrunden var hendød af Alderdoms Svaghed, navnlig i de philosophiske Secter; saa at altsaa Forestillingen om Gudernes udvortes Undergang ogsaa der møder os i Forbindelse med deres Falmen og Visnen i Folkets Hjerter, efter det gamle Ordsprog, at aldrig brændes det grønne Træe, men det tørre.

2. Naar vi dernæst vil sammenstille den nordiske Polytheisme med Monotheismen, for at adspørge dem om deres gjensidige Alder, da vil vi foreløbig opgive den Tidsfølge, hvori de, som vi ovenfor saae, selv ordne sig i den samlede Mythologie. Idet nemlig Mythen forjættede Fimbultyrs Rige som det tilkommende Rige, der skulde afløse Asernes, blev Ragnarok den anarchiske Revolution, der maatte omstøde Smaakongernes Throner for at berede Enevoldsherren Sted; men forsaavidt nu denne Form forudsætter, at Asadømmet tænktes forgjængeligt, eller at Ragnaroksideen var traadt i Kraft, henflytter den sig naturligviis selv til den sildigere Periode, vi i dette Dieblik søgte at hævde for Ragnarok. Og saaledes vilde dette Spørgsmaal om Fimbultyr være besvaret, saasnart hiint om Ragnarok

var det. Da det imidlertid følger af sig selv, at Ideen om Fimbultyrs Guddom, selv om den blot iførte sig sin fulde Kraft for Haabet om Fremtids Salighed, dog, naar den eengang var vakt, ganske maatte udelukke Tanken om, at han først skulde fødes efter de Andres Død, og da Fimbultyr derfor ogsaa virkelig indføres for os, som det evige Væsen, der kun ikke var fremtraadt i sin Herlighed før Asalivets Undergang og Alverdens Gjenfødelse, saa kan den fuldstændige Undersøgelse ikke være tilfreds med, at Sagen affærdiges saa hastigt, men vi maae ogsaa her adskille Grundideen fra dens indskrænkede Form i det mythologiske System og betragte Fimbultyrs guddommelige Person i det Hele overfor de andre Nordens Guder, forat see, om de, uden Hensyn til Ragnarok, uden Forestillingen om en Succession, tvertimod jevnsides, kunde leve organisk tilsammen i een Folketroe.

Naar vi iagttage denne dobbelte Forestilling om Guddommen under den Forudsætning, at vi her befinde os paa den naturlige Religions Enemærker, hvor Folkets Aand selv maatte øine de himmelske Magter, der blev dets Guder, da maa den paafaldende Dobbelthed i Folkets Aandsretning, der ligger til Grund for Opfattelsen af Fimbultyr og Aserne allerførst tildrage sig vor Opmærksomhed. — Hiin kjende vi kun som det absolut overjordiske Væsen; til hans enkelte Guddomsgjerninger høre vi Intet; hans Personlighed mangler aldeles ikke blot den nordiske Characteer, men i det Hele hiin plastiske Individualitet, hvorunder den ungdommelige Folketroe uvilkaarligt opfatter de Guddomme, den elsker, og som udpræger sig saa livligt i Aserne, at den næsten gjør dem til Mennesker; han er saa høit opløftet over alle Guderne, at den senere Ragnaroksmythe maatte og kunde tilintetgjøre de Andre, for at skaffe Rum for hans Rige; han er saa fjernet fra de jordiske Mennesker, at vi, medens vi kjende Odins hundrede Navne, forgjæves spørge om den Høiestes Navn, som Hyndla

ikke vover at nævne, og at vi ikke træffe det svageste Spor til, at han er dyrket i Norden, hvor dog Asernes talløse Alterstene daglig dampede af Offerdyrenes Blod. Saa abstract er Fimbultyr: en navnløs, offerløs, characteerløs Gud, en Gud for Tanken, men ikke for Hjertet, en Gud, der slet ikke tilhører Mythologien. Men de andre Guder ere saa mythiske, saa menneskelig personlige, som i enhver anden Polytheisme.

I det Følgende vil vi komme til at undersøge, om Man har Ret til at antage, at en esoterisk Lære ligefra Begyndelsen bestod overfor den exotoriske. Men tage vi her Resultatet forlods og gaae ud fra den Laanesætning, at det hele Folk oprindelig samvirkede til at danne sin Mythologie, da grundmurer Historiens Analogie os den Sandhed, at eet Folk ikke paa eet og det samme naturlige Udviklingstrin — nemlig før Kunsten samler og efterdanner Naturens uvilkaarlige Frembringelser — har Sands og Udtryk baade for den abstracte Tanke og den grundmythiske Forestilling, at altsaa Nordboerne ikke i deres fælleds Barndom kunde have Øine til at opdage og Ord til at udtrykke tvende Guddomsideer, der i hele deres væsentlige Characteer affondre sig saa vidt fra hinanden, som Fimbultyr og Aserne gjorde det, efter Alt hvad Mythebøgerne lære os om dem. — Saasandt det mythiske Udtryk, som vi siden ville udvikle, hverken beroer paa frivillig Kunst eller ufrivillig Hændelse, men paa den naturlige Nødvendighed for Folkets Barndomsforestillinger, maae vi paastaae, at Fimbultyr ikke kunde fremstaae før den ægte mythiske Tid, hvoraf Aserne og de andre Guder, der egentlig udgjøre den nordiske Mythologies Indhold, alle bære kjendeligt Stempel. Og fra den anden Side: tænke vi os den Tid, da Ideen om Fimbultyr, saaledes som den træder os imøde, kunde leve i Folket, da maatte dets Blik just derved være løftet saa høit, at, saalænge den Periode havde Liv og Kraft, de mythiske, sandselige Aser hverken

kunde opstaae eller udvikles som Guder; Fimbultyr maatte strax opsluge dem, som Pharaos svange Ax opslugte de fulde Ax uden selv at blive fuldere. Men hvorfor blev Norden da ikke et Kongerige af abstracte Philosopher? hvorledes skabtes vor nordiske Mythologie? Den er os givet, og fra den maae vi gaae ud. Var der før Nordboerne blev Nordboer og før de dannede sig den Mythologie, hvis enkelte Træk vi her forfølge, en ganske anden Periode, hvori de religiøse Ideer havde existeret paa en ganske anden Maade, med den har vi naturligviis Intet at skaffe, hvor vi tale om det nordiske Gudesystem, med mindre den virkeligt fortsatte sin Tilværelse og endnu virkede med den Kraft, som maa besjæle Alt, saalænge det lever.

Og derved komme vi fra det Spørgsmaal, om Ideerne kunde ligesom tvillingfødes, hvilket vi maatte benægte, over til det andet Spørgsmaal: om Resultaterne af de to forskjellige Perioder i Folkets Udvikling, der er os givne ved Fimbultyrs og Asernes forskjellige Personligheder, kunde føre et grundigt og gjennemgribende Samliv; altsaa navnlig, om der er Mulighed for, at antage Troen paa Fimbultyr for at være den ældste; ikke i den Betydning, at den baade havde levet og udlevet før Asatiden, men at den endnu var levende i den Periode, da Troen paa Asernes uforgjængelige Guddom var det, — eller om der er gode Grunde for, ikke at antage dette. Svaret ligger alt i det Foregaaende. Thi det, som forhindrede Fimbultyr fra at oprinde i den mythiske Tid, det samme vilde ogsaa forhindre ham fra, levende at forplantes i den. Den ægte mythiske Alder, der selv manglede Øie for det Guddommeliges umythiske Tilværelse, maatte enten sidde ørkesløs, medens den svundne Fortids høie Tanker løde huult gjennem Ord, hvis Livskilde i Folkeaanden nu var udtørret — og det var et Samfund i Død istedetfor i Liv —, eller vi kan ikke begribe Andet, end at Fimbultyr, dersom han oprindelig

ikke var mythisk personlig — og ellers er han jo ikke den, vi kjende, den, vi alene kan tale om — at han da, for at reddes fra Døden maatte blive det. Men i det Foregaaende har vi seet, at han ikke er bleven det.

For imidlertid endnu klarere at indsee denne vigtige Sandhed, at Fimbultyr og Aserne ikke levede samtidigt, vil vi opgive vor Fordring paa en mythisk Individualitet. Vi vil blot kaste et opmærksomt Blik paa den egentlig mythiske Periodes Hovedindhold, og det vil da overtyde os om, at det ikke var uden Grund, at Ragnarok traadte i Fimbultyrs Tjeneste. Hvis nemlig Gimles Gud før Ragnarok havde samlevet med de andre, hvis han dengang i nogensomhelst Betydning havde været Nordboernes Gud, da maatte han, naar vi her see bort fra, at vi hverken høre til hans Navn eller hans Templer eller hans Gjerninger paa Jorden, idetmindste i Himlen været de Troende en Overgud, da han siden kunde blive den eneste. Paa en Modsætning mellem ham og de andre coexisterende Guder kunde der naturligviis i saa Fald aldeles ikke tænkes, da disse to Guddomsidealer derved strax maatte være komne i Krig med hinanden og idetmindste det ene af dem være tilintetgjort. Ifølge vor Forudsætning skulde de begge samleve, og den oldnordiske Gudelære maatte da besidde, hvad de andre Gudelærer mangle, en personlig Forsynsgud, der som det egentlige Grundprincip styrede Guderne og Verden ved dem.

En saa mægtig Tanke kunde ikke forsvinde i Mythologien uden fra Ende til anden at efterlade sig dybe Spor. Her er den sporløs forsvunden. De høie Norner riste Skjæbnens Runer og bringe dem til Udførelse; vi høre aldrig, at Skjæbnen er et andet personligt Forsyns Villie. Aserne samle sig til eet Dynastie med Odin som Overgud; at han er en Høieres Tjener, at alle Guderne ere det, derom høre vi ikke eet forstaaeligt Ord: efter ind-

byrdes Raadslagning[114]), uden nogen Høieres Veiledning, bygge de Jorden, ja sætte Sol, Maane og Stjerner paa Himlen. Gimles Gud skriver Love for en ubrødelig Fred; men for hvilken Livsanskuelse virker Odin med Aserne? for Kamplivet: deres Dyrkere var et Kampfolk, der vilde leve i Kamp og døe i Kamp, ja kæmpe efter Døden, Alt i Samfund med Guderne: mens det Sind boede i dem, kunde de ikke anskue en evig Hvile som al Tilværelses Maal og Krone; de vilde til Valhal, hvor Odin sad øverst tilbords, og derinde var ingen Hædersplads for Fimbultyr. Endogsaa Gudernes egen Skjæbne i Fremtiden bliver os uforklarlig, naar der fra først til sidst havde været et evigt og almægtigt Væsen, hvis ophøiede Bud de adlød. Hvorledes havde det været muligt, at han ikke sparede Baldur, sin allerbedste Tjener, for i Helas Gravhvælving at bøde for, at Loke var ond, og Guderne for at miste den, der var dem kjærest; hvorledes kunde alle Guder selv ængstes for deres Død, og tilsidst bukke under for Lokes og Jetternes Hærskarer, naar de havde en faderlig Overgud, der tilmed skyldte sine Tjenere anden Tak, end at være ørkesløs Tilskuer ved deres Kæmpedød, en Overgud, der ikke kunde dele Døden med dem, fordi han var evig, men der kunde meddele dem det ufortabelige Liv, fordi han var almægtig.

Saaledes er det indlysende, at Fimbultyr ikke længer kunde være en gjennem Guderne handlende Overgud paa den Tid, da Man troede paa deres Forgjængelighed; og, tænkte Man sig hans Tilværelse da Man tænkte paa Ragnarok, maatte han dengang staae imod Aserne. Men hvis nu Nordboernes Troe, før Ideen om Gudernes Forgjængelighed var til, havde indesluttet den Forestilling, at han samlevede med dem og de med ham, hvilket, som vi saae, maatte forudsætte, at han var Hovedet for

---

114) Voluspas regin.

deres Legeme og de udrettede hans Villie, da maatte denne Forestilling — saafremt det vedblev at høre til Troens Indhold, at han endnu var til saavel som Aserne — nu, da Ragnaroksideen var vakt og han altsaa stod imod dem, nødvendigviis leve under den Form, at Aserne oprindelig havde været Fimbultyrs lydige Tjenere, men var blevet ham ulydige. Men vi kjende ingen Overgang i Gudernes Forhold til nogen høiere Gud; vi høre ingen Mythe om deres Affald fra Fimbultyr. En saadan Mythe vilde ogsaa bestride den tidligere Eenhed i Nordens Himmel som en nødvendig Eenhed, forsaavidt Asernes Affald til de onde Magter kun var muligt, saafremt det forhen ikke havde været en levende Guddom, der havde organiseret sit Rige, der var Alt i alle Guderne og med Nødvendighed virkede i dem og igjennem dem, men de tvertimod selv havde udrettet, hvad de selv vilde og havde havt Evne til, efter egen Raadighed enten at følge den Høieres fromme Ønske eller modstride det. — Og hvorledes det Folk, der i Fimbultyr bestandig havde en levende Idee om det Rette, det Bestaaende, det sande Guddommelige for Øie, havde kunnet udruge Ideen om Forværrelse og Forgjængelighed for sine andre gamle Guddomme, det vilde blive os en Gaade. —

Naar vi nu paa eengang see hen til dette Modbeviis mod det høieste Væsens levende Tilværelse i Folketroen saalænge Aserne opfyldte den, hvilket vi hentede fra Nordens egentlige Mytheperiodes Indhold — Forestillingerne om Guder og Norner, om Asalivets Øiemeed og om dets Skjæbner — og til den Uforenelighed af hele hans Guddomsphysiognomie med Asernes, hvorpaa vi før henledte Opmærksomheden, da bliver Resultatet af alt dette, at, ligesom Ragnaroksideen først blev bragt til Verden, da Asalivet ældedes, saaledes kan ei heller Fimbultyrs Idee have havt nogen levende Tilværelse i den nordiske Mythetroe, før den traadte i Forbindelse med Ragnarok, efterat Folket

havde staaet paa Asatroens Trin og nu, da Tidens Fylde kom, opsvang sig til Ideen om et ædlere Verdensmaal og en Guddom af høiere Magt og renere Personlighed.

Hele denne Undersøgelse er ikke drevet videre, end dertil, at Ideen om Gimles Gud ikke var levende førend Ideen om Ragnarok. Thi det vilde føre os reent ud fra vor Vei og ikke lønne os Arbeidet, om vi vilde søge at afbevise den Mulighed, at Fimbultyr havde existeret før Aserne og endnu paa deres Tid uafbrudt existerede i en død Tradition fra den umindelige Fortid; en Tilværelse, hvortil Man selv i Christenheden kunde finde en vis Analogie, om virkelig de talløse Engles og Helgeners massive Legemer hos Nogen ikke blot har fordunklet, men skjult den treenige Gud. Mange troe at skylde Monotheismen den Ære, ei engang at forsøge et Beviis for, at den aldrig kan være dalet fra noget Folks Synskreds. Men saasandt en saadan Fortidens Enegud her ikke har yttret sin Kraft til at hindre den mythiske Polytheismes Undfangelse, ikke til at qvæle dens Liv i Barndommen ved strax at stille den det knugende Ragnarok for Sjælen, ikke engang til at hævde sig selv som Gudernes Overherre og som Verdens Gud, saa sandt maa han være hensovet i Folkets Hjerter og først opvaagnet ved Ragnaroks Bulder; thi først i Gimle bliver han den levende Gud. Men i Aandens Verden er Dødssøvn det samme som Død og som Intethed; hvor Livsaanden er borte, er der ingen Tilværelse: dét Sovende maa vækkes og det Afdøde maa gjenoplives, men det, som ikke var til, kan skabes. Hvorledes Ideen om Fimbultyr, naar den virkelig, som Helas Døninger, havde ligget i Dvale i de lange Aar, da Asalivet var aarvaagent, endelig kunde opvaagne til Liv i en ny Morgen, det maatte vi dog forklare og forklare af den samme Udvikling i Folketroen, som, hvis den ikke havde været til, vilde medføre dens Oprindelse fra Nyt af. Og saalænge

ikke det ringeste Beviis taler for hans Forexistens i Nordens Folketroe, kan ogsaa vi glemme den med en rolig Samvittighed.

3. Jagttage vi endelig den bestemte Skikkelse, hvori baade Ragnaroks Forudsætning, at Guderne var forgjængelige, og Fimbultyrs, at der er et evigt Væsen større end hine, træde os imøde i den nordiske Mythologie, da bærer ogsaa denne Vidnesbyrd for, at hine Ideer først optraadte, efterat Folkeaanden havde gjennemlevet Troen paa Aserne, og nu opløftede sig til Haabet om en høiere og mægtigere Tingenes Orden.

I det næste Affnit vil vi udvikle den Sandhed, at i den Periode, hvori Mythologien har sin Rod, en Mythe ikke er Ideens Klædning, som den iføres, men dens Legeme, hvormed den fødes. I hele Folketroen lever da Ideen sit Liv i samme Grad, som den har Kraft til at skabe sit Legeme og udpræge sig igjennem det. Det var altsaa blot for at fuldstændiggjøre Undersøgelsen og for at udstrække den selv til det Tidspunkt, hvori Ideen maaskee endnu ikke var fuldbaaren, at vi i det Foregaaende skilte Spørgsmaalet om Mythens Oprindelse fra det om Ideens. Her betragte vi Ideen i dens reelle Tilværelse, i dens Mythe. Og hiin Tidsfølge i Gudelærens Udvikling, hvori vi saae Troen paa Aserne som Nordens ældste Religion, vil her bevise sig, naar vi indsee, at vi uden denne ikke begribe de mythiske Former, at de efter den forklare sig selv paa det simpleste.

Allerede i det Foregaaende har vi vakt Opmærksomheden baade for det indvortes Slægtskab mellem Ideerne om Asernes Ragnarok, om Fimbultyr og om Gimle, og for den Virknings- og Tids-Følge, der sammenknytter de tilsvarende Myther til een uafbrudt Række. Ifølge heraf vil Beviserne for, at Ragnarok og at Fimbultyr opstod efter den levende Asatroe, hvilke vi før førte hvert for sig, forbinde sig til eet Beviis for denne senere

Reformationsepoche i den nordiske Mythologie. Vi gjøre vor Mythes Udvortes til Gjenstand for en nøiere Betragtning.

At Fimbultyr, som vi ovenfor har beviist baade af Mythebøgerne og Mytherne, aldrig før Ragnarok er stillet i Gruppe med de Andre, selv som deres Overgud, at hans evige Væsen ikke bliver tilsyne, før Gudernes og Alverdens sidste Skjæbne er fuldkommet, fulgte af og viser atter tydeligt hen paa, at hans Idee oprandt ifølge en Verdensbetragtning, der var grundforskjellig fra Asalivets. Med Asaguderne kunde han hverken dele Helligdom eller Hjerter; han vilde ligesaalidt staae i Odins Tempel, som Jehovah i Dagons eller Christus blandt Romernes Huusguder; og saafremt hans Guddom skulde komme til Liv og Kraft, maatte Afgudernes Billeder omstyrtes for hans Thrones Fødder.

Men Guderne tvættedes rene i deres eget Blod: Afgrundens Flammer var ikke blot den fortærende Ild, men den luttrende Lue; dens Bølger var ikke blot en Grav, men en Renselsesdaab. Thi Mythen siger, at efter Døden skulde Alt gjenfødes. Den Uskyldsstand, som Man i Følelsen af det Nærværendes Ufuldkommenhed med Veemod havde drømt sig som Verdens Barndom, den satte Man nu i Haabet som Verdens Fuldendelse under den evige Gud. Det Onde havde mistet sin Plads. Usaaede skulde Markerne velsignes med Grøde; den skyldfrie Baldur, og Hødur, Brodermorderen uden Brøde, skulde komme tilbage fra Helheim. Gudestammernes Gidsler skulde udvexles: Njord atter komme til Vanerne og Hœnir til sine Brødre i Asgaard. Odin og Aserne skulde vaagne fra Ragnaroksdøden; de var ikke de blodige Kæmper, som før den; nu vare de luttrede, at Gimle kunde være deres Bolig og Fimbultyr Kongen i deres Raad. Men ogsaa heri ligger Beviset for, at det var en ny, hidtil uhørt Opfattelse af Idealet for Himmel og Jord,

der lærte Nordboerne, at deres og deres Guders Liv var — ikke udsprungen af en ond Rod, saa at det maatte sporløs tilintetgjøres; thi endnu hang deres Hjerter med gammel Kjærlighed ved Aserne — men uovereensstemmende med det sande Ideal, og gjennem Døden og Opstandelsen maatte bringes til Eenhed dermed. Havde nemlig dette Ideal været levende hele Asatiden igjennem, havde det sin Grund i dens selvstændige Retning, da kunde umuligt den Forestilling opstaae, at Guderne, de Troendes høieste Ideer, de Guder, som de elskede og dyrkede og troede paa, vare vanslægtede og trængte til Udsoningsdøden forat passe til det. Det opstod i en Modsætning, og Asalæren føiede sig under fremmed Overmagt, fordi den var udlevet.

Betragte vi selve Ragnarokskampen nærmere, da see vi Asgaards Hovedguder forsamlede i een Krigshær under Odin, hver parret mod den Fjende, der passede ham bedst ifølge hans mythiske Væsen: Thor mod Midgaardsormen sin gamle Fjende, Lysets Freir mod Surtur, Heimdal mod Forræderen Loke. Men deraf følger, at Mythologien maa have udført sin sidste Gjerning, at udvikle de enkelte Gudepersoners eiendommelige Characteer tilligemed deres Modsætninger og samle dem alle under eet Overhoved, førend Ragnaroksideen kunde opnaae sin Individualitet. Og at Mytherne baade om Baldurs og Hødurs Død og om Njords Hjemstavn og Hænirs Udlændighed forudsættes i Gjenfødelsesmythen, forsaavidt den uden dem aldeles vilde savne sin Fylde, maa naturligviis fuldstændiggjøre Beviset for, at de nordiske Mythekredse havde dannet og ordnet sig, før den Idee, der nu tog dem i sin Tjeneste, fik mythisk Skikkelse og dermed levende Tilværelse i Folket.

Dernæst har vi alt antydet, at Ragnarok frembrød, da Monotheismen mødtes med Nordens afkræftede Polytheisme. Selve de høie Guders Følelse af deres Afmagt og Anelse om

Asadømmets Fortabelse, naar han skulde til Thronen, det mægtigere Væsen, hvis Tjenere de følte, at de ikke havde været, har baade Voluspa og især Ravnegaldret udtrykt ved at indlede Ragnarok med Beskrivelsen om deres Ængstlighed for den kommende Skjæbne; deres Følelse var sand og deres Anelse blev opfyldt: de gik alle i Døden. Paa denne Maade beviser Asatroen sin Alderdom ved den Kraftløshed, hvormed den bukkede under, og det for en Guddom, der endnu var saa mat, saa abstract, saa upersonlig, som vi før har skildret Fimbultyr; men ikke mindre ved den Mangel paa ungdommelig Smidighed, den Alderdoms Stivhed, uden hvilken den dog nogenlunde vilde føiet og formet sig efter det nye Midpunct, selv om den dermed ikke havde reddet Aserne fra Undergang. Thi alene af denne Alderdomsstivhed kunde vi forklare os, at vi i hele Gudelæren før Ragnarok endnu see Kamplivet som Verdens Maal og Aser og Vaner som de eneste Guder, men ikke see Fimbultyr over dem og ikke see hans Finger hverken i deres Handlinger eller Skjæbner.

Idet fremdeles Mythen ikke blot baner Plads for Fimbultyr ved at styrte Aserne fra Thronen, men sætter hans seirrige Tilkomst som Verdens Fuldendelse og lader hans Rige bestaae uantastet i den evige Fremtid, udtaler den atter paa sin Viis, at Fimbultyr var den Guddom, der sidst havde Liv i Folket, eller at Asalæren var den ældste.

Asalæren havde faaet Tid til at slaae saa dybe Rødder, at selv den Slægt, hvis Øine oplodes for Gudernes Gud, dog ikke saae hans Rige tilkomme, men blot kunde skimte det i det Fjerne gjennem de Gittervinduer, der lysne i Sjælens Fængsel, gjennem Anelsen og Haabet. Endnu var alle forstokkede i Troen paa de gamle Asers Tilværelse i Himlen; Ragnaroksmythen stod ligefra Voluspás Tid — just deraf Navnet Volas Spaadom — til

den yngre Eddas kun som Forjættelsen om noget Tilkommende. Endnu stod Valhal for Helte og Helheim for sværdløse Dødninger alene i Udødelighedens Land; seent, naar det var færdigt det Skib af Dødningenegle, skulde Asernes og Helas Borg fortæres, og først efter Ragnarok fik den seirende Idee Plads til at bygge det solklare Gimle. Endnu havde Fimbultyr ikke efterfulgt Aserne paa Himlens Kongesæde, endnu bragte de Troende ham ikke deres Offre og Bønner: først efter Gjenfødelsen havde Vola og Hyndla spaaet hans Tilkomst; men da var der heller ingen Ende paa hans alstyrende Virksomhed, fordi han, hvor sildigt han end skulde aabenbare sig, var den høieste Gud for Enhver, hvis Aand kunde gjennemfare Asernes Himmel og opsvinge sig til den Himmel, som hvilede derover.

Forinden vi nu skride til at forklare os denne Udvikling fra den nordiske Asatroe til de høiere Ideer, der reiste sig imod den, maae vi finde os tilrette med de hemmelighedsfulde Ideer, der snige sig om blandt Mythologerne, om en esoterisk Lære i Modsætning til den exoteriske. Hele denne Sag er endnu langt fra paa det klare. Nogle arbeide paa, i alle Hedenskabets Templer at bygge et Allerhelligste, et ἄδυτον, hvor kun i sin Tid Folkets Præster og nu de selv have fri Indgang; medens Andre[115]) vil paastaae, at endog de græske Mysterier var offentlige og ingen eiendommelig positiv Lære indeholdt.

Ved at tale om Nordens esoteriske Hemmeligheder har Man især peget hen paa Runerne, paa Gudernes utallige Benævnelser og paa Læren om deres Undergang[116]). Dette falder

---

115) F. Ex. Lobeck i Aglaophamus i Begyndelsen.

116) Geijer Svea-Rikes Häfder I, p. 295 ff. Münter Kirchengesch. v. Dänemark I, p. 157 ff.

til forskjellige Sider, fordi det har ganske forskjellige Udgangspuncter. Thi med Runekløgtens Troldomskunster kunde den rene, ophøiede Guddomsidee, hvortil Ragnarok leder, efter hele sin Characteer Intet have at skaffe. Asa-Mythologiens søgte og uendelige Terminologie, der optaarnede sig meer og meer babelsk, stod naturligviis ikke Enhver til Tjeneste, fordi der hørte Lærdom baade til at forklare og huske Navnene[117]). Men at disse lærde Kundskaber var udelukkende forbeholdne for et vist ydre Samfund, at de ikke turde meddeles Enhver, der attraaede dem, med mindre han formeligt var indviet til Broder i det hemmelige Lag, det høre vi aldrig og det ligger aldeles ikke i Sagen; men uden denne Forudsætning var hiin mythologiske Lærdom ikke mere esoterisk, end det protestantiske Præsteskabs Theologie er det den Dag idag. Hvad endelig Ragnaroksmythen angaaer, kunde Man ikke let træffe nogen, der med mere Bestemthed undsiger en Lære, som skulde holdes hemmeligt; thi hvilken nordisk Mythe er saa klar i Grundtanken, hvilken er saa rigt gjennemført i Fremstillingen og, fremfor Alt, hvilken omtales saa ofte og saa uforbeholdent, som netop Ragnaroksmythen? Forhen har vi seet, at den hører til en Gruppe af Ideer, der hævede sig imod Nordens almindelige Asatroe, men manglede Kraft til at omstyrte eller omforme dens Cultus, saaat de meer existerede i Theorien for de dybere Aander, end de fik nogen positiv practisk Betydning for Folket, og siden vil vi see den samme Characteer udtrykt i disse Ideers høitideligt mysteriøse Indklædning allerede i Vøluspa. Men Vola henvender udtrykkeligt sin Tale til Alle, Guder og Mennesker, der kan forstaae den; og Ragnarok idetmindste blev forstaaet og derfor Folkets Eiendom. Forsaavidt

---

[117]) Jfr. Havamaal III, p. 141-142: „Jeg kan skjælne og opregne baade Aser og Alfer: det kan den Ulærde sjælden."

nu de andre Ideer stod i organisk Forbindelse med den, kan heller ikke de oprindelig være holdt hemmelige; at de derimod i en senere Tid blev fordunklede og tilmed betragtede med en vis Rædsel, det er os paa dette Sted en Bisag; thi det constituerer ingen Esoterisme. Endelig er der fra den modsatte Side slet Intet der taler for, at Læren om Gudernes Død og Gudernes Gud blev prædket inden lukte Døtre, om den end tit kan være prædket for døve Øren, naar der manglede Aand til at sande den.

Men selv om denne Asatroen modvirkende Troe krævede en eiendommelig Indvielse hos dem, der skulde indlemmes deri, selv om den kun bestod som et esoterisk Mysterium i den meest indskrænkede Betydning, dette staaer paa ingen mulig Maade i Strid med vor Sætning, at den først udviklede sig senere end Asatroen, ligesom forat afløse den, efterat denne før havde bestaaet alene som hele vort Asa-Nordens fælleds Religion. Vor Sætning vilde først finde Skygge af Modsigelse fra denne Kant, naar Nogen gjorde Læren om Mysterierne gjældende i den Form, at Esoterismen om Asernes Utilstrækkelighed, om Fimbultyr og Gimle var til under Asatroens og Asafolkets allertidligste Barndom og levede i de Indviede ligefra den Tid, da Asatroen levede i Folket med sin første Inderlighed og altsaa uden disse høiere Forestillinger.

For at gjendrive dette vil vi ikke beraabe os paa, at vi forgjæves søgte Vidnesbyrd om en afsluttet Esoterisme i Norden, endsige om een, der var saa tidlig født. Thi vi veed i det Hele saa grumme lidt om Menneskeslægtens Oldtid. Men forsaavidt denne Hypothese aldeles fritager mig for, at besvare det vigtige Spørgsmaal, hvorledes den esoteriske Lære kan have udviklet sig, og reent ud postulerer sin Kaste af antipolytheistiske Vismænd, som den her — hvor Kasten beholdt hele sin Viisdom for sig selv, da jo dens Troe paa Fimbultyr, Fredsfyrsten, staaer i ligefrem

Modsætning til Folkets, paa Aserne og Valhal — ikke engang kan forskrive fra det Missionsseminarium, som Creuzer har anlagt i Orienten: for saa vidt vil den finde al den Gjendrivelse, den fortjener, naar vi i det Følgende vise, hvorledes Monotheismen samler sig ud af Polytheismen, og hvorledes Ragnaroks og Gimles Ideer udviklede sig frem af selve Asalæren, som en Reaction imod den. Imidlertid vil vi anstille et Par Forsøg med denne Hypothese paa dens eget Territorium.

Nordboernes som alle Nationers Mysterier ere henregnede til den „hemmelige Præste-Viisdom"; thi Præsterne maatte i Oldtiden være de, der havde den dybeste Kundskab om Guderne. Man tænke sig disse Præster, der levede af, at betjene Aserne ved deres Cultus, der bad og offrede til dem i det troskyldige Folks Navn, selv opfyldte af den Overbeviisning, at disse Guder var Afguder, at de var dødelige saavelsom deres Dyrkere, at den sande Gud vendte sit Ansigt bort fra dem og deres Valhal. For blot at kunne tænke det, maa Man sætte sig tilbage i det forrige Aarhundredes Forestillinger baade om Folkeliv og Præstestand; thi i dem har en saadan Anskuelse af Esoterismen sin Rod. Det var ikke engang en Accommodation fra Præsternes Side, saa at Løgnen kun blev brugt til Sandhedens Kappe, for at skjule dens Nøgenhed og beskytte den i det skarpe Clima; thi den nordiske Polytheismes Grundidee er Monotheismens modsat. Det var et utænkeligt Bedragerie. Man maa nemlig ikke glemme, at de Asatroen og Asalivet modstræbende Ideer maatte leve paa en ganske anden Maade i hine urvise Hyklere, end Ragnaroksmythen siden levede imellem Folket, naar den efter vor Udvikling var bleven dets Eiendom; thi Folket beholdt da sine Fædres Guder af gammel Kjærlighed og af en arvelig Tillid, der havde slaaet altfor dybe Rødder til at kunne udryddes; men disse skal jo efter Forudsætningen fra først af have seet Guderne som Dødningbilleder, og

vi har forhen viist, at dette Syn, som oprindeligt, ikke lader sig forene med den levende Anskuelse af deres Guddommelighed. Hvad Præsternes eller dog, om det ikke var Præster, de Indviedes egen Religion angaaer, da kan de altsaa ikke have deelt Troen paa Aserne med Folket; men ligesaalidt kunde de dog slaae deres dybe Sjæl til Roe med det fjerne, taagede Haab, hvori Fimbultyr alene existerer: de maatte besidde deres egne høiere Ideer som en trøstelig Troe eller udvikle dem dertil; men da var Fimbultyr bleven noget ganske forskjelligt fra hvad vi kjende ham for i Mythologien. Det er unægtelig en slem Mangel ved denne Hypothese, at vi efter alle vore Kilder ikke er istand til, at gjøre os noget egentligt Begreb om hine Esoterikeres Troe — dog: hvor skulde man ogsaa kunne forlange af en solid Esoterisme, at vi Exoterikere kunde indlemmes i den? ikke med større Ret, end vi kunde forlange, at see Hades afbildet med den Hjelm, der gjør ham usynlig. Derfor er den Mangel værre, at Esoterikerne blive os ganske overflødige, da Alt, hvad der kunde ranes til deres Lære, ved en nøie Betragtning ene og alene fremtræder for os som Asadyrkernes Eiendom. Ragnaroksmythen, der forudsætter Troen paa Asernes virkelige Tilværelse, Mythen om Asernes Gjenfødelse, der gjør det endnu mere og Mythen om Fimbultyr som en Gud for den fjerne Fremtid kunde ikke existere som saadanne, førend da hiin projecterede Esoterismes Indhold traadte ind i Nordens Folketroe. Men Ideer, der vare Asatroen saa modsatte som Ideerne om de høie Guders Død, om Livets Ideal i Gimle og om en eneste Gud, kunde Folket ikke fatte, endsige modtage saa livligt, at de blev Folkemyther, saalænge Asatroen levede i sin Ungdommelighed; for at kunne modtage dem frivilligt, — thi de blev jo ikke kysede ind i Folket med Ild og Sværd og med Munkemirakler, som Christendommen, hvor den kom uforberedt — maatte Asadyrkerne i det Væsentlige have gjennemgaaet den samme Udvikling,

som for selv at blive dem vaer uden en udvortes Meddelelse. Fremstillingen af, hvorledes Asatroen i sin Fremvæxt førte Aanden ud af sig selv op imod de høiere Ideer, vil altsaa blive os lige nødvendig. Men herved forsvinde den tidligste Oldtids Esoterikere os ganske af Sigte.

Og saaledes vil den hele Hypothese, der begyndte med at besvare Spørgsmaalet om Oprindelsen til den nordiske Mythologies høieste Ideer ved ikke at besvare det, nemlig med Postulatet om sine Esoterikeres Tilværelse, der ikke kunde bane dem Plads uden Formastelse mod Menneskenaturen og ikke give dem Troens Indhold uden ved Rov, alligevel kun staae som et mislykket Forsøg paa, ad den udvortes Vei at forklare, hvad der dog ikke kan forklares uden ved Betragtningen af den nordiske Religions indre Udvikling.

Vi har nu fuldendt Fremstillingen af Eddalærens store Modsætninger og Beviset for, at det ikke blot er en høiere, men en senere Guddomsidee, der dages i Troen og oprinder i Haabet bag de gamle Asaguders Verden. Og herved har vi vundet det Lys, hvori Man maa betragte den nordiske Mythologie, for at kunne forklare dens Skikkelse, ja selv for at kunne begribe dens Tilværelse som eet Folks Mythologie. Vi gaae nu over til at udfolde disse Nordens tvende Religionsperioder: Asatroen og de høiere Ideer, der vilde omstyrte og afløse den, og til at efterspore den indvortes Udvikling, som drev Aanden fra de mange Guder til at see deres Forgjængelighed og stirre efter den evige Gud.

Den Erkjendelse, der vilde bane ham Vei, Erkjendelsen af Asernes Dødelighed, har grebet kraftigt igjennem. I Folkemythen om Ragnarok har den i sin Tid fundet sit fulde Udtryk, og Edda kan aldrig tale om Guderne uden at mindes, at de stunde til

Døden. Hvad vor Kundskab om Mythologien angaaer, er der ikke mange Myther i hele den nordiske Mythologie, der er udmalte os saa rigt og saa plastisk, som den om Gudernes Død; Asalæren i sig selv har vi saa indskrænkede Midler til at forstaae, ja blot kjende i nogenlunde Omfang, at baade dens afbrudte Træk og dens Grundcharacteer, som ikke kan miskjendes, netop alene synes at sigte til, at sætte os Ragnaroksmythen i det rette Lys; og det er mærkeligt, at den ældste og i alle Henseender mærkværdigste Levning af vor Oldtids Sange, som vi besidde, Volas høitidelige Spaadom, ikke blot har sin Grundtone fra Følelsen af Nordens Guders Forgjængelighed, men allerede fortæller os Mythen derom i hele dens Fylde og stiller den som Midpunct for Verdens Udvikling. Som om den nordiske Mythologie var os bevaret blot for at vi ret i et folkeligt Udtryk skulde see Hedningernes dybe Følelse af, at Mennesket er for ringe til at skabe Guder, og at en Afgud er Intet i Verden. — Thi at Folket dog ikke ved egen Kraft formaaede at hæve sig til nogen levende Anskuelse af Fimbultyr, at Monotheismen kun dæmrer i det gamle Norden, ogsaa det er os tydeligt nok.

Naar vi nu først skal betragte Troen paa Aserne i dens uforstyrrede Liv og dernæst den store Epoche, som indviede dem til Forglemmelse igjennem Ragnarok, Gudernes Thusmørke, og pegede prophetisk mod den eneste Gud, hvis Rige skulde tilkomme, da er det som Thusmørket og Dagningen efter den stjernerige Nat. Stjernehæren skinnede klart paa den rene, nordiske Himmel, skjøndt Dagens Lys eiede den ikke. Da gryede det ad Morgen og Nattens Stjerner zittrede og de opslugtes i Thusmørket. Men endnu oprandt ikke Solen: det var kun Dæmringens blændende Skjær, der spiller i Morgentaagen; det var kun det aarle Daggrye, der udslukker Nattens Lys og bebuder, at Solen vil komme.

Andet Afsnit.

Den oldnordiske Religions pragmatiske Historie.

Naar Mennesket aner, hvorvidt hans egen Kraft strækker og hvorvidt hans Længsler dog føre ham, da bliver det ham en Trang, at vide noget Høiere, hvortil han kan knytte sig forat faae Holdning, og naar han har Øie for Verdens Mangfoldighed og Verdens Harmonie i Tilværelser saavelsom i Tildragelser, der ligesaalidt har den sidste Grund i ham eller i sig selv, som han har det, da maa hans Blik søge til det, der baade er i og over Alverden. En blind Kraft er det ham ikke; thi i det Hjerteløse, det Fornuftløse, det Villieløse finder Livet hverken sin Kilde eller sin Trøst. Skal det Overjordiske baade stille hans Følelses Trang og forklare ham det Tilværendes Mulighed, maa det existere for ham i et levende Væsen, der virker med Bevidsthed efter sin Villie, et personligt Væsen, til hvilket den Enkelte kan hengive sig med Inderlighed og Fortrøstning. Ved Religionen er det at Menneskeheden træder i Forhold til sit personlige Guddomsvæsen, og i al Religion, i al Mythologie træffe vi saadanne Væsener under høiere eller lavere Former.

Naar det Overmenneskelige, hvis almindelige Idee saaledes er givet i Menneskets religiøse Bevidsthed, aabenbarede sig ad den naturlige Vei, da maatte det fra først af opfattes i dets concrete Virksomhed, være sig i Menneskesjælens eller den sandselige Naturs Phænomener. Men idet Religiøsiteten var vaagen blev Virksomheden umiddelbart anskuet som en Handling, der

udtraadte af Villien: det virkede, fordi det vilde virke. Saaledes samlede Verdens udvortes og indvortes Phænomener sig om hiint Overjordiske, som de reelle Udtryk af dets Villie; og den indvortes Personlighed, som Villien forudsætter, som altsaa for Troens gjennemtrængende Blik strax havde rørt sig i Phænomenerne, fik sit eiendommelige Præg af den Characteer, hvorunder hiin Personligheds Aabenbarelser i Verden mødte de Troende og bleve opfattede af dem.

Det var en levende, frivilligt handlende Guddom; men det var tillige en Guddom, til hvilken Mennesket personligt kunde knytte sig. I Sorg og Frygt, i Nød og Fare, saa tit Mennesket følte sin egen Kraft glippe, maatte han tilvende sig den høiere Bistand; men det er ikke blot — som Man ofte eensidigt udhæver det — Livets Trængsler, der ligesom skræmme Mennesket til sin Gud; ogsaa Glæden opløfter Hjertet, idet den udvider det, og der er neppe nogen Følelse piinligere, end den, at være lykkelig uden at kunne være taknemlig. Bøn og Dyrkelse er de uvilkaarlige Udtryk af denne Menneskenaturens Nødtørft; men begge indeslutte i deres naturlige Form den Forudsætning, at Guddommen har et Hjerte, der kan røres ved Bønner og glædes ved Taksigelser, ligesom Menneskets Hjerte.

Jo rigere det Guddommeliges Virksomhed i Verden blev anskuet, jo inderligere Folket traadte i Samfund med det, des livligere maatte det naturligviis forme sig. Men den handlende og modtagelige Person, som hvilken det levede — ikke ifølge nogen Personification, men ifølge Troens umiddelbare Tilsagn — havde intet høiere Billed at forme sig efter, end det samme, hvorefter det ligefra først af var opfattet, nemlig den menneskelige Person; thi den er ikke blot det høieste, men det eneste Udtryk for Personligheden, som Mennesket af sig selv kan kjende. Menneskets Characteer, Hjertelag, Forestillinger, Motiver, hele

dets Indre, speilede sig fra Jorden i Himlen og kastedes atter fra Himlen tilbage til Jorden; men derved blev Guddommen ret en Gud for Menneskets Anskuelse og for hans Hjerte.

Resultaterne af denne Anthropisering træffe vi nu i enhver Folketroe; navnlig i Polytheismerne, hvor det ene Guddommelige fordeler sig paa flere samværende og samvirkende, men indbyrdes forskjellige og derfor nødvendigviis eensidige Enkeltvæsner, bliver Gudernes menneskelige Indre fuldbyrdet i sin personlige Eiendommelighed. Spiren, der allerede laae i den første naturlige Opfattelse af det Oversandselige, maatte bestandigt gjennemføre sig des mere levende til en Personlighed, i Tanke, Sjæl og Sind analog med det indvortes Menneske, jo livligere Troen var; men tilmed des mere individuelt, desmere characteristisk, forsaavidt den allevegne opfattedes gjennem et bestemt Folks eiendommelige Characteer og Verdenserfaring.

Men ikke blot fremtræder Guddommen i Religionen under en individuel indvortes Menneskelighed; men han er endog, ligesom Mennesket, invidualiseret i et eiendommeligt Legeme, hvori hans Aand fortrinsviis har sit Hjem, og hvori hans Villie finder Organer til at manifestere sig i Gjerninger. Ved dette Punct vil vi dvæle lidt for at see Guddommens Lighed med Mennesket culminere; thi det Mythiske viser sig aldrig stærkere i sin Eiendommelighed, end just her.

Philosophien vil emancipere Guddommen af hans Legeme. Tale vi derimod til Barnet om den eneste Gud, saa at han ret skal blive levende for det, da pege vi op til Himmelhvælvingen — vor Himmel, ikke vore Antipoders —, og Gud er ikke Universets evige Forsynsaand, men han er den Gamle af Dage, som throner deroppe i Himlen, som har Øine til at see Alt, hvad vi Mennesker tage os for herneden, og Øren til at høre Alt, hvad vi tale. Og hvorfor? Fordi vi poetisk flytte os ind i Barnets

aandelige Forfatning og føle, at det Ideelle blot da kan have Tilværelse for det, naar det seer dette leve i en sandselig Form og fremtræde igjennem den. — Som det er med Barnet, saaledes er det med Folket i dets Barndom. Det har ikke Sands for den philosophiske Tanke, men maa lige fra først af opfatte Ideen concret og poetisk — altid des mindre concret, jo mindre bestemt, jo mindre levende dens Indtryk paa Sjælen er —. Derfor kan Guddommens Skikkelse ikke kaldes et uegentlig Udtryk eller en billedlig Indklædning, ligesaalidt som den er det i Barnets Sjæl. Dette følger allerede deraf, at billedlige Udtryk for det rene Ideelle maatte kunne afføres og omskiftes ligesom Klædningsstykker; men Guddommens Legemlighed er saa constant som hans Personlighed: Folketroen fastholder det Ydre tilligemed det Indre, fastholder Skikkelsen saafuldtsom Characteren og Ideen; til Tegn paa, at Skikkelsen er Guddomspersonen medfødt i de Troendes oprindelige Anskuelse, ligesom Menneskets Legeme er Menneskesjælen medfødt.

Dette Forholds Udvikling er heller ikke vanskelig at følge, naar vi betænke, hvorledes Sjælen og Legemet ere forenede hos Mennesket i den naturlige Tilstand — hvor kjedsommeligt ofte har Man ikke udhævet dette f. Ex. om de vilde Nationers og de forhomeriske Heltedigteres Gesticulationer —; deres Identitet maa derfor være og er langt mere levende for den umiddelbare Sands, end denne Identitet og dens Betydning er os indlysende for Erkjendelsen. Naar nu alle Aandsevner ligefra Begyndelsen samvirkede under Opfattelsen af det guddommelige Væsen, Aandens dybeste Anliggende, da saae den ungdommelige, skaberkraftige Phantasie uvilkaarligt det Legeme, hvori Guddommens aandelige Characteer, som udtalte sig gjennem hans Aabenbarelser, havde sit naturlige Udpræg, saae det svagt og ubestemt eller tydeligere, alt eftersom

Guddommens indvortes Person stod fjernt i Almindelighedens Taager eller havde nærmet sig og klaret sin Eiendommelighed.

Saaledes maatte Troen alt fra først af, om end nok saa dunkelt, anskue det Guddommelige i dets legemlige Skikkelse og bestandig optage denne i samme Forhold gjennemarbeidet og individualiseret, som den Personlighed, der boede deri, fik sig formet til characteristisk aandelig Individualitet. Just ifølge denne Beskaffenhed ved den levende Folketroe, at den ikke blot indeholder det Ideelle, men indeholder det i dets eiendommelige sandselige Skikkelse, var det at den religiøse Kunst, hvor den blomstrede, altsaa i det classiske Grækenland og i det catholske Italien, fik sin folkelige Rod og Betydning; thi det var Folkets Syner, den fremstillede. Forbillederne for Apollo og Zeus Olympios, for Ares og Poseidon, for Pallas og Aphrodite stod plastisk formede i Grækernes Phantasie længe før Meiselen huggede dem i Marmorsteen — allerede Homer har tegnet deres Omrids —; den hellige Moder med Barnet og Djævelen i sit Ildmørke var færdig malede før Raphael og Mikel Angelo havde lært at blande Farver. Kunsten viste Folket kun dets egne Billeder, men i et fuldendt Udtryk, og dertil i et Udtryk, der kunde overleve den Tid, da Folketroen tabte sin sandselige Livskraft. Da nu Troen paa sit Yderste ret haandgribeligt havde udpræget sig, ja altfor haandgribeligt, da kom Vantroen med sin Prosa og voldte Kunsten Fald, idet den bortgnavede dens Rødder, ligesom Nidhøg ved Ygdrasil. Den religiøse Kunst kunde ikke længere fortsætte sig originalt; den maatte enten afcopiere de gamle Billeder, eller hvile i Forventning om en Tid, da Troen atter blev mythisk levende. Og derpaa har den egentlig ventet indtil denne Dag.

Forbilledet for hiin Gudernes Skikkelse i de Troendes Forestilling blev laant fra den omgivende Natur. At Planten og Stenen, der mangle alle den vilkaarlige Virksomheds Organer, ikke

kunde anskues som Legeme for det, hvis Væsen fra først opfattedes i levende Virksomhed, følger af sig selv. Dyrene dele derimod Sandsningens og Bevægelsens og Handlingens Redskaber med Menneskene; selv den aandelige Meddelelses legemlige Organer maa den overfladiske Betragtning tillægge dem. Saaledes kunde et overjordisk handlende Væsen vel tænkes at boe i og virke igjennem Dyrets Legeme, om det end i Menneskets vilde fundet sin fuldkomnere Form. Men den indvortes Personlighed maatte ligefuldt være menneskelig, da Mennesket kun kjender denne fra sig selv, og det dyriske Legeme maatte da opfattes saaledes, at det ikke hæmmede Menneskelighedens characteristiske Yttringer.

Den meget yndede Sætning, at Menneskeslægten begyndte med at dyrke Fetischer af livløse Gjenstande, hvilken Man, under den Forudsætning, at de første Mennesker var Kannibaler, har bestyrket ved Sammenligning med afrikanske og brasilianske og australske Menneskeæderes Gudsdyrkelser, saaledes som disse skildres i Beretningerne fra Missionairer, der ikke blev menneskeædte, denne Sætning vil, naar vi see nøiere til, ikke engang staae i Strid med vor Paastand, at Guddommen fik sin Skikkelse fra Menneskets eller Dyrets. Thi naar f. Ex. Negeren med Angst og Bævelse knælede for en Kampesteen og bad til den, da var det naturligviis — ihvorvel dette for Negerens Tanke har været ganske ubevidst — fordi den mægtige Naturaand, han frygtede, havde opslaaet sin Bopæl derinde, fordi Stenen var den overjordiske Tyrans Tempel, hvori han kunde høre den Sortes Besværgelser, men hvorfra han ligesaavel kunde træde ud i den vide Verden, naar han vilde handle; ellers havde det været meer end nok for Negeren, at vogte sig for, selv at komme den Kampesteen for nær, da han dog kunde see, at den ikke vilde gaae til ham. Naar Guddommen var krøbet ud af Stenen, da var han den forfærdelige; men maatte han derfor undvære sin legemlige Personlighed

— den være nok saa monstrøs — i Negerens Anskuelse, virkede han derfor udenfor sin Steen som det reent aandige Væsen, fordi han havde et Tempel, hvori han kunde gjemme sig, som Sneglen har sit Huus? Fornuften siger nei, og Negernes Mythologie skildrer os de frygtelige Spøgelser, der indjoge Overtroen den Trældomsfrygt, Man maa kalde deres Religion, skjøndt den baade i Væsen og Virksomhed har meget lidt tilfælleds med Religionen. — Og som det gaaer med Fetischismen saaledes, gaaer det med Sabæismen, der ligesom hiin skal være eet af Menneskehedens første Religionstrin; ogsaa Stjernerne, forsaavidt Man bad til dem, var de himmelske Aanders Boliger, ikke deres Legemer; naar disse Aander vilde til Jorden, behøvede de ikke at falde fra Himlen i Stjerneskud.

Vi holde da fast ved, at det Legeme, hvorunder Indbildningskraften anskuede Guddommen, Guderne, de overjordiske Aander, maatte besidde de udvortes Organer for en Personligheds Virksomhed. Men om det var Menneske- eller Dyre-Skikkelsen, hvori de oprindeligst levede for Phantasien, er vanskeligt at bevise. I denne Sammenhæng kan vi naturligviis ikke tænke paa den Dyrkelse, der blev hele Classer af Dyr til Deel; thi dermed forholdt det sig som med Dyrkelsen af de livløse Natur-Gjenstande: en Guddom beskyttede dem, helligede dem, hvilede i dem fremfor i andre Skabninger; men det enkelte Dyr var ikke hans uadskillelige Legeme. Her tale vi om Gudepersonernes eiendommelige Skikkelse, om den var Dyrets eller Menneskets. Og i denne Henseende er Man meest tilbøielig til ikke engang at stemme for Dyrene, men for de confuse Vanskabninger med Elephantsnabler eller Løvepoter eller med flere Sæt Hoveder, Arme, Bryster o. s. v., og Man henter Beviis derfor f. Ex. fra Indien med dets absurde Idoler. Thi hvad navnlig dette Exempel angaaer, er Man uvidende om, at det ikke er slige Misfostre, der afbildes i den ældste nationale Sans-

crit-Litteratur; at der tvertimod Guderne i det Hele taget skildres som det Menneskeliges Idealer, og at de vanskabte Tempelbilleder, som staae os til Skue i Museerne, kan henføres til en Tidsalder, da Folkelivet og Folketroen forlængesiden var vanslægtede og Kunsten med dem, og da den abstracte Philosophie vilde prøve sig som Billedskjærer [1]). Hvad vi see temmelig klart, er, at Japhetidernes freidige Stamme, der frit opløftede sit Blik mod Himlen, i Følelsen af Menneskets Slægtskab med Guderne, Inder, hvis vi allerede tør dømme om dem, Nordboer og Græker, i den Periode af Folketroen, hvortil indfødte Digtere aabne os Udsigten, opfattede deres høie Guders Personlighed væsentligt i den ædleste Skikkelse, hvori Mennesket kan anskue Aanden, og den Skikkelse er Menneskets [2]). I Dyrenes Lignelse derimod skaber eller vanskaber sig egentlig kun det Raae, det Uhyre, det Afskyelige: Midgaardsormen og Fenrisulven, Phorkys's og den skjønne Ketos Yngel, og andre Ligesindede.

Hvorledes det nu var før den Tid, lære Mythologierne os ikke; men der kan dog, ganske i Overeensstemmelse med vore tidligere Betragtninger, ikke let være Tvivl om, at vi fra den Gudernes Menneskelighed, der er constant for dem i Mythologierne, maae slutte os til, at denne kun udviklede sig, fordi den — den udvortes Menneskelighed saagodtsom den indvortes — alt laae i de første Spirer. Og paa den anden Side er det meget begribeligt, at der senere maatte komme en Periode, hvori Guddoms-

---

[1]) I Indernes dybsindigt theosophiske Digt, 'bagavadgita (11te Bog), see vi Guddommen, den Enegud, „til hvem selv de polytheistiske Billeddyrkere offre og bede uden selv at vide det", aabenbare sig som et Monstrum, der forener alle Guder og Verdenskræfter i een gyselig Skikkelse. Det er Symbolismens Plastik.

[2]) Jfr. Herodot. I, 131 om Perserne, der, efter hans Mening, ikke „saaledes som Hellenerne", „tænkte sig Guderne som ἀνθρωποφυέας."

ideen søgte at redde sin Idealitet ved at løsrive sig fra sin Legemlighed, naar denne fixerede sig altfor eensidigt; en Periode, da Gudernes udvortes Skikkelse ikke længer kunde erkjende sig for Anskuelsens nødvendige Form, men blot vilde være en symbolsk Fremstilling, og nu i den Grad satte Alt tilside for det symbolske Gehalt, at den tog den sunkne Kunst i sin Tjeneste til at sammenkluddre hine monstrøse Skrækkebilleder af Ting og Dyr og Menneske, som Man maa sønderrive Lem for Lem, forat see Guddommens Idee stumpeviis afbildet ved Symbolerne paa hans enkelte abstracte Egenskaber. —

Men ved at mindes denne Reactionsepoche, erindres vi om, at vende vort Blik mod et andet Element i Guddommen, det, der modsiger hans Menneskelighed, det absolut Overmenneskeliges Element. Da de almindelige Forestillinger om Oprindelsen til den individuelle Characteer og den Legemlighed, hvorunder Guderne møde os i Mythologien, baade er dunkle og ledesløse, har vi været nødte til, at dvæle saalænge ved denne Gjenstand, at vi næsten syntes at glemme den grundvæsentlige Forskjellighed, der opløfter Guddommen over Mennesket. Og dog hørte denne ligesaafuldt til enhver Folketroes uundværlige Indhold.

Den Hengivenhedsfølelse, der er Grundprincipet i al ægte Religion, kan først da leve i sin Fylde, naar den indeholder Troen paa Guddommen som menneskelig og overmenneskelig tillige, og det er en almindelig religiøs Fornødenhed, den christelige Religion tilfredsstiller, idet den fremstiller Eenheden af Gud og Menneske i den fuldendte θεάνθρωπος. Naar det naturlige Menneske føler en personlig Trang til at knytte sig til Guddommen, bliver det ham til en hjertelig Nødtørft, at troe paa den Guddommens Lighed med Mennesket i aandelig Natur, som Kjærligheden kræver, naar den ikke skal opløse det elskende Individ. — Men Mennesket føler sig drevet til at nærme sig sin Gud, netop

forsaavidt han føler sin egen dybe Underordning under det Høiere. Og fra denne Side betragtet forbyder altsaa selve den religiøse Hengivenhedsfølelse Mennesket, at gjøre Gud til sin Ligemand, og hævder Gud som den overmenneskelige. Det Væsen, der udstraalede sin Kraft over Jorden, kunde hverken Aandens eller Legemets Øine skue Ansigt til Ansigt: et evigt Væsen, hvori det Endelige hviler som Jorden i Himmelrummet, en aandelig Fylde, der kun glimter herneden. I sit Væsen, i sin Fylde fattes det ikke: den høieste Sjæl, Mennesket kjender, Menneskesjælen, er kun en Afglands, som Maanen af Solen, aldrig et fuldendt Billede deraf; derfor flygter det bort for Menneskets Anskuelse, og kun den religiøse Følelse skimter det i dets utilgjængelige Regioner og taber sig deri. Ifølge heraf er der i den mythiske Periode altid en mysteriøs Rest, som skjuler sig for Forestillingen, og ved Siden af den episke Poesie med de skarpe Omrids og de levende Farver, synger den lyriske sine Hymner og Bønner, der tone af den Følelse, at Jorden ikke indeslutter Himlen, men Himlen indeslutter Jorden. Saaledes er det den religiøse Følelses evige Paastand — den Paastand, som Philosophien optager —, at Guddommens inderste Grund hverken fattes eller udtrykkes under de mythiske Former, at hans Personlighed aldrig er den menneskelige, aandeligt og legemligt eensidige, Personlighed.

Dog han aabenbarede sig og Menneskene vilde nærme sig til ham, ikke som Slaven, sløvet af Trældomsfrygt, til sin Tyran, men frimodige i Aanden; derfor maatte hans Væsen have Tilværelse for Menneskets Anskuelse. Men Mennesket kjendte kun den jordiske Sjæl og det jordiske Legeme, og i dem maatte Guddommen leve: som vi før saae var det efter Menneskehedens Erfaringskreds at Barndommens livfulde Phantasie umiddelbart paatrængte Troen den indre og ydre Form for Himlens handlende

Personligheder, hvorunder disse alene kunde existere i de Troendes Anskuelse. — Men just fordi det var Menneskets Personlighed, ikke sin egen, hvori det Overmenneskelige havde incarneret sig, følte det sig indsnævret og fængslet derinde, og den menneskelige Form maatte føie sig i, hvert Dieblik at trodse Lovene for sin Eiendommelighed som menneskelig Form, hvis den ikke vilde sprænges. Deraf de evige Selvmodsigelser, jo mere Mythologien skulde detaillere sig; ikke blot i Polytheismerne, hvor Guddommen meest har udført sin Analogie med den menneskelige Tilværelse, men overhovedet i den mythiske Folketroe. Den høie, himmelske Rolighed, den uendelige Opløftelse over det Enkelte var Guddommen egen; men evig forstyrredes den ved Medlidenhed og Vrede, Partiskhed og Misundelse, ved alle de smaalige, de jordiske Lidenskaber. Det gjennemtrængende Guddomsblik var hvert Dieblik hæmmet i den menneskelig indskrænkede Opfattelsesevne; den maatte, med al sin Borneerthed strække til, og den gjorde virkelig Mirakler. Paa tusinde Steder hørte Guddommen sit Navn paakalde, han saae over hele Verden, gjennem Klipper og sorte Uveirsskyer; men Man har ogsaa hørt, at de standsede hans Blik: thi Diet var Menneskets saavelsom Oret var det. Hans Mund kunde tale i Hjerterne, skjøndt den var Menneskets lig. Hans Gang kunde være hurtig som Tanken, og hans Fod var dog seen som Menneskets Fod. Han slyngede Lynilden og rullede Tordenskyerne, han omstødte Bjerge og førte Sværdet paa Valpladsen; men hvilke vare de Arme, hvormed han udrettede sine eventyrlige Gjerninger? Hans Livsfylde var altid den samme: hans Alder, Barndom eller Ungdom eller Manddom, og de personlige Forhold, som beroe derpaa, var uforkrænkelige i Aartusinder; men hans Livsorganisme var som Menneskets, der maa voxe og ældes med hver Dag, indtil den sidste kommer, den Dag, som Sygdom og Alderdom vie til Dødsdag for det Menneske, vi kjende,

og til Fødselsdag for det, vi ikke kjende. — Det var Guddommens Væsen, det som dæmrede for Religiøsiteten, hans Viisdom og Magt og Evighed, der opfattedes stykkeviis i jordiske Former: det Hele søgte sig sin Skikkelse i det Enkelte, det Uendelige i det Endelige, men kunde aldrig finde den tilfulde; naar Formen stivnede og vilde hævde sig, maatte den enten qvæle Aanden eller selv briste, hvis den religiøse Idee havde Kraft til at frigjøre sig.

Saaledes er der en evig Modsætning mellem Guddomsideen og den Menneskelighed, hvori den levede for Forestillingen. At imidlertid baade det overmenneskelige og det menneskelige Element fra Begyndelsen existerede jevnsides med lige Rettigheder, at de Himmelske vare fødte θεάνθρωποι, maae vi antage, ikke blot for at forklare os de senere Forhold, men ogsaa fordi den oprindelige religiøse Trang og hele den oprindelige Tilstand, som vi før saae, strax maatte lede Mennesket til dem begge. Men den Kamp, hvortil de senere udviklede sig, maa endnu have slumret i sine første ubevidste Spirer. Det aandeligt Menneskelige i Guderne som saadant, end sige Kjød og Blod, kunde naturligviis slet ikke være Gjenstand for Tanken. Vel var det lige fra først af Anskuelsens nødvendige Form, men endnu var det ikke saa selvstændig gjennemført, at dets Uformuenhed til at indeslutte Himlens Fylde maatte blive det selv paafaldende, og at det selv kunde blive vaer, hvor det overtraadte sine Grændser. Og ligesaalidt var paa den anden Side Guddommens oversandselige Idee strax saa udviklet, at den kunde føle sig som Kjernen, naar den er fuldmoden til at spalte sin Bælg. —

Alle disse Betragtninger har ledet os til at skjønne Forholdet i Guddommens Dobbelthed som det menneskelige og overmenneskelige Væsen. Menneskeligheden, hvorpaa vi først havde henvendt vor Opmærksomhed, har under vor senere Udvikling tabt meget af

den crasse Haandgribelighed, som den synes at tiltage sig, naar den udhæves for sig selv; og det er tydeligt, at den langtfra lader sig forfølge i sine Consequentser. Men at dog i det Hele Guddommens indvortes og udvortes menneskelige Personlighed var Troens ligesaa oprindelige Eiendom i Tiden, som den i sit Væsen er umistelig idetmindste for den folkelige Anskuelse, har vi heelt igjennem søgt at fastholde. De almindelige Forestillinger om Personification — af Verdenskræfter eller af Begreber, — om Anthropopathisme og Anthropomorphisme som Billedsprogets enkelte Figurer, kan ikke tilfredsstille, naar Talen er om det mythiske Udtryk i dets Oprindelighed. Thi den menneskelige Anskuelses og den religiøse Følelses Fordring paa, at Personligheden virkelig skal høre til Troens Indhold, ændse de ikke, og, idet de forudsætte, at Guddommens mythiske Individualitet opstod som en, meer eller mindre vilkaarlig, Betegnelse af Noget, der for Aanden existerede paa en ganske anden Maade, opløse de igrunden hele den senere Gudsdyrkelse til en Misforstaaelse, og postulere en oprindelig abstract Idealitet, om Man kan kalde det saa, hvis Tilværelse ikke lader sig bevise nær saa let, som postulere.

Hvad vi hidtil har handlet om, gjaldt Folketroen i det Hele, uden væsentlig Forskjel, enten den var Monotheisme eller Polytheisme, enten de Troende var Japhetider eller Semiter, enten Tiden var Folketroens Barndom eller dens senere Alder. Vi forlade nu det Standpunkt, hvorfra vi oversaae hele Terrainets almindelige Characteer, forat stige ned mod det enkelte Strøg, vi nærmere skal undersøge.

Paa denne Vei opstaae der mange vanskelige Spørgsmaal, som vi tillykke kan lade ubesvarede uden Fare for det Følgende.

Var Monotheismen Menneskehedens Folketroe før Polytheismen? Opstod Polytheismen umiddelbart ved hele Folkets fælleds Jagttagelse af forskjellige Guddomscharacterer i Verdens forskjellige Phænomener, eller først ved en Forening af mange Folkestammers monotheistiske Nationalculter? Hvilket Indhold og hvilken Form havde enhver af de individuelle Gudelærers Urreligion, den forgræske, den forindiske, den fornordiske Religion?

Historien, der ingenlunde er en aprioristisk Videnskab, er endnu langtfra forberedt til at løse disse Fortidens Gaader. Mythologien frembyder os de enkelte Polytheismer, characteristisk afsondrede, og den fordrer, at vi skal gjennemgranske dem, hver i sin Eiendommelighed, forinden vi dømme eller bedre sagt drømme om de fjerne Tider, der glemte sig i dem, ligesom Fjeldsneen glemmer sig i det lune Elvleie, naar den smelter sine Vande og blander dem mellem de frisk tilstrømmende Kildevæld. Det er paa Videnskabens tydelige Opfordring at flere af de Granskere, til hvem Mythologien fornemmelig maa sætte sit Haab, just fordi de have Blik for dens første Nødtørft i Nutiden, ganske slippe det historiske Slægtskabsbaand, hvormed Andre saa ubarmhjertigt sammensnære de forskjellige Gudelærer: Otfried Müller[3]) fremstiller den græske Mythologies Udvikling som om Grækerne var Urindvaanere, eller dog som om Trangen til Guderne og Evnen til at opfatte dem først blev undfanget og født i dem, dengang de blev Grækere.

Imidlertid er det kun paa Videnskabens nærværende nødvendige Overgangstrin at denne Fremstilling har sin Gyldighed. Det er rigtignok meer end vist, at Man nu reent maa forlade den Form, hvorunder Man længe har opfattet Mythologiernes historiske Forbindelse, som om Horder af vandrende Præster — Gud

---

[3]) Prolegomena zu einer wissenschaftlichen Mythologie c. 12.

veed, hvorfra — allevegne prækede een i sig selv systematisk afrundet Religion, først for døve Øren, men siden til Opbyggelse, da de fandt paa, at accommere den: nemlig deels forvanske og afstumpe den forskjelligt efter de forskjellige Kannibalers Særheder og aandelige Nærsynethed, deels klæde den i Myther og Symboler, ligesom Barnet i Svøb. Men paa den anden Side lærer Historien og især dens ældste Kilde, Sproget, os meer og meer at indsee, at Menneskeheden, navnlig den japhetidiske Stamme, før den udsondrede sig til de mange forskjellige Folkeslag, havde opnaaet en temmelig gjennemgribende fælleds Udvikling, naturligviis ogsaa i det Religiøse, og sætter det saaledes som Maal for den videnskabelige Mythologie, at paavise denne Religionseenhed baade i dens oprindelige Eiendommelighed og tillige i dens Betydning i de siden afsondrede Mythologier. Men da alle Veiene til dette Maal gaae igjennem de afsondrede Mythologiers Enemærker, og da der er mange vildtforgroede Tykninger at udhugge, før der bliver lyst og veisomt, maa endnu længe den Opdagelsesreise mere lønne sig ved sine egne Eventyr, end ved Forvisningen om, at den allerede vil føre til noget Endemaal. Derfor er det vel en udødelig Sandhed, at Indernes, Grækernes, Nordboernes Gudelærer havde Udspring tilfælleds, og en haabefuld Sandhed, men endnu er den ørkesløs.

Paa den anden Side bliver denne hidtil uopnaaede Kundskab om Universalmythologiens Historie os undværligere under Betragtningen af de enkelte Mythologier, og Haabet om, at finde en selvstændig religiøs Udvikling i enhver af dem, bliver retfærdiggjort ved en anden Sandhed, der er ligesaa udødelig, men ikke saa ørkesløs som hiin: ved den Sandhed, at den samme Act, hvorved Religionen først havde udviklet sig for Menneskeslægten, væsentlig er gjentaget i ethvert nyt Folkeslag. Broderstammerne fra Asien brød op fra deres Fædres Boliger, gik med Solen fra

Øst til Vest og deelte Europas Lande imellem sig; naar deres Ungdommelighed var oplivet i det friske, eventyrlige Reiseliv, naar de havde krydset sig med andre Folkeslag i Fred eller Krig, naar de havde fundet sig en Hjemstavn i de vildtfremmede Lande, da først blev de Celter og Gother og Græker. Men hvad de havde bragt med sig fra deres første Hjem maatte nu ganske naturligt glemmes, naar det ikke levede op i den unge Verden, hvori de var indtraadte, og sammenvoxede med det, der maatte nyføde sig i dem. Og saaledes begyndte Aandens væsentlige Retninger, Religionen og Mythologien blandt alle de øvrige, en Tilværelse, hvori Forsynet kunde bringe en nye Verdensidee til Live og udvikle den gjennem alle Livets Aldre.

Herved alene forstaae vi den gjennemgribende Forskjellighed, der affondrer de nærbeslægtede Folkeslags Religioner, ikke blot i de mythiske Former, men ogsaa i den Grundanskuelse, den naturlige Theologie, om Man saa vil sige, der gaaer igjennem dem: om Verdens Maal og Livets Veie, om Guddommens Væsen og Forhold til det Hele. Folket, dets Forhold, dets Omgivelser, dets Retning blev forandrede, og Guddommen, der aabenbaredes deri, forandrede sig med sine Dyrkere efter den samme Eenhed. Sæt derfor endog, ved et dristigt Greb i Luften, at Odin og Zeus engang i Asien havde været een og den samme Guddom, nu var de dog grundforskjellige, idet Odin var bleven Nordboernes Gud og Zeus Grækernes. — Og da nu enhver af Nationerne fik sin egen Religion paa denne Maade, begribe vi ogsaa let den Stemning, de alle kunde føle, hver mod sine Guder: den faste Troe paa deres Tilværelse og Virksomhed, den Glæde i at dyrke dem, den Trøst i at anraabe dem, kortsagt: den inderlige Tilfredsstillelse i Troen paa dem, som Oldtidens Historie alle-

vegne stiller os for Øine. Det var een høiere Idee, der formede baade Folket selv og dets levende Guder.

Om de enkelte Religioners Characteer kan vi sige saameget i Almindelighed at den afbilder Folkets væsentlige indvortes og udvortes Tilstand; en Sætning som Historien og Fornuften kappes om at sande. Naar i den naturlige Religion Guddommens Personlighed, naar Stoffet og Lovene for hans Virksomhed umiddelbart anskuedes i hans Aabenbarelser, da beroer Alt paa, for hvilke Guddommens Aabenbarelser Folket havde Øie; men dette betinges atter ved Folkelivets eiendommelige Grundretning. Maaskee Man i Kraft af denne Sandhed vil kunne afgjøre det vigtige Spørgsmaal om Oprindelsen til den indiske Trimurti. At Brahma, den abstracte Guddom, og Opholderen Vischnu og den ødelæggende Siva i deres Grundcharacterer svare til de 3 fornemste Kaster, Brahmanernes eller Præsternes og Vaisjernes eller Agerdyrkernes og Kschatriernes eller Krigernes, og at denne Jevnførelse finder paafaldende Medhold i Navnene[4]), vil Ingen benægte; at Kasterne, hvis de oprindelig var affondrede, har havt hver sin Cultus og opfattet den høieste Guddom hver efter sin Characteer, vil Man vist ogsaa finde sandsynligt. — Her skulde denne Gisning blot afgive os et Exempel paa Forholdet imellem Folket og dets Guder; et Forhold, der allevegne stadfæster sig. Derfor see vi Guddommen fremtræde under en aldeles forskjellig Characteer og i et aldeles forskjelligt Materiale for det rolige, patriarchalske Hyrdefolk og de vilde Krigere. Hvis,

---

[4]) **brahman** betyder baade Brahma og en Brahman; **viśnu** og **vaiśja** udledes af en fælleds Rod, **viś**.

for at tage et andet Exempel, de ældste Culter og Myther hos Grækerne tyde hen paa, at deres Guder oprindelig var agrariske, maae Palasgerne have været Agerdyrkere, og ogsaa den Nation, som saa mange andre, maa i Begyndelsen have anvendt sin Kraft paa, at bemestre sig Jordbunden, før dens ædlere Deel kunde overgive sig til høiere Interesser. Siden antog Himmelboerne tilligemed deres hellenske Dyrkere en politisk og ethisk Hovedretning, hvorved det Hele forandrede sin Farve — en vigtig Sandhed til at efterspore Mythernes Alder —: Pallas opgav at sende Frugtbarhed over Markerne mod at opfylde den besindige Menneskesjæl med sin Guddom, og Horaerne skiftede deres gamle Navne, Thallo og Karpo, Navnene paa Vaarens og Høstens Gudinder, da de fik Menneskelivets Tider at anordne. Hvor det, som her, er de gamle Guddomme, der vexle Virkekreds, finder Man uden Tvivl den letteste Overgang gjennem Personlighederne; thi ligesom et Menneske kan udtrykke den samme Eiendommelighed paa Livets forskjelligste Veie, saaledes kan ogsaa Guddommen, den kjærlige, den sindige, den hæftige, bevare sin Grundcharacteer, fordi den træder over til en Sphære hvor alle Virksomhedens Betingelser ere forandrede. Men dette tør vi kun berøre i Forbigaaende.

Vil vi nu fra den græske Mythologie, hvor Alt begynder at dages og vaagne i Videnskabens Morgen, med eet Skridt stille os for den nordiske, da blindes vi næsten ved det Mørke, som ruger omkring os. Der skimter Man kun sorte Omrids, der rage op i Natten: Indbildningskraften vække de til at forme de mægtige Skyggemasser; men dens Billeder forsvinde for det vaagne Øie, ligesom Drømmene, der pludselig er borte, naar Øiet aabner sig i Morgenstunden. Imidlertid er dog Omridsene tilsyne, og i dem see vi Egnens Characteer i det Store.

Naar vi, uden at betragte Asalæren i sig selv, gaae ud fra Historiens Skildring af det Folk, hvis Religion den var, naar vi læse Tacitus's Germanien og Rigsmaal[5]) og Eddas historiske Sange og Nordens sammenhængende Historie fra de første Tider indtil dem, der ere jevnaldrende med de Sagaer, hvori de skildres, da høre vi fra først til sidst om et Folk, der levede sit høieste Liv i den stormende Kamp og fordrede Sold for Jordens Møie i Skrammer og Banesaar og i Ære for Seiren; som Hamder synger[6]): „nu har vi kæmpet vel; nu staae vi paa sværdslagne Gothers Liig, som Ørnen paa Qvist; Ære har vi vundet: lad nu Døden komme idag eller imorgen." Men de Guder, der skulde glæde og hjælpe dem, maatte være hos dem, hvor de selv vilde være; Idealerne i Himlen maatte væsentlig være **Kampguder**, ligesom Jorden i sit Ideal var dem en Kampplads.

Allerede herved har Historien ridset os Gudelærens Physiognomie og gjort os det fuldkommen umueligt, at troe paa de Fortolkere — især af islandske Lærde —, der, naar de gjøre os Nordens Guder meest himmelske, sublimisere dem til det, hvortil Thor i Hrungner-Mythen sublimiserer Ørvendels dødfrosne Taae, til Stjerner eller til Cometer, men forresten opløse dem til Vind og Vand, Skypumper og Meteorstene, og deres guddommelige Bedrifter til Tøveir og Tordenbyger, til Solhverv og Maanedsskifte; altsaa forvandle os Nordens kjære Mythologie til en Almanak. Denne Betragtning af Asalivets Maal gjennemføre de efter den religionsfornægtende Forestilling, at Guderne baade oprindeligt vare Personificationer og bestandig, saa-

---

5) III, p. 183 ff.

6) Hamdersm. II, p. 516—517. Jfr. Bjarkemaalet hos Saxo: "Dum vita manet, studeamus, honeste posse mori."

længe Mytherne dannede sig, blev fastholdte som saadanne. Derfor indeholde Mytherne dem ikke de for Troen frit levende Gudsomspersoners Handlinger, men en allegorisk Indklædning af Phænomener, som Mennesket i al Prosa havde iagttaget; og Mythefortolkningen, der altid gaaer den samme Vei tilbage, som Mythedannelsen i sin Tid gik frem, bliver allegorisk. En mirakuløs Flittighed er anvendt paa Detaillet af denne allegoriske Fortolkning, og neppe mangesteds meer, end her, viser Allegorien sin medfødte Tjenstvillighed til, at gjøre Alt af Alt.

Den Skole af Oldtidsgranskere, vi her tale om, som Man kunde kalde den islandske Skole, har paafaldende Sammenligningspuncter med den alexandrinske i Oldtiden, og staaer navnlig i samme Forhold til den nordiske Mythologie som Alexandrinerne stod til den græske: deres hermeneutiske Principer, deres Grundopgave for Fortolkningen ere de samme, og paa den anden Side ogsaa hiin Kjærlighed, der binder dem til den forsvundne Oldtid, og deres sande Fortjenester baade for grundig Lærdom i Kilderne og for Utrættelighed i at meddele den: hvor utilgjængelig vilde ikke den nordiske Mythologie endnu være, naar den havde savnet Finn Magnusen alene. Men Beviset for deres allegoriske Fortolknings Urimelighed i det Enkelte kan Ingen føre fuldstændigere, end de selv har gjort det — ogsaa dette Beviis bør Man regne blandt deres Fortjenester —, og — afseet fra hiin Idee om Personificationerne — den Grundtanke, de vente i Mythologien, naar den bliver afklædt, idet de forudsætte, at Aserne og Asynierne vare Meteorologiens Helte, den vil ikke stemme med det nordiske Livs Hovedretning. Vel tyde Minder fra Asafolkets fossile Urtid hen paa, at Nordens Gudelære, ligesom Grækernes, har havt et physisk Grundlag: vi spore Naturvæsener ikke blot i Vanerne, men ogsaa i Loke, som en Flammernes Gud, og i Thor med den rullende Kerre og Kilehammeren; men deraf tør

vi kun uddrage Slutninger om, hvorvidt Folket i sin Tid ogsaa har følt sit Forhold til Naturen, og hvad dets mythiske Symbolik er Naturlivet skyldig: da Nordboerne vare Nordboer, da ikke Veirglasset, men Menneskenes gjensidige Virksomhed, især i Kamp, var dem Hovedsagen, trængte de til Guder af en anden Characteer, end Elementernes Aander.

Og af Mythologien i og for sig selv har vi alt forhen angivet dens umiskjendelige Træk paa den Tid, da Gudestaten var samlet og organiseret: Valguderne, de ædle, mægtige Aser; Thor, den bedste Kæmpe og den kjæreste Gud; Seierfader deres Høvding og Valkyrierne hans Skjoldmøer; og for dem, som Feigheden ikke bragte til Helas Gravhule, et „Valhal", der neppe fik sit Navn af at være Himmelkuglen, som forekommer os „hvalt" ligesom Ymers Pandeskal [7]), men fordi Valen fra Valpladsen boede derinde hos Valfader og Valguderne og Valkyrierne, og hvor Sværdene neppe blinkede, fordi Man paa Natte-Himlen seer Cometerne aflange, som Sabler, og Stjernerne ogsaa aflange, at sige „naar Man seer paa dem ved at trække Øienlaagene noget sammen" [8]), men fordi det er Sværdets gamle Kaar, at glimte mellem Heltene, som Lynild i Tordenskyen.

Det Ideal af en harmonisk Skjønhed i hele den jordiske, den timelige Tilværelse, der var det græske Folks Ideal i Livet som i Kunsten, kunde Kampen ikke fremelske. Ligesom Kamplivet paa den ene Side hang sammen med Udødelighedslæren, fordi det ved den fik sin Holdning [9]), saaledes maatte det med Hensyn til Tilværelsens Characteer undertrykke al Sands for en Rolighed, der aldrig skulde forstyrres: endnu i Valhal hørte Kampen til

[7]) Finn Magnusen lex. mythol. p. 791: "Valhaull i. e. sphærica aula, quam explicationem nos cæteris præferimus."

[8]) Finn Magnusen Den ældre Edda 2, p. 271 Anm.

[9]) Jfr. Lucan. Pharsal. I, v. 461.

Heltenes daglig Nødtørft. Derfor blev Mythologien en Dualisme, hvor ogsaa Guderne havde fødte Fjender i Jetternes urgamle, evigtynglende Slægt: stærke Fjender, saa at det var de Himmelske en Hæder at seire, og onde, saa at det var dem en Glæde.

Den ædle Kamp med alle dens Fornødenheder var Midpunktet for Asernes eiendommelige Virksomhed; men af Vanernes Stamme fødtes Kjærlighedens Gudinde. Freia kunde ikke savnes blandt Nordens Guder; thi den kjærlige Qvindelighed er just Mandighedens Længsel: det er neppe betydningsløst, at det af de olympiske Guder netop var Ares, der elskede Aphrodite. Men Vanerne i det Hele tilhøre et Liv, der er overdøvet i Nordens Kæmpehistorier: det stille Liv, der virker fordringsløst uden Bedrifter. Vanerne var de milde Guder for Veirliget og Frugtbarheden — ikke Personificationer deraf —, og i det Hele synes det rimeligt, at de tilbades af Folket, forsaavidt det dyrkede Jorden, ligesom Aserne var Hovedguderne, fordi Kampen var den Daad, der gav Livet dets høieste Værd. At fremdeles Asernes og Vanernes Stamme adskilles i Mythologien, og at der fortælles om en Kamp og Fred imellem dem[10]), synes at tyde hen paa en historisk Begivenhed i den forhistoriske Tid: et Sammenstød mellem Agerdyrkernes og Krigernes Stammer, hvorefter Krigernes dog blev den overmægtige, og derfor i Mythologien Vanerne vel blev Nordens Guder, men Asgaard dog var den eneste Gudebolig, Valhal det eneste Salighedens Hjem, der beskrives, og Asanavnet alle Gudernes Fællesnavn. —

Saaledes kan Man altid slutte sig til Folkelivets almindelige Characteer af Folkets naturlige Religion; med samme Sikkerhed, hvormed Man omvendt kan slutte sig til Mythologiens

---

[10]) Snorro Ynglingesaga c. 4; Bragaræd. R. U. p. 83.

Grundcharacteer af Folkelivets. Af een Grundaccord, som Verdensideen slog an, udviklede een Harmonie sig, jevnsides i Himlen og paa Jorden; og ifølge denne Aandseenhed mellem Guder og Mennesker var det at Nordboerne følte sig tilfredsstillede i deres Polytheisme. Saalænge Asatroen opfyldte dem, stod der — som vi forhen have viist — intet Ragnarok i den truende Baggrund og intet Gimle bag Valhal og ingen Fimbultyr bag Odin og hans Slægt; men Guderne levede uden Dødsfrygt, de var Verdens øverste Herrer og i deres Samfund haabede de Troende en fortsat udødelig Tilværelse efter det oldnordiske Ideal for Livet i Himlen og paa Jorden.

Hvad Religionen har havt at betyde i Oldtidsfolkenes Barndom, viser Historien os i store Træk. Konger, Præster, Dommere, Læger, Digtere, alle Statens vidtadskilte Faculteter kan vi, som bekjendt, i de ældste Tider aldeles ikke sondre fra hinanden; og hvorfor? fordi de alle nærmest handlede som Guddommens Tjenere, Guddommens, der raadede for Fred og Krig og for Liv og Død, der gav Kongerne den guddommelige Viisdom og Digterne den guddommelige Vanvid. Hvad navnlig Statsstyrelsen angaaer, hvor Kongerne var Præster, eller, som Man hellere udtrykker sig, hvor Præsterne var Konger, vil Man allevegne saa gjerne tale om Oldtidens herskesyge Hierarchier; men naar vi vil aflægge det forrige Aarhundredes Mode, at betragte Præst og Bedrager som Synonymer, da er det Theocratier, vi træffe paa. Poesien fandt, saavel som Plastikken, sit første Stof i Religionen og beholdt den længe som sin Hovedgjenstand; selv Theatret blev oprindelig bygget jevnsides ved Kirken. Festmaaltider, Lege, Dandse, Skuespil, Alt hvad der siden er bleven verdsligt, møder os først i Forbindelse

med Gudsdyrkelsen, før det lidt efter lidt udskilte sig og profaniseredes eller endog tilsidst blev excommuniceret. Guderne levede i Alt og i Alle, og det uden Pantheisme.

Hvor Philosophien kun vil see et Udtryk af den ene, uendelige Idees evige Verdenslove, i Folkeslagenes Udvikling og Opløsning saavelsom i Kornets Væxt paa Markerne, der seer endnu den eenfoldige Troe Gud ideligt handle i umiddelbare Aabenbarelser; just derfor er det — forat oplyse Forholdet ved et Exempel — at denne næsten betragter det som en Formastelse af Physikken, saatit den vil udvide Menneskets Magt over Naturen, hvor Mennesket endnu ikke har faaet Hævd paa at raade, saasom i at lede Lynstraalen eller beregne Veirligets Gang over Jorden, — en Strid mellem Troen og Videnskaben, der har saa gammel en Historie, at allerede Aristophanes fører den. I Folkenes Ungdom, naar den rige, barnlige Troe paa Guderne levede uantastet, gav den dem ikke den abstracte Forvisning om, at deres Guder var til og i Almindelighed sørgede for Verden og Menneskene, men — hvad vi allerede før har seet i forskjellige Belysninger — den fremstillede dem Guderne just gjennem deres ideligeLivsyttringer i Verdens Forhold og Tildragelser. De levende Guder var dem tilstede i alle den saakaldte døde Naturs Begivenheder og ikke mindre i alle Menneskets indre Begivenheder; thi i deres egen Sjæl fornam de hine uvilkaarlige, instinctmæssige Indskydelsers Magt dobbelt paa en Tid, da Selvbevidstheden ikke tænkte og Egenvillien ikke raadede. Men det var ikke blot en almindelig Følelse af Gudernes Tilstedeværelse og Virksomhed i de enkelte Phænomener. I samme Forhold, som Guddommen stod for dem som en individuel Personlighed ikke blot med Tanker, Følelser, Beslutninger som Menneskets, men med sin bestemte Characteer, sine Forhold og sin Grundretning, ja selv i sin legemlige Skikkelse — og hele denne Menneskelighed har vi i det Fore-

gaaende hævdet for ham —, i samme Forhold maatte hans enkelte Virksomhed i Samtiden eller i Fortiden blive til en aldeles concret Handling, som Troen, naar den var livlig, i Ordets fulde Betydning oplevede for sine Dine. Thor steeg ned i Offerlunden til de knælende Kæmper og talte Mod til dem og fulgte dem ud imod Fjenderne med Mjølner, der tørstede efter Jetteblod; naar Odins Sønner faldt i Striden, havde Man seet en skjægget, eenøiet Gubbe i en blaa Kofte med Sidhat og Spyd i Haanden staae ved deres Side. Paris fik sin Skjønhed og sin Kjærligheds-Lykke af Aphrodite og sin ublide Skjæbne af Hera, som han havde fornærmet; da Achilles blussede af Vrede, sænkede han rolig sit Sværd, fordi Pallas holdt ham tilbage i de gule Lokker. Og paa samme Maade saae de hellige Martyrer Guds Engle aabenbare sig med den Helgenkrands, de skulde forhverve, og hørte Trøstens Ord fra de overjordiske Læber, hver i sit Modersmaal. Thi Phantasien kan ikke blot digte, men skabe, — den Phantasie, som vi hos Barnet see stærk nok til at forvandle en Kjæp til en Hest og en Trædukke til en Veninde —, og hvor nu det aandeligt Virksomme allerede har sin udvortes Skikkelse givet i Troen, der maa enhver aandelig Aabenbarelse igrunden blive legemlig tillige.

Forresten misforstaae Man mig ikke, som om jeg her tænkte mig Gudernes Individualitet forudsat i sin fuldendte Udvikling, da jeg tvertimod før har udhævet, at denne samlede sig for Troen lidt efter lidt, just under Anskuelsen af deres Virksomhed. Men ligesom Personligheden bestandig tydeligere udsondrede sin Characteer af de Handlinger, der henførtes til den, saaledes fik Gudbommens Handlinger meer og meer en bestemt Personlighed at bære Præget af, og først naar Man betragter et senere Stadium af denne gjensidige Udvikling, seer Man Oldtidens Opfattelse i dens hele Eiendommelighed. At jeg dernæst har udviklet An-

skuelsen af Personligheder og Handlinger just med Hensyn til Guderne, omendskjøndt hiin Oldtidens aandelige Forfatning, som betinger denne Anskuelse, idet den gjennemgreb den hele Verdensbetragtning ligesaafuldt førte til at fremstille handlende Væsner, Genier, Dæmoner, Heroer, der enten ikke havde en saadan Retning eller en saa stor Betydning, at de kunde sættes i de egentlige Guders Tal, ogsaa det har sin Grund i den samme Stræben efter at betragte Eiendommeligheden i hine Anskuelseslove fra det Punct, hvor den møder os meest gjennemført og, saa at sige, meest markeret. —

Idet nu en enkelt Handling af disse personlige Væsner blev udtalt, var der en Mythe. — Enhver Tilstand, enhver Begivenhed, i Menneskene eller omkring dem, fra Fortid eller Samtid, blev Gjenstand for en Mythe, saasnart den opfattedes religiøst: saasnart Aanden med sit gjennemtrængende og indbildningskraftige Blik saae dens overmenneskelige Ophavsmænd leve og røre sig i den. Og da Phænomenerne af Naturen, af Menneskesjælen, af Folkenes og Gudsdyrkelsens Historie, alle betragtedes som Dæmonernes Tilstand og Bedrifter, staae de jevnsides i Mythologierne og har hele den udvortes Physiognomie tilfælleds; ja i een og den samme Mythe kan vi træffe disse forskjellige Elementer tilsammen, naar det nemlig var de samme Væsner, der handlede i dem.

Betingelserne for den mythiske Opfattelse overhovedet er, som vi saae, Troen og Phantasien. Men da begge disse vare levende hos hele Folket i dets Barndom, bliver det hele Folk Mythernes Digter; en Sandhed, der noksom stadfæstes ved Betragtningen af de mange specielle Localmythologier [11]). Den, der først saae Phænomenet i Religionens Belysning og udtalte sit Syn, blev — som selv Skribenterne altid i en folkelig baseret Litteratur

---

[11]) See Müller Prolegomena z. e. w. M. c. 4.

maae blive meer eller mindre — kun Organet for de Andre, saafremt nemlig disse med ham fornam det Indtryk, hvori han saae det Oversandseliges Aabenbaring: da Folketroen, i hvilken den mythiske Typologie er givet, var fælleds for dem, maatte de ikke blot uvilkaarligt sande hans Ord og troe paa den Mythe, han havde udsagt, men de kunde Alle samvirke til at udtale Mythen fuldstændigere; og den samlede som oftest først lidt efter lidt sine enkelte Træk ud af Bevidsthedens fælleds Indhold, saalænge nemlig Troen dvælede ved Phænomenet. — Ved denne Theorie om Folkemythernes Oprindelse fatte vi tilfulde den Samklang, der hersker mellem de enkelte Myther, indbyrdes, og den Gjenklang, som de har fundet i Folket, da det bevarede dem saalænge.

Denne Folkets Bevidsthed om de Overjordiskes Historie forplantede sig gjennem Slægterne fra Mund til Mund. Men Mytherne fik, ligesom Guderne, der handlede i dem, meer og meer en bestemt Individualitet: de udmalte sig i det troende Folk, ligesom Menneskehedens prosaiske Historie udmaler sig i Digterne og de digteriske Historieskrivere, til et fuldstændigt, efter Naturen gjennemført Billede af den Begivenhed, de fremstillede; thi hiin diplomatiske Nøiagtighed i at gjengive ethvert tilfældigt Ord og holde enhver Tilsætning borte, hvormeget denne ogsaa maatte kunne bidrage til den høiere Sandheds Tjeneste ved at udtrykke Begivenhedens eiendommelige Characteer fyndigt og træffende og altsaa i Grunden tale oprigtigere og sandere, end selve den prosaisk sande Virkelighed, den Nøiagtighed stod endnu ikke som Gjenfortællingens Ideal. — Saaledes levede Mytherne i Folkets Mund. Men saalænge Folketroen holdt sin Phantasie ungdommelig, blev deres Antal naturligviis evig forøget, og de sammenknyttede sig indbyrdes efter indre eller ydre Slægtskab. Gjennem denne Sagnkreds oplevede Enhver sine Guders Historie og just dermed sine Forfædres. —

Forat nu vi kunne gjøre det samme, har vi den Fordring til Mythologierne, der altid ere os overleverede fra en langt senere Periode af Folkets Udvikling, end den, hvori Mytherne dannedes, at de maae have bevaret os et rigt Forraad af slige Sagn om Dæmonerne, og til Mythologerne, at de skal forklare os disse ved at efterdanne os de Oldtidens Forhold, hvorunder de dannede sig. — For Mythernes Fortolkning, deres grammatisk-historiske Fortolkning, som Man kunde kalde den, begynder Videnskaben at faae gode Udsigter. Otfried Müller har i sine „Prolegomena til en videnskabelig Mythologie" vel, trods Titlen, alene tænkt paa den græske Mythologie; men idet han har opstillet Fortolkningsprinciper for den rigeste og klareste af alle Mythologierne, den græske, idet han har udviklet, hvad en græsk Local-Mythe er, hvorledes den kan føres tilbage til sin oprindelige Skikkelse og sine oprindelige Localforhold og hvorledes den der forklarer sig selv, har han bragt Lys i ethvert Folks mythiske Periode og for saa vidt virkelig skrevet Prolegomena til en videnskabelig Mythologie i Almindelighed. Men det er et Savn for Videnskaben, at hans væsentlige Retning har været, at udskille det factiske, det historiske Element; dog hvad der af Mytherne virkeligt kan vindes for den forhistoriske Tids Historie, har han i sine andre Skrifter viist til Forbauselse.

I den nordiske Mythologie havde Man især Grund til at vente sig Nytte af en videnskabelig Methode i at udrense Mythernes factiske Gehalt. Thi hvad vi forhen har udviklet om Forholdet med Gudelivets og Folkelivets Retning, gjælder naturligviis i al sin Udstrækning Mytherne, hvori de høiere Væsner handle. Og dermed er da de nordiske Mythers almindelige Indhold angivet, som vi ogsaa let gjenkjende det: de berømmelige Heroer havde Guderne til Stamfædre og Guderne levede sammen med dem som mellem Ligemænd; naar Valhal længtes efter Hel-

ten, steeg Odin ned og sønderbrød hans Sværd, at Fjenderne kunde fælde ham. Da nu enhver Begivenhed indeholdt desmere Opfordring for de Troende til at gribe den med Livlighed og dvæle ved den, altsaa til at opfatte den i en indholdsrig Mythe, jo mere Betydning den havde for dem, skulde Man navnlig vente et rigt historisk Udbytte af Nordens Mythologie.

Men hvad det nødvendige Materiale for Fortolkningen, Mythologiens Sagnrigdom, angaaer, máae vi desværre ikke oversee, at vor nordiske er som en Tigger imod den græske. Edda er en lille Bog, og hvad den fortæller os af dette Slags Oldmyther er hurtigt læst og langsomt forstaaet. Af Fortidens talløse Sagn om Gudernes Bedrifter eie vi kun meget faa, der bære Præg af det historiske Grundlag. Odin har 100 Egenskaber til sine 100 Navne; men de Forhold og Gjerninger, hvorved han viste dem, kan vi kun spørge efter; af Thors Bedrifter, der endnu efter den yngre Eddas Vidnesbyrd var saamange, at „Ingen var viis nok til at opregne dem alle", er faa os nævnede, langt færre fortalte. Og de Myther, som vi kjende, staae saa eensomme, saa reent løsrevne baade fra deres Locale og deres Folkestamme medsamt dens Gudsdyrkelse og dens Historie, staae i det Hele saa enkelte og afbrudte — thi den Traad, hvormed de sildige Mythographer har riet dem sammen, er os naturligviis mere til Forvirring end til Hjælp —, at de vanskeligt vil lade sig combinere efter videnskabelige Grundsætninger og endnu vanskeligere forklare hver for sig. Af Saxos og Snorros historiserede Fortællinger om de ældste Tider kan vistnok endnu Meget føres tilbage til den mythiske Form, fra hvilken det er euhemeriseret — Geijer har banet Veien —; i Sagaerne, i sildige Folkesagn og Folkeviser kan Man vist endnu finde Mange af Oldtidens Myther. Men sikkre Resultater af nogen Omfatning om den forhistoriske Tid, hvor kun Mytherne og Sproget kan være Kilder,

dem tør vi neppe haabe af en Mythologie, saa fattig som den nordiske ganske naturligt maa være, da vi jo her aldeles savne, hvad vi har for Grækenland, en rig Kunst og en rig Litteratur, episke, lyriske, dramatiske Digtere, Philosopher og Historieskrivere og uudtømmelige Mythographer, der alle kappedes om, baade at skildre det græske Folks senere Liv og at bevare Mytherne fra Glemsel, medens de endnu erindredes i deres Fylde, og der dog med Alt det kun har faa Svar paa Historikerens mangfoldige Spørgsmaal. — Men om vi nu ogsaa mangle de fornødne Hjælpemidler til at udlede enkelte historiske Begivenheder, større eller mindre, af de Nordens Myther, hvori vi kunne ane dem — Hrungner-Mythen f. Ex. —, faae vi dog et umiddelbart Indtryk af Nordens Historie, forsaavidt Guderne, Aserne saavelsom de olympiske Guder allerede hos Homer, altid handle med det samme Maal for Øie, efter de samme Ideer og væsentligt under de samme Forhold, som de Mennesker, hvis Guder de var, og altsaa baade Folkets Characteer og Stræben og dets udvortes Tilstand afspeile sig i Mytherne. Og dermed maae vi, idetmindste hidtil, vide at stille os tilfreds. —

Hele denne Fremstilling oplyser sig lettest ved Exemplet af en Mythe, hvis Ubetydelighed paa dette Sted kan være os ligegyldig, medens den derimod har den Dyd, at den lader sig forklare, fordi vi endnu kan see den i de Forhold, hvori den er opstaaet. En local Naturtilstand er dens Gjenstand; Gjæstfriheden er den ledende Idee og Gud Thor den handlende Person. I Øvre-Thellemarkens Høiland ligger Totakvandet, en milelang Indsøe mellem de steile Hovklie-Fjelde. Hvor Søen slutter mod Nord og optager Songa-Elven, holder Fjeldstuen sig endnu aaben for en viid Slette; men det er ikke een af de smilende Bygder, det er en graalig Urd: Steenblokke, skarpe og nøgne, bedække Dalsletten i vild Uorden, og har neppe Muld for en enkelt

Krøblingebirk hist og her, som Songa=Elven vander, mens den besværligt fosser sig midt gjennem Urden til Totakvandet. Hele den flade, vidtstrakte Steenmark har en vidunderligt uhyggelig Characteer og bærer Vidne om en frygtelig Voldsomhed, som Naturen har udøvet mellem de tause Fjelde. Oprindelsen til denne saakaldte Urebøe=Urd forklarer Sagnet fra Mjølners Herre. Engang, da der stod to rige Bryllupper ved Urebøe, fik „Thor med tungum Hamri"[12]) det Indfald, at bede sig til Gjæst hos sine gode gamle Thellebønder. Ved det første Lag, han kom til, fik han en rundelig Velkomst; thi Brudgommen satte sin Øltønde for Munden, drak Thor til og rakte saa ham Tønden. Men i det andet Gilde kom Verten med sit Øl i en Kumme. Da blev Thor heed i Hovedet, før af Øl, men nu af Vrede. Hastig gik han til det gjæstfrie Brudepar, førte dem medsamt deres Gjæster op paa „Brudesteen", og saa slog han med sin tunge Hammer i Fjeldet, Slag i Slag: Dalen med Gaard „og

[12]) Denne forældede Form — thi norsk er den ikke længer — hvormed han ufravigeligt nævnes i den hele Egn, tyder paa Sagnets Ælde. At det er en Oldmythe om Asathor med Mjølnir, er ogsaa umiskjendeligt baade af hans Characteer og hans Attribut; men nu, da Valhals Guder forlængesiden er døde, har Man alene kunnet holde Liv i denne Thor med tungum Hamri ved at skyde ham ind blandt hans Dødsfjender, de mere seiglivede Thusser. Min Hjemmelsmand, der var barnfødt ved Urden, meente, „at han var nok Een udaf Hougatøv'et." — Thi Thusser og Jutuler har Man endnu ikke forglemt: Man seer deres uhyre Fodspor i Morgenduggen og fortæller mange naive Sagn om deres Legemsstørrelse. En Jutul havde engang faaet Noget i Øiet, som stak. Han vilde gnide det ud med Fingren; men den var altfor stirskaaren til det Brug; saa tog han et Kornneeg, og dermed fik han det ogsaa lykkeligt frem. Det var en Grankogle. Jetten klemte den mellem Fingrene: „Hvem skulde troet," sagde han, „at saa Lidt kunde gjøre saa vondt."

Kirke"[13]) og de karrige Bryllupsfolk fik Ligstene af Hovklies Fjeld. Men ved de hidsige Slag fløi „Tungumhamri" ham af Haanden ned mellem Steenstyrtningen, og nu maatte Thor ned i Urden, at lede. Langt om længe fandt han sin Hammer; men imedens han ryddede efter den, havde han væltet en Rende tvers igjennem de uhyre Fjeldbrokker: det er „Thors Vei", en Sætervei, der kun har Fodfæste for det bjergfødte Qvæg.

Dette er udentvivl den eneste nulevende Mythe af de utallige om Nordens Yndling. Forsaavidt er den ret mærkelig; men den er os vigtig derved, at vi endnu ere istand til at forfølge hele dens Dannelse. Sagnet er øiensynlig oprundet paa det Sted, hvorom det handler, for at udtyde Naturens hemmelighedsfulde Former: den golde Steenslette med Fjeldstien tvert igjennem, hvor de døvstumme Graastene rundtom stirre uhyggeligt sørgende og ligesom lystne efter, at fortælle Grunden til Dalens glædeløse Mine. Krænkelsen af Nordens Gjæstmildhed havde været den Forbrydelse, som blev straffet; Bryllupsgjæsterne træffe vi ved deres Ølboller; Asathor med Hammeren handler for os i sin velbekjendte Characteer. Idet vi saaledes kan forstaae Sagnets Oprindelse, har vi den eneste sande Forklaring af Mythen. Dog hvad lære vi heraf? Havde vi mange slige Sagn om Dæmonernes Gjerninger og kunde vi forstaae dem saaledes, som vi kan forstaae dette ubetydelige Sagn, da vilde de lidt efter lidt fortælle os Oldtidsfolkenes Verdensstilling og Verdensanskuelse: de ydre Forhold og Skjæbner i Naturen og Historien, saavelsom de indre i Forestillingernes Kreds; thi dette er det Indhold, der be-

---

[13]) Nu har nemlig Folkesagnet faaet disse Bryllupsgjæster christnede: en høi, fiirkantet Steenblok midt i Urden, den første, Man seer fra Totakvandet, kaldes Kirkestenen, og Man vil have fundet Alterlys mellem Smuulbrokkerne.

væger sig i Sagnene, kun at det Alt har forvandlet sig til overjordiske Personers Historie. Men af dette Slags Myther kjende vi yderst faa og forstaae næsten ingen. —

Vi maae altsaa nøies med det almindelige Indtryk af Nordens Liv, som de uvilkaarligt meddele os, og dernæst maae vi vel vogte os for at falde i den Fristelse, ved egen Arbeidsomhed at gjøre Mytherne saameget des rigere, jo færre og jo fattigere de selv ere. Thi vil Man finde noget Overordentligt i dem, er det unægteligt den letteste, ja som oftest den eneste Maade, selv først at bringe det derind. Bebreidelsen herfor træffer mange findesalige Mythologer. Grundtvig træffer den igrunden ikke paa den Maade, som det ved første Oiekast skulde synes. Thi naar Man skriver en nordisk Mythologie forat skaffe det nuværende Nordens Ideer og Forestillinger et nordisk Billedsprog at leve i, naar Man saa at sige ikke opgraver Kæmpehøiene forat søge Danefæe af Oldtidens Skatte, men forat bruge de ildfaste, rummelige Steenstuer til et Gjemmested for sine egne Rigdomme, da bliver det nok, naar kun det, Man vil „lægge i Mythen, er godt at gjemme og ligger mageligt i den"[14]), da bliver „Hovedsagen lige kraftig", om Man selv er „Asalærens Skaber"[15]), eller ogsaa om „en Munk i Middelalderen havde opdigtet alle Mytherne"[16]); da kan Man frit ud kalde det levende Ord Mjølner[17]), og Vidskab og Forstand Heimdal[18]), og det historiske Eftermæle Valhal og Niflheim[19]); da kan Man skue Roms Død for Gotherne og Arabernes for Frankerne og Angelsachsernes For-

[14]) Nordens Mythologie 2den Udg. (Maa trykkes. 1832.) p. 416.

[15]) s. Fortalen p. XXIII.

[16]) p. 226.

[17]) p. 404 ff.

[18]) p. 478 ff.

[19]) p. 349.

fald til Latineriet og den tydske Fornuft i Hrungner=Mythen[20]). Jeg taler her om Grundtvigs „Nordens Mythologie eller Sindbilled=Sprog"; en høist genial Bog, hvori Forfatteren ret viser sin Magt til at gjøre levende Alt, hvad han rører ved, tvertimod som det for Litteraturens utallige Midasser bliver til det døde Guld. Hans selvstændige Granskn i Kilderne, hans ægte nordiske Fremstilling af Folkemytherne og fremfor Alt hans medfødte Slægtskab med vort gamle Norden giver Bogen et ufortabeligt Værd; han har aaben Sands til at høre de nordiske Grundaccorder fra Asatroens Dyb, og han har Bryst til at gjentone dem. Men idet han væsentlig arbeider til vor Tids Tjeneste, forat opvise, hvad Aserne, Valhal o. s. v. nu skal være for os[21]), for at give os et Mytheſprog[22]), hvori „Nordens universalhistoriske Verdensanskuelse kan vaagne til Liv", tabe vi bestandig vore Forfædres eiendommelige Standpunct, deres Livs eiendommelige Indhold af Sigte, og de, der ikke kjende Nordens Mythologie uden fra Grundtvig, faae uvilkaarligt den Anskuelse: om det nordiske Livs Retning, at Nordboerne af Verdens Kræfter kun tænkte sig de intellectuelle og moralske som guddommelige, om Religiøsiteten, at Forfædrene — de aandfulde idetmindste — ikke havde Aserne til Guder i anden Forstand, end vi kunde have dem, og om Mytherne, at det kun er Digternes sindbilledlige Taler, ikke Folkets Troe, der meddeles os i dem, ja at Digterne i Folkets drømmerige Barndoms= eller Phantasie=Periode endog havde Syner, der ligesom Prophetien ikke vare ἰδίας ἐπιλύσεως, men maatte staae for dem som uforklarlige

[20]) p. 414 ff.

[21]) See f. Ex. p. 332.

[22]) En Prøve deraf er „Riimbrevet til nordiske Paarørende" for i Bogen.

Charader, der først efter Aartusinder kunde gjættes. Om nu de, de forstaae Grundtvig saaledes, misforstaae ham, om f. Ex. hans Theorie om Folkenes prophetiske Ungdom ikke skal sige noget ganske Andet, end, hvad vi Alle erkjende, at Selvbevidstheden om hele deres positive Tilstand for saa vidt indeholder en uegentlig Spaadom om det samme Folks Udvikling under andre Forhold, som Aandens Grundfactorer vare de samme, det tør jeg ikke afgjøre. Men naar Nordens hedenske Mythologie ved Grundtvigs Forklaring forvandler sig til en Mythologie for ham, til et Sindbilledsprog for hans Ideekreds, hans Anskuelse af vore Interesser og Forhold, da er dette ikke et Beviis for Sandheden af hiin Betragtningsmaade, men kun for Grundtvigs allegoriske Almagt. Ligefra Kirkefædrenes Tider har den allegoriske Fortolkning gjort mange Mirakler til Ydmygelse for den historiske; men den har altid beviist meer om sin Forfatter — om hans egne Anskuelser, hans Sindrighed og hans Genie for den poetiske Symbolik — end om sin Gjenstand: den, der f. Ex. paa en slaaende Maade kunde forvandle Høisangen til en opbyggelig Samtale mellem Christus og Kirken, maatte Man ogsaa tiltroe, at han kunde gjøre det samme ved Romeos Dialog med Julie, og dog ere de begge ligefuldt en Vexelsang for den jordiske Kjærlighed. — Man tilgive mig denne Excurs om Grundtvigs Mythologie: det er altfor interessant og altfor vigtig en Bog til at glemmes, og hidtil er den kun erindret i den nordiske Kirketidende.

De Oldmyther, hvori hele Folkets religiøs poetiske Verdensanskuelse gjennemtrængte dets nærværende indre eller ydre Forhold og Begivenheder i Verden og dets Minder fra Fortiden, for paa eengang at udtale Livets indre og ydre Historie, hvori overjordiske

Bayerische Staatsbibliothek München

Væsner vandre paa Jorden, ja midt iblandt Menneskene og derved forherlige hine Tider med en Glands, der gjorde Stamfædrenes Ihukommelse hellig saalænge Gudernes var det, disse Myther forlade vi nu, forat følge det Mythiske over i en senere Skikkelse. —

Ethvert Folks ældste Periode har ingen Historie uden den religiøse: Gudernes og de gudbaarne Heroers i Old-Mythologien; lidt efter lidt rømme disse Væsner Pladsen for Mennesker, og Sagnene fortælle os tilsidst de enkelte, næsten reent historiske, Heltes Bedrifter; og saaledes er der banet Vei for den objective Historie. Denne Overgang fra Mythe til Historie er umiskjendelig i alle Folkeslags Sagnkreds, og den havde naturligviis sin Hovedgrund deri, at den livlige Troe med sin skaberkraftige Phantasie ældedes og døde, og nu de Troens Øine, der havde seet Aandesynerne i Samtiden eller i Fortiden, blev trykkede til af en ny Slægt. Men ligesom det historiske Element, — der ifølge Fortidens Eiendommelighed oprindelig blot var kommet til Verden i Myther og altsaa havde levet i en uopløselig Forening med det ideelle, — nu vilde udsondre sig og arbeide sig frem til en selvstændig Tilværelse i Historien, saaledes følte den ideelle Bestanddeel samme Trang. Overgangsleddet fra den ældste Mytheform til Philosophien træffe vi paa Mythologiens Enemærker i den philosophiske Mythe. Denne fører endnu hele det mythiske Physiognomie: den fortæller overjordiske Væsners Handlinger og Skjæbner; men den stempler sig derved, at Fortællingens væsentlige Led bestandig svare til een bestemt Sandhed, saaat een Tanke finder sin Udvikling ligesom symboliseret i det Factum, der berettes. Saaledes fremstiller Mythen om Eros og Psyche i sine Grundtræk den Idee, at Menneskets Sjæl her paa Jorden blot kan længes efter den himmelske Kjærlighed; Prøver af Nordens philosophiske Myther er den yngre Eddas Mythe om Suttungs

Mjød eller Digtekunstens Oprindelse, og Voluspas om Guldveig, Seidqvinden, som Menneskene brændte, men som dog levede og sneg sig om i Verden, saaat Aserne fortørnedes og vakte den første Kamp mellem de Guldtørstige; en Mythe, der løber parallel med Hesiods, naar han lader de olympiske Guder begynde at fatte Nag til Menneskeslægten, dengang Prometheus bragte dem Ilden og lærte dem Vindskibelighedens Kunster.

Det er indlysende, at disse Myther ligesaalidt fortælle det Oversandseliges personlige Aabenbarelser for Troens Blik, som de ere frivillige billedlige Indklædninger af en abstract Forestilling; her er det Anskuelsen, der er Elementet for den mythiske Opfattelse. En Tanke vilde udtale sig; men sit philosophiske Udtryk var den endnu ikke mægtig, fordi den selv endnu ikke var den philosophiske Tanke. Kun i Poesiens concrete Skikkelser kunde den komme til Liv; men i den frie Personlighed, hvori Guderne existerede for Troen, kunde disse Skikkelser ikke fremtræde, fordi de først ved Anskuelsen var blevne Personer: allerede i Navnene — som Psyche, Guldveig — pleie her de handlende Væsner at udtrykke det ideelle Gehalt, som de skylde deres Tilværelse.

Skulle vi nu tale om Oprindelsen af de philosophiske Myther, der, som sagt, i det Hele taget hensætte sig til en senere Periode i Folkets Udvikling, da finder den Theorie om enkelte Mythedigtere, der var urigtig, naar den anvendtes paa Mytherne i Almindelighed, ved disse sin rette Plads. Her mangler, hvad vi finde i Mythen af den ældste Formation, hiin Factor, der sandseligt maa tiltale Mange paa eengang og hvortil Mythen former sig, som Krystallet til Klippevæggen: een Idee gribes saa at sige vilkaarligt ud af den uendelig store Kreds af Folkets Ideer; og dernæst er her den concrete Skikkelse, hvori Ideen anskues, heller ikke umiddelbart givet i den fælleds Folketroe. Vel var den

Forestilling, der udgjør Mythens Gjenstand, et Product af Folkeaanden; men kun et Mirakel kunde give den Tilværelse og Form i Flere paa eengang; det var en Enkelt, for hvem den aabenbarede sig, og for ham maa den have aabenbaret sig i sine væsentlige Grundtræk; thi først under denne Forudsætning bliver Eenheden i den philosophiske Mythes Indhold os begribelig.

Det Folk, som Digteren meddeelte sig for, maa vel oprindelig have opfattet Mythens ideelle Gehalt igjennem den udvortes Form, hvori dette fremtraadte, thi ellers var Digteren ikke Folkets Digter; men det Symbolske — være sig i Mythe eller i Ritus — er altid slet forvaret i Folket: blev ikke Phallos, det høitidelige Symbol paa Dionysos's Avlekraft i Naturen, tilsidst nedværdiget til et blot Incitament for Pøblens Latter? Jo tiere en betydningsfuld Mythe blev gjenfortalt blandt de andre Fortidens Myther, des mere blev den udmalt for den udvortes Forestilling og altsaa historiseret; men derved maatte dens symbolske Characteer fordunkles, og Mythen blev mindre og mindre istand til, uvilkaarligt at hensætte Enhver, der hørte den, i Ideernes Sphære, hvor den dog maatte søge sin Realitet. Saaledes Fablen om Eros og Psyche hos Appuleius. Men naar vi, ved at erkjende Lovene for denne Udmaling, nogenlunde kan føre den philosophiske Mythe tilbage til dens oprindelige Simpelhed, kræver den aldrig det historiske Fortolkningsapparat, som de ældste Folkemyther, men oplader sig beredvillig for den umiddelbare poetiske Sands. Og derfor er hele denne Classe af Myther langtfra saa ilde medtaget af aandrige Fortolkere, som den, vi først omhandlede. —

Den samme Kraft, der udstrakte Mythernes Grændser udenfor Folketroens Alminding, naar nemlig den philosophiske Mythe fik sin Gjenstand ved en ny Opdagelse i det Ideernes Rige, der endnu ikke var indgrændset deri, yttrede sig ogsaa paa selve

Mythologiens gamle Gebeet. Hvad der paa det havde arbeidet sig frem fra forskjellige Udgangspuncter og først bestaaet jevnsides uden indbyrdes Sammenhæng — ligesom Fostrets Organer, der i Begyndelsen udvikles sondrede, hvert for sig —, traadte lidt efter lidt sammen til een Organisme. De enkelte Guders Vexelforhold og Vexelvirkning bestemte sig klarere, alt som de forenedes i een Gudestat; ogsaa Asalivets Modpoler hævdede sig i deres characteristiske Stilling imod denne. Idet den speculative Sands gjennemtrængte den Verdensanskuelse, der ulmede i den mythiske Folketroe, ligesom Frugten ulmer i Blomstret, opløftede den sig meer og meer til en altomfattende Oversigt. Et Symbol, der samler den umiddelbare Mythologies Grundfactorer saa at sige i et poetisk System, er Ygdrasil, Asketræet med de trende Rødder, een hos Aserne ved Urdas Kildevæld, een hos Riimthusserne ved Mimers Brønd, og een over Niflheim ved Edderfloden Hvergelmer, hvor Nidhøg, Dragen med sin Ormeyngel, gnaver uden Ophør, medens Hjortene bide de unge Knopper og Egernet Ratatøsker løber op og ned, at sætte Splid mellem Dragen ved Træets Rod og Ørnen i dets Top; men Nornerne gyde de hellige Vande over Asken, at den kan staae grøn og modig, indtil den skal bæve mellem Flammer og Røgstøtter fra Verdens Brand. Maaskee Ygdrasil oprindelig alene havde været, hvad det siden vedblev at være, et Thingtræe, hvorunder Guderne, ligesom Menneskene, forsamlede sig til fælleds Raad; her er det beundringsværdigt nyttet til at symbolisere det aandelige Universum i Verdenstræet, som har Rod fra Folketroens modsatte Magter, som trues af Vold og List, men dog bliver bevaret: Nordboernes Bevidsthed om de store Modsætninger i Tilværelsen og deres gjensidige Forhold, saaledes som Alt dette havde klaret sig for dem under Livets mangfoldige afsondrede Erfaringer, er sammenfattet til et Billede, der i speculativ Dybde søger sin Mage blandt alle Mythologier. —

Til denne anden Periode i Mytheformationen, der bebuder Philosophien med sine symbolske Digtninger, maa Man endelig hensætte en Classe af Oldsagn, som Man regner for de allerældste, naar Man ved en uvilkaarlig Fordom tænker sig enhver Mythe des ældre, jo ældre dens Gjenstand er. Det er den theogonske og kosmogonske Sagnkreds, der rigtignok fortæller om saa gamle Tider, at dengang Tiden selv neppe var til. Men om sin egen Alder siger den derved Intet; thi hiin Fordom er af den Natur, at den, ligesom alle Gjengangere, forsvinder, saasnart Man nævner den ved Navn.

Ogsaa de andre Grunde for, at de kosmogonske Myther var de tidligste af alle, lade sig temmelig let afvæbne. — Naar Man vil beraabe sig paa den indbyrdes Lighed mellem alle Folkeslags Kosmogonier, og deraf godtgjøre, at de oprandt i en Periode, der gik forud for Folkenes Skilsmisse og altsaa ogsaa forud for de enkelte Mythologiers særegne Udførelse, maatte Man naturligviis kunne opvise en gjennemgribende Lighed i tilfældige Former, der aldrig let lader sig forklare uden Blodsforvandtskab; men den, som vil bevise Kosmogoniernes ydre Slægtskab derved, at Verden i sin chaotiske Skikkelse anskues som en uformelig Kæmpekrop, at Ild og Vand, Varme og Kulde sættes som de gjærende Kræfter, at det Raae, det Lovløse, det Colossale er til før det Skjønne og Besindige og underkues deraf, han beviser ikke andet, end at han har formasteligt ringe Tanker om Menneskets Aand. Naar Man stiller sig tilfreds med den udtjente Sætning, at det er Menneskets første Spørgsmaal: hvorledes er Verden bleven til? da vilde jeg hellere kalde dette det sidste Spørgsmaal end det første, saafremt dets Besvarelse nemlig skulde lede til en Kosmogonie, og der altsaa skulde spørges om Verden som et Hele og dens Grundelementer; og hvad Theogonien angaaer, er det ligesaa klart, at Mennesket spurgte efter sine Guder længe førend han

spurgte efter Gudernes Fødsel. Naar man endelig, for at komme til det Resultat, at de kosmogonske og theogonske Myther ere de ældste, gaaer ud fra det Formløse, det Uplastiske i Kosmogoniens Figurer i Sammenligning med den øvrige Mythologies, og støtter sig til den Sandhed, som vi saae allerede udtrykt i Oldtidens Kosmogonier, at det Uformelige tilhører det ældre Stadium i Udviklingen, da strander Man paa sine egne Grunde. Vi vil just gaae ud fra det samme Punct, for at komme til det modsatte Resultat.

Hvis de kosmogonske Personer og Myther, som vi kjende dem, havde været Mythicismens Førstefødte, da maatte de jo have gjennemlevet hele Folkets mythiske Periode; men den maatte da enten have manglet Interesse for dem, og i saa Fald var Død og Glemsel blevet deres Lod; eller den havde frit tumlet dem som sine egne, og altsaa formet os dem saa plastisk, som Alt, hvad der levede i den. Vi slutte altsaa, at den nordiske Mythologie skabte Ymer til at være dens første levende Væsen, efterat have skabt Aserne, just deraf, at Kosmogonien endnu kan fortælle os saadanne Træk, som, at Ymer, der selv var bleven til af en uhyre Jistap, fødte en Mand og en Qvinde ud af sit venstre Armhul, at hans to Fødder avlede en sexhovedet Søn sammen [23]), og deslige urimelige Ækelheder; ligesom vi i den græske Mythologie bør gjøre en lignende Slutning fra de 100armede Uhyrer, fra Aphrodite Uranias Fødsel af Havskummet, da den Avlekraft, som Kronos havde røvet sin Fader, faldt i Havets Skjød og befrugtede det, og fra Kronidens Forløsning, da han havde opslugt Metis og hans svangre Hjerne bragte Athene til Verden. Slige barokke Myther og Personer maae tilhøre en Tidsalder, da ikke blot Forestillingens Indhold følte sig altfor overmythisk til

---

[23]) Gylfeg. p. 7. Vafthr. I, p. 19.

at aabenbare sig i de menneskelige Former, men da ogsaa Folkets mythiserende Kraft, der lidt efter lidt vilde have givet Alt menneskelig Holdning, allerede for største Delen var udtømt og de derfor maatte beholde den Skikkelse, hvori de først havde frembudt sig for Anskuelsen. Og saalænge Kunsten endnu ikke havde skrevet Love for Fremstillingen, spurgte Symbolikken — det være i Folkets første eller sidste Barndomsaar — aldrig saameget efter Naturlighed og Skjønhed i sine Skikkelser, som efter deres Indhold. — Saaledes bærer Mythernes symbolske Formløshed os Vidne om deres Oprindelsestid; og hvor vi istedetfor selvstændige Personligheder møde Personificationer som Uranos, Gaia, Metis, eller Sol og Maane, Nat og Dag, Sommer og Vinter med deres Genealogier [24]), mærke vi endnu tydeligere, at vi staae ved den ægte mythiske Tids yderste Grændse.

Den reflecterende Retning, der udkrævedes for at fremkalde den kosmogonske Sagnkreds, vidner om det Samme. Det er Philosophiens Dæmringstime. Den mythiske Oldtid havde længe forklaret sig det Nærværendes Existens af Gudernes Virksomhed i Verden; den hævede sig successivt til en Oversigt over den totale Sammenhæng: da først følte den sig opfordret til det fjerneste Spørgsmaal, hvorledes alt dette oprindelig havde udviklet sig: den mythiske Kosmogonie vilde besvare det samme Spørgsmaal, som vor Tid har sat til Opgave for den videnskabelige Geologie. Physikkens og Naturphilosophiens tidligste Barndomsforestillinger forbandt sig med Anelser om den aandelige Tilværelses Grund og med Fortidens dunkle Minder. Dertil føiede endnu Mythologien af sit gamle Indhold Theogonierne. Thi det er kun den samlede Theogonie, som vi har Ret til at gjøre samtidig med de kosmogonske Speculationer. Forestillinger om de enkelte Guders

---

[24]) Vøl. III, p. 25; Vafthr. I, p. 14—17; Gylfeg. p. 11; p. 23.

Oprindelse fulgte uvilkaarligt af den mythiske Verdensanskuelse, der ikke fatter det Uendelige i Tiden meer, end det Uendelige i Rummet; kun at vi erindre, at deres Guder selv maatte ligge dem paa Hjertet, førend de kunde tænke paa Gudernes Forældre, og at de først da erkjendte, hvem der havde født en Gud, naar de — lad det være nok saa umiddelbart — havde gjennemskuet den nødvendige Forudsætning for hans guddommelige Personligheds Idee [25]).

Naar vi tilsidst betragte Polytheismens Kosmogonier og samlede Theogonier i deres Forhold til Religionen, da røber ogsaa dette, at de hverken kunde opstaae før i en Periode, da den barnlige Troe begyndte at gaae sin Undergang i Møde, eller gribe igjennem uden at hjælpe med til at undergrave den. Thi skjøndt Folketroen hele den mythiske Tidsalder igjennem aldrig havde undslaaet sig for at forestille sig sine Guders Fødsel, har dog denne positive Forestilling en ganske anden Grundtone, end dens negative Consequents. En smertelig Anelse maatte gjennemfare den, hvis Tanke dvælede ved hine Tider, da endnu ingen af hans høie Guder var bleven til; og hvor Kosmogonien — som hos Grækerne og Nordboerne — ikke lod Jorden og ikke lod Mennesket skabes af Guderne, men kun ordnes, bestyres og oplives, der bærer den kjendeligt Stempel af en Forestilling om Gudernes Betydning, som maatte spaae dem Undergang enten for Vantroen eller for en mere ophøiet Theologie. —

Sammenfatte vi nu Grundcharacteren i hele denne Mytheformation i Modsætning til den første, den religiøse, da mærke vi en paafaldende Forandring. Her er den

---

[25]) De, som vil have Gudestatens Organisation under Zeus henført til en senere Periode i den græske Mythologies Udvikling, kan da slutte, at de enkelte Theogonier ikke blev fuldendte før i denne Periode, deraf, at Zeus er Fader til saamange af Hovedguderne.

mythiske Form ikke udelukkende en Troessag, skjøndt den vedligeholder sig, fordi den er nødvendig for Anskuelsen; her vaagner den universelle Tanke og overskuer Verdens Magter med sit friere Blik; Mytherne løfte sig til det Ideelles Sphærer, og dem besætte de ikke i Religionens Navn; selv paa dennes Enemærker gaae de udenfor — hvad der dog oprindelig var Religionens eneste Indhold — Gudernes Tilværelse, idet Kosmogonien ligefrem udtaler den Paastand, at Guderne ikke vare fra Evighed, og udmaler det Tidsrum, der havde andre Magter, end dem.

At der ikke var nogen bestemt Tids=Grændse imellem disse væsentlig forskjellige Mytheformationer med samt den Dobbelthed, som de forudsætte i de Mythedannendes Retning, følger af sig selv. Den første Klasse af Myther var et Product af Troens fælleds Indhold, der atter just ved Mytherne umærkeligt dannede og udviklede sig; og den forøgedes saalænge Folketroen var livlig. Den anden Klasse samlede sig imidlertid lidt efter lidt sine Organer, alt eftersom de enkelte dybere Aander udsondrede sig af Folkemassen og nu — idet den positive Religion blev afrundet og afsluttet — bevægede sig i en anden Sphære, hvorhen Folket vel har fulgt dem, men aldrig med den almindelige Deeltagelse, som det skjænkede sine Fædres Guder og deres Bedrifter i den hellige Fortid.

Thi hvor langt end hele Folket endnu har været fra at tvivle paa Tilværelsen af de Guder, det dyrkede, nærmer Alt sig dog meer og meer til en Periode, hvori Fortidens Tradition maa fortælle om Dæmonernes Handlinger, medens den umiddelbare Erfaring bliver taus derom. De philosophiske Myther, hvilke denne Periode frembragte, blev til forat udtale Enkeltes

Digtninger; men hvad Alle oplevede lige oprindeligt, Menneskelivets og Naturens Phænomener, kunde Mythologien nu ikke længere gjøre Fordring paa, fordi den religiøse Verdensbetragtning ikke gjennemgreb det efter sin gamle Maade. Og saaledes maatte, som vi har seet, det, der forhen havde existeret i Mythe som disses factiske Element, tilsidst træde nøgent frem som historisk Factum. Vi har ogsaa seet i det Foregaaende, hvorledes Alt vidner om, at hiin religiøse Verdensanskuelse gav den tidligste Oldtids Forhold og Institutioner deres Characteer i det Enkelte og deres Sammenknytning i det Hele; men at denne Religionens Indflydelse, langt fra at fortsætte sig i de senere Tider, tvertimod udslettedes meer og mere sporløs, hvor den bestod fra fordums Tider. Vi føres altsaa baade af Mythologien og Folkehistorien fra en Tidsalder, da Troen paa Guderne var virksom i Livet, imod en anden, om hvis Troe Historien beviser, at den ikke dannede Livet, og Mythologien, at den ikke opfattede det, en Tid, da Troen var død, ihvorvel Folket endnu ængstligt bevarede dens Legeme ligesom en hellig Mumie. —

At skjønne Hovedaarsagerne til denne Overgang er ligesaa let, som det vilde være langvarigt at detaillere dem. — Folket tiltog i Alder, og, om Man vil, i Viisdom. Jo mere den Enkelte, naturligviis uden at skulle philosophere, blev sig Menneskets personlige Frihed bevidst, jo klarere Indsigt han fik i Tingenes evige Natur og de universelle Verdenslove for Aarsager og Virkninger, des mindre Plads blev der for hans mange Guders mythiske Aabenbarelser. Som den barnlige Eenfoldighed maatte vige med Barndommen, blev ogsaa den barnlige Phantasie vingestækket af Forstandighedens Prosa. Det er Livets Kaar, nu og for Aartusinder siden, i Nationerne og i Enhver af os.

Men hvad der standsede den mythiske Opfattelse, kan vi ikke blot betragte som en Følge af Folkets forandrede Natur, men ogsaa af Gudernes. Om man tænkte sig, at Indbildningskraftens Styrke og den inderlige Troe paa Guders umiddelbare Nærværelse i Verden og i Mennesket, kort hele de Troendes aandelige Tilstand nu var den samme, som den havde været i Oldtiden, vilde den dog have ophørt at danne Folkemyther om de gamle Guder; forat fortsætte sin fordums Virksomhed, maatte den have brudt sig en anden Vei. — Herom vil vi overbevise os ved at kaste et Blik paa Mythologien, naar den staaer i sin høieste Udvikling.

I Indledningen til dette 2det Afsnit betragtede vi Folketroens Theanthropisme, eller den indvortes og udvortes Menneskelighed, hvori Religionen fordrer sine Guddomme indklædte af Mythologien, forat skaffe dem Liv baade for de Troendes Hjerte og for deres Forestilling. Mennesket skabte Guderne i sit Billede og efter sin Lignelse: i Menneskets Billede skabte han dem. Men det er først det Overmenneskelige, der constituerer dem som Guder. Dette søgte sin Form i den menneskelige Individualitet — eller, hvor Troen er polytheistisk, i flere menneskelige Individualiteter — fordi det skulde existere for Mennesket; men saasandt det ikke vilde fornægte sig selv, kunde det aldrig indeslutte sig deri. Derfor omgiver det Guderne som en Glorie, der gjør deres Skikkelser svævende og ubestemte, eller opløser dem i sin egen blændende Glands. Og saalænge Gudernes Væsen saaledes var dulgt for at skues Ansigt til Ansigt, saalænge Mennesket ikke kunde gribe dem med Hænder, saa længe aandede Guddommen frit i sin menneskelige Personlighed; den bevarede hiin Guddomsfylde, der er Religiøsitetens Nødtørft, og for Phantasien bevægede den sig let og villigt. Ikke destomindre indeholdt dog Troen paa de individuelle Guder, saasnart den var til, en truende

Spire til deres Identificering med Menneskene. Kun at denne, som Spire, endnu ikke var farlig for deres guddommelige Natur. Menneskeligheden var ikke selvstændigt gjennemført: dens Consequentser krænkede Man hvert Dieblik, forat hæve den guddommelige Aand i dens Frihed. — Men Mythicismen, der i Religionens Tjeneste havde lagt den første Haand paa Gudernes Anthropisering, fortsatte Værket og fuldendte det; men i sit eget Navn og ikke til Tjeneste for Religionen.

Ligesom Menneskets eiendommelige Characteer og Stilling udfolder sig des bestemtere, jo rigere alle hans Livsyttringer og Forhold træde frem for Jagttageren, saaledes fik ogsaa Gudernes meer og meer Individualitet ved Troens Erfaringer om deres Handlinger og Tilstande, der gjenfortaltes i Mytherne. Personlighederne adskilte sig og udmaltes i deres Selvstændighed. Men den menneskelige Personlighed, den menneskelige Tilværelses Forhold og Love var og blev Forbilledet i Mythologien, og det var altsaa i deres Lighed med det Menneskelige at Guderne meer og meer markeredes, jo klarere de der udviklede sig. Thor er en nordisk eller egentlig en norsk Characteer — skjøndt just ikke af de moderne norske —: cordial og jovial blandt Venner, jevn, næsten plump, godmodig, fremfusende, og fremfor Alt: naar det gjælder er han uforsagt; just som Tordenskjold var det efter ham. Og den ulykfalige Loke, en vittig, skarpsindig, ziirlig Aand, men uden selvstændigt Indhold, ironisk opløftet over enhver begeistret Stræben, og dog i Hjertet skinsyg over den: Man peger næsten ud i vor Tidsalder, naar Man skildrer ham. — Personlighederne udsondrede sig af de Handlinger, som Troen tilskrev dem, og indbyrdes sondrede de sig endnu mere, hver til sin kraftige Eensidighed, alt eftersom de enkelte Guder traadte sammen i een Gudestat; thi derved stilledes de overfor hinanden og hver fik

sin bestemte Retning, sin bestemte Virkekreds, afgrændset fra de Andres.

Ligesaa menneskeligt staaer disse Characterers Liv i det Hele. Deres Forhold — saasom Slægtskaber og Ægteskaber — forlod bestandig mere det ideelle Indhold, hvis Udtryk de oprindelig havde været, fæstnede sig for Forestillingen og udfoldede sig i deres jordiske Forudsætninger og Consequentser. Alle Gudernes Handlinger, som Troen skuede i de store Grundtræk, udførte Mytherne videre efter Naturen med dens friske, individuelle Colorit, men tillige med dens jordiske Farver: de lade de Himmelske vredes og atter forsones ved et godt Ord, lee og græde, hungre og tørste, saares af Fiende-Vaaben og af Kjærlighedens Pile, trætte sig om Dagen og sove om Natten — thi saaledes gjorde Menneskene; hvormange detaillerede Beskrivelser af Gudernes Eventyr i Kamp og Elskov har ikke enhver Mythologie at fortælle. — Selv Feilene lode Guderne ikke deres Dyrkere beholde for dem selv. Juppiter er en Don Juan i Kjærlighed — Skade for de mythologiske Ordbøger, at Mercurius ikke har havt et lille Register at føre over hans Hjertes Herskerinder —; og dog er han Ægtemand: hjemme er Hera hans Xanthippe. Og vil vi vide Besked om det nordiske Gudehofs hemmelige Historie, da har vi endnu de skandaløse Kroniker, hvormed Loke, der dengang var i sit Element meer end nogensinde, underholdt Gjæsterne ved Ægers Gilde: han taler om sine Medguder som det her paa Jorden er Skik at tale om sine Medmennesker. — Disse Pletter uagtet maatte Guderne rigtignok endnu staae som ophøiede Idealer; kun røber deres Natur sig herved fortrinligt som den menneskelige.

Og ret som om Mythologien frygtede for at levne Guderne noget Guddommeligt, der havde sin Grund i deres særegne Væsen, maatte de skylde baade deres Viden og deres Virkekraft

og den Livskraft, der fremfor Alt skiller dem fra Menneskene, til ydre Motiver. Odin var alvidende ved sit Ravnepar. Der kom en Tid, da Thor først fik sig „Asastyrken iført", naar han omgjordede sig med sit Belte, og da han ikke kunde undvære sin Mjølner, som koglende Dværge havde smeddet ham. Saaledes skulde ogsaa Gudernes Udødelighed forklares: Mythologien kunde ikke lade den følge af deres oprindelige Natur som Guder, men lod dem bide den af Yduns Æbler; den havde ikke Sands for at bemærke, at det dog var et langt større Vidunder, at Æblesaften indeholdt den Kraft, end om Guderne havde eiet den i sig selv.

Lidt efter lidt havde den mythiske Virksomhed gjennemarbeidet hele Religionens Stof: den udfyldte ethvert Mellemrum, combinerede det Fjerne, motiverede det Ubegribelige og fuldendte med altid større Consequents Inconsequentsens Triumph, at indeslutte det Guddommelige i den endelige Tilværelses Former. Mangfoldige Generationer havde arbeidet derpaa, indtil Folket tilsidst i Tradition fra Forfædrene modtog det hele System af menneskelige Guder afrundet og udpenslet. Da havde den folkelige Mythologie fuldendt sit Skaberværk, og da hvilede den. Thi nu vare Guderne tilfulde individualiserede, anthropiserede og incarnerede. Og hvad Mytherne om dem angaaer, da kunde Folket nu ikke længere danne nye Sagn om deres Handlinger i det Nærværende: de Væsener, der fordum havde vandret som Guder paa Jorden, maatte nu sidde daadløse i Himlen, og som Mennesker.

Thi just den crasse Menneskelighed, der nu var gjennemført paa dem, gjorde dem uskikkede til at anskues i deres guddommelige Virksomhed i Verden. For Phantasien, om den havde havt sit gamle Liv, var de bleven altfor tungfærdige til at bevæge sig og altfor egensindige til at føie sig; deres Skik-

kelser var ikke meget passende til at træde usynligt frem i Naturen og Mennesket. — Religiøsiteten, hvor den endnu var vaagen, havde lidt et Tab, som vel aldrig kunde oprettes, før en ny Religion vilde komme. Den Magt, som den hidkaldte til at nærme Guderne mod Mennesket, at der ikke skulde være et svælgende Dyb imellem dem, havde langt overskredet sit Kald: nedraget Guderne saa dybt mod Jorden, at Man næsten kunde sige, at det ingen Opløftelse var for Menneskets Aand, at mødes med dem. Det hellige Blændlys, der før havde omgivet dem, var nu bortveiret; den mystiske Guddomsfylde, der skyer Menneskets klare Forestilling, medens den gjennemzittrer hans Følelse i Andagtens Anelser og vækker hans religiøse Sands, havde Mythologien qvalt i de Væsner, som den havde antaget sig. —

Saaledes frembrød den Religionsperiode, der atter og atter har gjentaget sig i Verdenshistorien: da Guderne drog sig fra Livet ind i de rolige Templer. Der knælede Folket for dem med en traditionel Troe paa deres Tilværelse og Virksomhed, og offrede til dem efter gammel Skik. Mytherne bevaredes i Folkemunde, meddeeltes gjensidigt og samledes til en fælleds Mythologie om den forsvundne Tids Bedrifter. Nu var det Vinter for Fædrenes Guder og Myther, da de ligesom Markens Urter ikke kunde staae frodige i det Frie, end sige skyde nye Skud; men de blev baade ordnede og omhyggeligt bevarede ligesom Planterne i et Herbarium. — Da nu O r t h o d o x i e n som saadan ikke har Spirekraft til at bære Troens Frugter i Livet, maatte det snart mærkes, at Guderne ikke længere levede gjennem Folket og talte til det som i dets første Barndom, i Theokratiets Periode. Folkelivet, saalænge der var et Liv i Folket, fortsatte sine gamle Tendentser; men da det ikke, som fordum, var Religionen, der helligede dem, var der heller ingen Betryggelse mod Kæmpekraftens terroristiske Udskeielser. Det lakkede ad den Ulvtid

med Hoer og Mord, som Vola skildrer, da Qvinderne myrdede deres Børn, naar de røbede Frygt i den hjælpeløse Alder, da Asalivets Kæmper blev til egenraadige Voldsmænd, der lignede Jetter meer end Aser, da de uskyldige Fremmede, som fik ubudne Gjæster fra Norden, maatte bede Gud i Himlen bevare dem, deres Qvinder, deres Oldinger og Børn og Templer fra Bærsærkernes Raserie. —

Men om end den odinske Orthodoxie laae i en Dvale, kunde dog, saalænge Aanden var i Live, det Sindelag, der stræber op over Støvet, det Sindelag, der i fordums Dage havde ført Nordboerne til deres Aser, ikke dødsove i alle Hjerter. Det var Religionens Nat: Mængden slumrede, men Grubleren, der vaager, har dobbelt Arbeidskraft i Aandernes Time.

Naar Flammen har brændt sit Stof til Kul og Aske, maa den udslukkes eller søge sig et nyt. Guddomsaanden var ligesom udbrændt af Valhals Guder: i dem var der ikke længere Næring for Religiøsiteten, thi de vare ikke længer den guddommelige Idees personlige Aabenbarelser. Efter Samfund med Aserne her eller hisset kunde Følelsen ikke længes; og Tanken kunde ikke see Tilværelsens Grund i disse, i Stræben eensidige, i Magt endelige Enkeltvæsner; den kunde ikke see Tilværelsen betrygget ved dem. Den Religion, der maa støde Følelsen og Tanken fra sig, gjør ikke blot Afkald paa sin aandelige Styrke, men dens Støttepiller forvandle sig til Muurbrækkere imod dens egen Befæstning. Ligesom Mystikerne og Scholastikerne nedbrøde den catholske Orthodoxie, saaledes gik det i Grækenland: da Mysterier og Philosophier skilte sig fra Olympens Mythologie, maatte den styrte sammen. — I Norden fremtræder denne Reaction mod den vanslægtede Polytheisme ikke blot i Lignelse af en Bøddel, der giver Hedenskabet og dermed Folkets Religion sit Naadestød; her var der desforuden endnu saamegen religiøs Productionskraft tilbage,

8

at Tanken og Følelsen og Phantasien kunde gjøre et Forsøg paa, at samle sig, for i Forening at give Folket en ny, en høiere Guddom. Saaledes fik den nordiske Revolution et positivt Resultat (Gimles Gud) foruden det negative (Ragnarok), og begge møde os allerede i Mythologien selv; det var dem, som vi i forrige Afsnit betragtede i Sammenligning med den øvrige Mythologie, for at overbevise os om, at den polytheistiske Asalære oprindelig havde været den nordiske Religions udelukkende Indhold. —

Idet nu Folket i det Hele taget maatte udarte, fordi den Troe, det gjemte som et gammelt Familiestykke, var bleven en gold Troe, men de Dybsindigere derimod følte Aandens Kald til ligesom at igjenløse det Guddommelige, der var bundet i Mythologien, da blev der en Contrasternes Periode i Norden, en Periode, fra hvilken paa eengang begge de modsatte Skildringer af vore Stamfædre, som Viismænd og som Blodmænd, har kunnet hente sig Farver. Dirckinck-Holmfeld [26]) producerer, foruden et lidet Vocabularium af aandelige oldnordiske Gloser — der igrunden ikke kan frappere Andre, end dem, der vil vide, at Nordboerne ikke var Mennesker — ogsaa en Deel andre Beviser paa det ældste Nordens Aandighed, hvilke for største Delen ere hentede fra denne Reactionsepoches Theorier. Andre, der see efter den nordiske Praxis og læse om Kæmperne fra de senere Tider, som de skildres i Sagaer og Kroniker, beføie sig derved til at gruppere vore hedenske Forældre fra de første til de sidste i Dyreriget, **in specie** i Rovdyrenes Classe. Men begge Parter have forsaavidt Uret, som disse Contraster først optraadte efter Asalivets Periode, og som en skjærende Sondring af hvad den havde forenet.

---

[26]) Geistige Gehalt der Mythen.

Ligesom Menneskeslægtens Udvikling ikke glider frem jevnt fra Dag til Dag, saaledes havde her de høiere Ideer, der søgte sig Indpas i Nordens Religion, ikke arbeidet i Mythologien paa den Maade, at de i al Fred gjorde deres ideelle Gehalt gjældende paa de givne Former, men pludselig træde de selvstændigt op som *et nyt Element* tvertoverfor det Øvrige. Dog var deres Frembrud alt længe *forberedt*. Aandens Forberedelse til at hæve sig ud fra Folketroens Enemærker og hæve sig over dem, har vi allerede forhen seet, da vi betragtede Mytherne af den anden Formation. Vi har seet det Gamle hensove og Trangen til noget Nyt at vaagne. Her vil vi nærmere undersøge, *hvorledes baade det positive og det negative Resultat af Reformationen i den nordiske Mythologie*, medens det fik sin Tilværelse og sin bestemte Characteer ved en ny Skabelse i Kraft af Tidsalderens uundgaaelige Reaction, tillige udviklede sine Grundtræk af Spirer, der allerede i lang Tid havde dannet sig ubevidst indenfor selve den fælleds Folketroe, ligesom forat berede det, der vilde komme.

1. Naar vi spørge efter *Forsynsideens* Udtryk i de gamle Religioner, forsaavidt de har kunnet opfatte Ideen om et Forsyn, da stemmer det med de Forestillinger om disses tidligste Væsen, hvilke vi forhen fremsatte, at *Guderne oprindelig vare Verdens eneste Styrere*, da de først derved kunde faae deres Dyrkeres udeelte Fortrøstning og opfordre Fromheden til at offre og bede til dem, og ikke til Andre. Efter deres Kjærlighed til Menneskene, efter deres Indsigt og Villie fordeelte de Skjæbnens Gaver og ledede deres Brug. De vare, efter deres ældste Navn hos Grækerne, δαίμονες ɔ: Skjæbnens Fordelere; de vare θεοί — ifølge Herodots Forklaring af θεῖναι; thi „πάσας νομὰς εἶχον" [27]). Medens enhver enkelt Gud havde sin Virke-

[27]) Herod. II, 52.

kreds at styre i, blev Eenheden i Verdens Bestyrelse betrygget derved, at een fælleds Guddomsaand under Fleerguderiet, eet δαιμονικόν, besjælede dem alle, forsaavidt de vare Guder. Thi hiin Fylde af overmenneskelig Tilværelse, der, som vi har seet, constituerer Guderne til Guder, hiin Fylde, der flyer Menneskets Anskuelse, flyer derved tillige den mythiske Individualisering; den er een og vedbliver at være det, uagtet den træder ud igjennem de forskjellige Enkeltvæsner, som den deificerer. Idet Andagten gjennemtrængte Sjælen, gik den vel ud fra en Enkelt af de mange Guder; men Sjælen blev, ved at opløftes gjennem Andagtens dunkle Følelser, henrykket til hiin høieste guddommelige Idee, der ikke kunde være indesluttet i noget af de mythiske Væsener, men svævede over dem alle som deres Fælledsaand. Saaledes samler Guddommeligheden de mange Guder til een Guddom: Monotheismen ligger i den dybe Grund for enhver Polytheisme, forsaavidt denne virkelig er en Theisme. Men heraf følger tillige, at Gudernes Eenhed maatte forflygtiges i Mythologien, Skridt for Skridt med deres Guddommelighed. —

Da nu siden denne Eenhed gjorde sig mindre umiddelbart gjældende, blev det Styrende i Fleerguderne, eller, om Man saa vil, i deres oprindelige Fælledsaand, efter den mythiske Tids Maade [28]) opfattet som guddommelige Personer for sig selv: i Nornerne Urd, Verdandi og Skuld for den nordiske Mythologie og i Moirerne Clotho, Lachesis og Atropos for den græske; den menneskelige Skjæbnes Gudinder, der ikke skal stilles sammen, som om de enten maatte være og var ranede fra Grækenland til Norden eller fra Norden til Grækenland [29]), men fordi de af Ideen

[28]) Jfr. Nemesis, Ligevægtens Gudinde, det herodotske ϑεῖον φϑονερόν som Person.

[29]) For ogsaa her at tilvende sit Identificeringssystem et lille Bidrag, henviser Finn Magnusen (**lex mythol. s. v. Nornir**) paa Ligheden

er satte til at repræsentere det analoge Led i de tvende Mythologiers selvstændige Organismer. At disse Væsner først opstod i en senere Periode, viser den Mangel paa mythisk Personlighed, der er dem begge fælleds; derfor fik de ikke heller den Betydning i Cultus, som de gamle Guder, og allerede Skjæbnegudindernes let forstaaelige Navne, der næsten ere directe Begrebsbetegnelser, stille dem paa et Overgangstrin til Digternes Personificationer.

Hvad Moirernes Forhold til den olympiske Gudestat angaaer, har det aldrig bragt sig ret til Bevidsthed. Theogonien udtrykker, — foruden det Harmoniske i Moirernes Styrelse — tillige Zeus's Supremat, idet den lader Zeus med Themis være Fader til dem[30]). Men blandt de saakaldte „ældste Guddomme" — en Cyclus, der selv fornægter sin Ælde ved en kjendelig Stræben efter at redde Symbolismen mod Mythologien, ved f. Ex. at bringe Eros, Ares's og Aphrodites Søn, reent ud af Theogonien, ved at lade Aphrodite, Zeus's og Diones Datter, stige op af Havets Skum — er Skjæbnens Gudinder Døttre af den urandsagelige Nat[31]), altsaa emanciperede fra Zeus's Herredømme.

---

mellem Ordet **Meyar**, der undertiden betegner de 3 Nornesøstre, og det græske Μοίραι. Men da **Meyar**, hvilket desforuden ogsaa bruges om Valkyrierne, simpelthen betyder Møer — ligesom f. Ex. Nympherne endog fik deres Kjendingsnavn af, at de tænktes som unge Qvinder (Νύμφαι) og ligesom Persephone af samme Grund hedder Κόρα —, det græske Μοίραι derimod betyder Skjæbnelodder, er denne Lighed i Lyden her paa det haandgribeligste ganske tilfældig; ikke at tale om, hvor betydeligt den reducerer sig, saasnart man ikke klæder Ordene i Pluralis, men sammenligner dem i deres nøgne Stammer **Mei** og **Moir**.

[30]) **Hes. Theog. v. 903.**

[31]) **ib. v. 217.**

Naar det hedder om Nornerne, at de fødes blandt Jetter[32]) — hvad enten der sigtes til, at disse var den ældste Slægt eller til deres Uafhængighed af Aserne — synes en lignende Idee at være udtrykt.

Med denne Emancipation gik det ganske naturligt til; thi Mythologien berøvede sine Guder meer og meer Evnen til at være de høieste Styrere. Vi bemærkede nyeligt, at Polytheismen naar den mythiske Virksomhed gjennemgreb den, lidt efter lidt maatte fortabe sin immanente Monotheisme. Da Guderne i Mythologien individualiseredes overfor hinanden og derved splittede sig til selvstændige Enkeltvæsener, der i deres Enkelthed traadte længere bort fra Indflydelsen af hiin fælleds Guddomsaand, der forhen ligesom havde forenet de mange til een Guddom, da dernæst ogsaa deres Kræfter blev altfor jordisk indskrænkede og deres Interesser altfor smaalige til Alverdens Styrelse — hvor latterlige ere ikke Gudernes Raadslagninger i Begyndelsen af Iliadens 4de Bog —, da de endelig selv fik en Historie i Mytherne og selv maatte friste Skjæbner, som ikke udgik fra deres egen Villie, da maatte de taale en fremmed Magt, som de ikke raadede over, ved deres Side, og jo dybere de sank fra Guddommens Ideal, des mere maatte den hæve sig over dem. —

Saasnart dette Væsen har løsrevet sig fra de personlige Guddomme, møde vi det, udtømt og abstract, som Skjæbnen, den almægtige, uundgaaelige, den blinde eller fra en

---

[32]) Vafthr. I, p. 30. (Jfr. Vøl. III, p. 27 om de trende Thursemøer, der forstyrrede Asernes Barneglæde; Vola selv er „fostret blandt Jetter" s. p. 24.) — Hermed vil jeg sammenstille Grundtvigs interessante Gisning (Nord. Mythol. 2den Udg. p. 222), at den Nare, hvis Frænke Nornen kaldes, er Jetten, Nats Fader og Oddurs Morfader. Derved kom ogsaa Nordens Skjæbnediser, som Grækernes, i Slægt med Natten.

andert Side den kolde og strænge Skjæbne. Thi forsaavidt Aanden nu i religiøs Henseende var indskrænket til den Kreds af Væsener, der eengang var indviet til at repræsentere det Guddommelige i Himlen og paa Jorden, kunde denne fremmede Magt ikke faae nogen Fylde for Hjertet og ingen positiv Tilværelse for Anskuelsen; kun for Forstanden, der havde opmanet den, blev den til eller rettere sagt: den blev ikke til, uden med den Tilværelse, der væsentlig baseres paa negative Prædicater; thi dens Sjæl var Folkets Bevidsthed om sine Guders Utilstrækkelighed. At troe paa Fatum, den Guddom, der forresten endnu har mange Altre midt i Christenheden, er igrunden en Atheisme, der endog forbyder Mennesket at være sin egen Gud, da den reent ud indeslutter Erkjendelsen af, at Mennesket selv ikke formaaer Alt, hvad han stræber efter; eller, naar Begrebet skaffer sig mere Holdning ved at bortfjerne den ustadige Tilfældighed, er det Tankens Opløftelse til en i Villien ukjærlig, i Villiens Udførelse ubøielig Overmagt, hvortil Ingen kan træde i Forhold uden som dens Offer. En usalig Troe!

I den senere nordiske Religion see vi svage Spor af denne Gudernes og Menneskenes Overmand, af hvilke vi blot kan vide saameget, at han ogsaa her har havt sin Gang. Og dette Bidrag er ikke ubetydeligt under den Armod, der ellers ledsager os. Naudr eller Ødur fremtræder rigtignok ikke beviisligt som handlende Person — dertil er vel Skjæbnens Væsen i det Hele altfor abstract opfattet —, men dog som en Magt, der ikke henføres til Guderne, „en Magt, over hvem Ingen raader“[33]). Det er denne, der ellers tillige fremstilles som Urdas urokkelige Udsagn[34]) og navnlig i Helteqviderne — hvor der kun er lidt Tale om

---

[33]) 1ste Qvad om Sig. Fofnersb. II, p. 147; jfr. Harbardsl. I, p. 95.
[34]) Fjølsvinsm. I, p. 307—308; jfr. Ravnesl. I, p. 207.

Guderne[35]), hvor de aldrig holde Raad om Verdens Styrelse, saaledes som de f. Ex. gjøre i Vøluspa — som Norners, de gode eller de grumme[36]) Norners Dom. Ogsaa Aserne forestod der en Skjæbne, som de ikke vidste, som de ane i Ravnesangen og som Vola maa forkynde Odin „den viseste Grubler". — Hvad dette Fatums mythiske Genealogie angaaer, er det et høist mærkeligt Vink, at en Odur efter Gylfeginning[37]), ligesom Moirerne og Κῆρ hos Hesiodus, har den sorte Nat, en Jettemøe, til sin Moder: Odur fødes nemlig af Nat med Naglfare, hvilket ogsaa er Navnet paa det skjæbnesvangre Skib, der bærer Gudernes Fjender til den sidste Kamp.

Foruden disse Kjendsgjerninger fra det hedenske Nordens senere Tider, vil jeg fremsætte det som en Gisning, at Man ogsaa tør skimte Skjæbnen i een af Mythologiens ældgamle Figurer, i Odins Søn Hødur, den stærke, blinde Gud, der fældede Asernes Baldur. At Hødur forresten ligeindtil Gudernes Gjenfødelse fremtræder mythisk midt iblandt de underordnede Aser, er ustridigt; men den, der nu seer den gamle Baldursmythes Forklædning hos Saxo — hvor Hother fuldkommen er historiseret til en dansk Konge, Hodbrods Søn, som er trolovet med Nanna og derfor maa føre Krig med en ulykkelig Medbeiler, Halvguden Balder —, han vil neppe finde det urimeligt, om Man betragtede Eddas Hødur som et Mellemled mellem Hotherus og Odur, og tillod sig at henføre en Deel af Detaillen i de Former og Omgivelser, hvorunder vi møde Skjæbne-Mythen i dens seneste Mytheform, nemlig hos Edda, til den fortsatte Udmaling for

---

35) Tvertimod: 1ste Brynhild-Qv. (II, p. 193) Sigurdrifa fældede den, hvem Odin havde lovet Seir.

36) F. Ex. 3die Qvad om Sig. Fofnersb. II, p. 215; jfr. Gylfeg. p. 19.

37) p. 11.

Forestillingen og den Combination med Troens øvrige Stof, som Mytherne altid undergaae i Folkemunde, just idet de digtes lidt efter lidt af hele Folket. Alt hvad der characteriserer Eddas Hødur: baade Styrken og Blindheden og den frygtelige Gjerning og selv Navnet Hødur[38]), passer saa fuldkomment paa Sjæbnen, som det vel er muligt; den Idee at tænke sig Skjæbnen som Odins Søn vilde svare til Moirernes ældste Genealogie fra Zeus. Ogsaa fra Kongekrøniken hos Saxo, der aabenbart grunder sig paa et andet Sagn end Eddas, synes Meget at kunne indvindes for Mythens ældste Skikkelse — Hother er Hodbrods[39]) Søn og Spaamanden Gevars (ɔ: Giverens?) Fosterson; han staaer i Pagt med trende Møer, der her navnlig anvise ham Mimrings (Mimers?) Mordersværd og den Spise (Yduns?), som Balder skyldte sin Styrke; Hother kæmper med Odin og Guderne, og han seirer over dem, da han hugger Skaftet af Mjølner; der offres Mennesker i Upsal, da Baldur sygner, o. s. v. —, og atter Meget at kunne udvises fra den: til Lokes, forresten efter Eddas Opfattelse dybe og betydningsfulde, Medvirkning og til Hødurs Samfund med Aserne finde vi f. Ex. slet ikke Spor hos Saxo.

I den græske Folketroes Udvikling see vi, hvorledes den umythiske Skjæbne arbeider sig op imod Guderne. Zeus, Moirernes Fader, er ved Apollos Orakel Μοιραγέτης; han udsender Skjæbnen, som derfor kaldes Διὸς Αἶσα. Disse Forestillinger finde vi ogsaa hos Homer; men ikke udelukkende: ligesom Αἶσα er „Διὸς Αἶσα" og Μοῖρα er „Θεῶν Μοῖρα"[40]), ligesom Guderne beslutte Verdens Tilskikkelser i deres olympiske Raad, saaledes staaer

---

[38]) Hvad det overflødige „H" angaaer, kaldes f. Ex. Søkongen Alf ligesaatit Half (Fornaldar Søgur 2det B.).

[39]) Jfr. Fjølsvinsm. I, p. 298.

[40]) Selv ἐπικλῶσαι, at tilspinde (Skjæbnetraadene), bruges i Odysseen jevnligt om Zeus og Guderne; f. Ex. Od. IV, 208; III, 208.

paa den anden Side Skjæbnen bag Νύξ, sin Moder, som en Magt, hvilken selv Zeus i det Høieste kan forsinke, men ikke bøie, og han maa ofte, for dog at redde Skinnet af sin Myndighed, gribe til, frivillig at beslutte sig for det, som ellers vilde skeet imod hans Villie. Hos Tragikerne culminerer Skjæbnen som den Guderne overordnede, den almægtige og tilmed — ikke ved en smaalig Egensindighed, men ved Sikkerhed paa sit Endemaal — den ubøielige Kraft. Den elsker ikke at udøve sit τυραννίς over Folkets Guder som en ἀγαθὴ Τύχη; den vil forfølge de Ypperste af Menneskene, den indhenter dem, og hos Guderne kan de ikke vente Beskyttelse, naar Skjæbnen har besluttet deres Undergang; thi, som Herodot lader Pythia sige til Croesus[41], τὴν πεπρωμένην Μοῖραν ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Og saaledes gjør Skjæbnen ret Tjeneste til at forklare hiin tragiske Grundtone, der drager sig gjennem Grækernes heroiske Sagnkreds, medens Skjæbnen tillige vælter alt Ansvar paa sig fra de fornøielige Guder, der dog aldrig havde meent det ilde med deres Mennesker. —

Dette ukjærlige Fatum var en trøsteløs Styrer, fordi det ikke havde sin Grund i nogen religiøs Idee: Mennesket kunde ikke hengive sig til det, han maatte opgive sig under det. Men ogsaa i Tempel-Guderne søgte den religiøse Følelse nu forgjæves den Næring, som den før havde fundet i dem; thi nu var den græske Mythologies Guddomme vanmægtige og menneskelige. Derfor tyede den til Mysterierne, hvor den tidligste Oldtids Natur-Cultus — idet den, til sin Lykke, forlængesiden var bleven fortrængt fra den herskende Religions Templer og derved udelukket fra den mythiske Udvikling — havde vedligeholdt en mystisk Characteer, der nogenlunde kunde tilfredsstille den længselsfulde

41) I, 91.

Aand, og der just ved sin egen Ubestemthed tilstedede Aanden, at knytte sine unge Længsler, f. Ex. Udødelighedshaabet, til Oldtidens dunkle Myther og Symboler. Denne Føielighed mod Datidens religiøse Nødtørft var det, der gav Mysterierne deres Betydning for det græske Folk: i dem søgte Religiøsiteten sit Tilhold, da den blev huusvild og da alle Forsøg — deels paa at sublimisere eller exaltere de olympiske Guder, deels paa at paatrænge Fatum Ideen af et Forsyn —, da alle disse Forsøg dog ligesaalidt kunde gjenføde Polytheismen, som de kunde skabe Folket en religiøs Monotheisme. Men hos de speculative Philosopher, som hos Platos Helt — ham, der er lignet ved de grimme Satyrklodser, som Kunstnerne brugte til at gjemme Gudernes gyldne Billeder — traadte den Eenhed, hvortil Forstanden havde reduceret Verdens Styrelse, og den Fylde, hvori det Guddommelige levede for Mysterne, sammen til en vis Monotheisme, der idetmindste beviser, at der i den menneskelige Aands høieste Regioner var en bestemt Trang til den eneste Gud, dengang Christus blev født til Verden i Jødeland.

Norden har sin Monotheisme allerede i Mythologien: Fimbultyr er det Væsen, der paa eengang vil gjøre Aserne og Nornerne og Skjæbnen overflødige, forsaavidt de ikke træde i hans Tjeneste. Han repræsenterer den Theisme, der brød sig igjennem Polytheismen, saalænge dens Skikkelser var ætheriske, der forbunkledes alt som de blev jordiske, og der tilsidst excarnerede sig fra dem, fordi den truedes med at blive qvalt. Den gjennem Nornerne og udentvivl ogsaa her gjennem Skjæbnen fremelskede Idee om en høiere Eenhed end den, som den blotte Asatroe kunde erkjende, fremtræder i Fimbultyr med en Almindelighed, hvori den nordiske Nationalitet saaatsige opgiver sig, men tillige med en Reenhed, der ret forherliger hiin Aandighedens gradvise Frigjørelse, som vi har sporet i Folkemythologiens Historie.

I det forrige Afsnit skildrede vi denne Guddom efter Mythebøgerne. Han er een; han er den „Mægtige", den „Stærkere, end den stærkeste Gud", og han „raader for Alt;" hans Virksomhed „varer til evig Tid": en mere uindskrænket Tilværelse kunde Forstanden ikke fatte. Men desforuden er han ikke hjerteløs som Skjæbnen; han betrygger i Kjærlighed Tilværelsens Fuldendelse i det salige Gimle; han er i Ordets dybeste Betydning en Alfader, der kunde elske Menneskene og hvem de kunde elske og stole paa.

At det er den evige Fred, der characteriserer Himmeriget i Gimle, er høist mærkeligt, men tillige aldeles naturligt. Det udtrykker nemlig Bevidstheden om det Irreelle i den Kamp, der optog Nordboernes Liv og opfyldte deres Troe i den Grad, at det gamle Ideal for Saligheden var et uafbrudt Gladiatorlevnet i Gudernes Borg; og det bærer for saa vidt Vidne om, hvad vi forhen har antydet, at just ogsaa Kamplivets Udartninger drev de opvakte Religiøses Sind fra den ugudelige Tummel til Grublen over en høiere Verdensorden; saameget tydeligere, som netop „Mordulvene" navngives blandt Meenedere og Hoerkarle som Nastronds Befolkning. Idetmindste kan den naturlige Reaction mod det vanslægtede Kæmpesind ikke have været uvirksom i at ophjælpe Verdensanskuelsen til det universelle Standpunct, hvorfra det ikke længere kunde synes at være Verdens Øiemed, at faae Menneskeheden deelt imellem Hela og Valhals Guder, og hvorfra ikke Stridbarheden, men det Gode og det Onde viste sig som Betingelsen for den evige Tilstand i Gimle eller i Nastrond.

2. At Fimbultyr fremtræder i selve Mythologien, vidner om, at Troen paa de gamle Guders Tilværelse endnu var bevaret, om den end nærmede sig til, ikke at være Andet, end en **fides historica**. Naar det nu havde beroet ved det positive Re-

sultat, da havde Folketroen faaet Arbeide med at føie Polytheismens Guder efter deres nye Overgud, og det Arbeide var ikke bleven let; thi Gudernes indgroede Lyster og deres Evner og alle deres factiske Forhold gjorde dem særdeles uskikkede til Tjenere for en Guddom som Fimbultyr, og det vilde altid blive et farligt Spørgsmaal, hvorfor han behøvede de Underguder til at udføre sin Villie. Men den samme Revolution, der satte Fimbultyr paa Thronen, arbeidede imidlertid ogsaa hen til, at omstyrte Himlens gamle Kongesæder og myrde Kongerne. Denne negative Virksomhed af den gjenoplivede Religiøsitet ville vi nu betragte for sig selv, idet vi ogsaa her indenfor selve den oldnordiske Polytheismes Grændser opsøge de Spor, der ledede til den directe Forestilling om Gudernes Forgjængelighed. —

Naar den Dybsindige kastede et Blik paa sine Fædres Guder, hvis Existens det ikke faldt ham ind at betvivle, kunde det derimod ikke undgaae hans Bevidsthed, at disse Væsener — der tilmed efter Datidens religiøse Tilstand endda temmelig let vilde kunne undværes, forsaavidt de ikke existerede for en levende Troe og i en levende Virksomhed — vare vidt fjernede fra saa fuldendt en Tilværelse, at en evig og uforanderlig Bestaaen blev dem betrygget.

De vare mange, altsaa eensidige og ufuldkomne; Een, Odin, blev endog lovpriist som mægtigere end de Andre. Den overmenneskelige Kraft, hvormed de handlede, vilde ikke lade sig udlede af deres særegne Natur, men af udvortes Midler, der ligesaafuldt vilde have givet Mennesker Guddomskraft, som de nu gav Aserne den. Edda beklager [42]) Freir, fordi han har mistet sit utrættelige Sværd, der i enhver Kæmpes Hænder svang

[42]) Œgersg. I, p. 168—169; Gylfeg. p. 41.

sig ved egen Kraft[43]); den fortæller os det Sagn om Thor, da Mjølner blev frastjaalet ham, da Guderne svigefuldt lovte Jetterne Freia imod Hammeren og da Asathor selv lod sig udmaie i Freias Qvindeklæder, for at faae Mjølner i Skjødet og med den at vinde Magt til at blive Jetternes Banemand[44]); thi Styrken var nu ligesom magnetiseret ud gjennem Armene, fra Manden til Værget. Det er som i Mythen om Dionysos's Fødsel, hvor Zeus ligefrem bortlægger de Guddomsinsignier, som ellers gjorde hans Aabenbarelser ufordragelige for Menneskene, og som ogsaa maae dræbe ham hans Semele, der uden Fare havde hvilet i hans mægtige Arme. Men ingen Mythe indeholder en stærkere Tilstaaelse om hvad forresten enhver Mythologie kunde bekjende, end Fortællingen om Yduns Rov, da de stakkels Guder blev graahaarede og skrumpne, fordi de maatte savne Yduns-Æblerne af Livets Træe[45]): det var vanskeligt at tale tydeligere om de mythiske Guddommes Uselvstændighed og Svaghed.

Hvad der i høi Grad maatte fremhjælpe den nordiske Mythologie til en ironisk Bevidsthed om Guderne, var Dualismen, som gaaer igjennem den fra først til sidst, og som derfor ogsaa hævder sig Plads i Ygdrasils-Kosmologien. Navnlig staae Jetterne overfor Guderne som en fjendtlig Magt, der vel har Grund til at frygte dem, men dog bestandig kan staae imod dem og ikke sjelden minde dem om, at deres Magt ikke er nogen Almagt. Jetternes stærkeste Fjende maatte døie, at Udgaardsloke gjækkede ham, ligefra Natteleiet i Jettens Vante[46]) indtil Thor

[43]) Skirners Reise I, p. 72—73.
[44]) Thrymsqviden.
[45]) Bragar. R. U. p. 81 ff.
[46]) Det lader Harbard ham høre (Harbardsl. I, p. 103); i Ægersgildet (I, p. 178) minder Loke om Skreppen; Thridi (Gylfeg. p. 48)

sank i Knæe for Ælden, Lokes runkne Amme, og at Hrungners Lig omfavnede ham med Benene saa eftertrykkeligt, at det gik over Asernes Kræfter at skaffe Thor Halsen fri, inden Magne kom til.

Men det var ikke nok med, at Jotunheim stod evigt truende mod Asgaard; Aserne selv havde optaget Fordærvelsens Sæd, idet de krydsede sig i Slægtskaber med deres onde Fjender. Njords Hustru Skade og Freirs elskede Gerda var Jettepiger, Tyr[47]) og Vidar[48]) og Heimdal[49]) og selv Odin[50]) havde Mødre fra Jotunheim; og vel er det rimeligt, at disse Genealogier oprindelig vare førte op til Jetteslægten, som de græske til Titanslægten, forsaavidt den var den ældste og ikke forsaavidt den var den onde Slægt; men hvad skulde binde den senere Folketroe til dette Hensyn alene? Saasandt Ingen vovede at fragaae Ægersgildets ondskabsfulde Historier, saasandt Thor og det hele Asaraad sveeg den Pagt, de havde svoret Thrym og hans Jetter, kan vi heller ikke miskjende Smitten fra Niflheim og Jotunheim paa Guderne. — Tydeligst røber Savnet af et fast Grændseskjel mellem Aser og Jetter sig i Lokes Person; thi han er aldrig saameget en Asaloke, at han jo er en Udgaardsloke tillige. Hans Væsen er Selvmodsigelse; thi han, Jetten Farbauts Søn, der var Fader til Hel og Midgaardsormen og Fenris-Ulven, havde dog blandet Blod med Odin til Fostbroder-

vil nødig fortælle Gylfe om Thors Reise til Jotunheim: „det er Noget", siger Har, „Man ikke burde tale om."

47) Hymersqv. I, p. 122. 124 (?)

48) Skalda p. 113.

49) Hyndlaf. I, p. 337.

50) Gylfeg. p. 7.

skab i Verdens første Tider[51]), var Gudindernes Ven[52]) og Asa-Thors muntre Reisefælle; efter nogle Myther var han lænket under Øglerne[53]), eller Dvergen Sindre havde syet hans Mund sammen; efter andre var han fra først til sidst paa Færde, og især med Munden.

At Aserne havde indlemmet det Stridige i deres Samfund, kom dem dyrt at staae; thi det var Loke som udspeidede, at Frigga ikke havde taget Mistelteen i Eed; som med den blinde Hødurs Haand stødte Baldur til Hel. „Dette var den allerstørste Ulykke," siger Har[54]), „der er timedes Guder og Mennesker;" det var den første af Friggas tvende Hjertesorger, hvorom Vola melder[55]); ingen Øine i Himlen og paa Jorden blev tørre ved Baldurs Lig, uden Tøkkes, og det er en dyb Sandhed, som Digteren lader Verden synge i Chor:

Sjunken i Gruus er
Midgaards Stad —
Ja, thi vor Baldur er død!

At misforstaae Baldursmythens Betydning er langt vanskeligere, end at forstaae den. Baldur, „den skinnende hvide As"[56]), „i hvis Land der var de færreste Rædsler"[57]), var det rene, det

[51]) Ægersg. I, p. 154.

[52]) I Ravnesangen (I, p. 225) converserer han dem, og i Ægersgildet gjør han sig oftere til af deres Favntag.

[53]) Den plastiske Kunst finder ikke let nogen skjønnere Gruppe, end Loke, strammet tilbage mod Klippestykkerne, og hans Hustru, den kjærlige Sigyn, der læner sig frem over ham med den Skaal, hvori hun fanger den neddryppende Øglegift, som skulde fordobble hans Qvaler.

[54]) Gylfeg. p. 65; jfr. Vegtamsqv. I, p. 241.

[55]) Vøl. III, p. 49.

[56]) Gylfeg. p. 26.

[57]) Grimn. I, p. 45.

barnlig fromme Væsen, og han havde mange Templer og Altre i Norden [58]); hans troende Dyrkere oplevede i Aanden hans Død, da de mærkede, hvorledes Uskyld forsvandt mellem Guder og Mennesker, og Baldur hiin Godes Altre maatte vel styrte sammen, hvor Mennesker begyndte at offre Mennesker, som i Upsals Tempel [59]); han selv skulde ikke komme tilbage før Verdens Uskyld var gjenfødt [60]); men Retfærdighedens Gud [61]), Forsete, var Baldurs Søn — en dyb Tanke! — og ham efterlod han i Verden [62]). — Større Kunst, end til denne Forklaring, hører der til at arrangere Mythen til et allegorisk Tableau, forestillende Mørkets Seier over Lyset den 21de Juni [63]): med denne Fortolkning vil blandt meget andet heller ikke det passe, at Baldur kun døde eengang for alle [64]), medens dog, saalænge Verden staaer, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke skal aflade.

---

[58]) I Fridthiofs Saga fortælles i 1ste Cap. om et Fristed ved Baldurshage og et stort, indhegnet Tempel for flere Guder, men især for Baldur: det „var saa helligt, at der maatte Ingen skee Ulempe, hverken Folk eller Fæe, og paa det Sted turde ikke Mand omgaaes med Qvinde.“

[59]) Saxo i Baldurssagnet.

[60]) Vøl. III, p. 53: „alt Ondt skal forsvinde; Baldur komme tilbage.“ Baldurs Død synes Vola at indlede ved Thors Forræderie.

[61]) Grimn. I, p. 46; Gylfeg. p. 31.

[62]) Det er en lignende Tanke, Ovid udtrykker i Metamorphoserne (I, 149—150): „Victa jacet **Pietas**; et virgo cæde madentes Ultima cælestum terras **Astræa** reliquit.“

[63]) Nemlig: Mørkets (ɔ: Hødurs) Seir over Sommersolen (ɔ: Baldur), der boer i Himmeltegnet Tvillingerne (ɔ: Breidablik), spaaet ved en Komet (ɔ: Mistelteen), der udvoxede af Stjernehimlen (ɔ: Ygdrasils Krone), hævnet af den lysere Aarstid (ɔ: Vale), da Man brændte Glædesilde (Hødur paa Baalet, som det brændende Mørke).

[64]) Jfr. Ægersg. I, p. 162: „aldrig meer.“

Maaskee er Mythen om Ydun og Ydunsæblernes Bortfjernelse fra Asgaard, før den blev et Elskovseventyr, opstaaet som en mythisk Consequents af Forestillingen om den hentærende Bangked, der betog Aserne, da de sørgede over Baldur og over dem selv; Ravnesangen synes at anvende Mythen paa denne Stemning, idet den lader Guderne tye til Ydun, Bragis Ydun [65]), der foryngerGuderne [66]), den „nysigne Dise" [67]), som nu var fangen [68]) hos Jetten Nørves Slægt [69]), da Guderne ængstedes for deres Undergang [70]) og søgte Vished om Skjæbnen. — Da nemlig Gudernes Anelser om Baldurs Skjæbne vare opfyldte, da anede det dem, at der forestod dem Alle en Skjæbne som Baldurs. Han var dem i det Aandelige ligesaa umistelig som Ydun var dem for deres sandselige Liv; med ham sønderreves „det skjulte Baand, der sammenholdt Valhallas Krands". Og naar en Baldur kunde døe, da maatte de andre Aser nødvendigviis tabe al den Fortrøstning til en evig Tilværelse, som Følelsen af deres overmenneskelige Natur kunde have indgivet dem.

Saaledes var nu Tilstanden i Asernes Himmel, eller, egentligere talt, Asernes Dyrkere paa Jorden anede, at deres Guder kunde forgaae, og denne Anelse var ganske naturligt opvakt ved en Betragtning over Gudelivet, saaledes som Asatroen i sin fremskridende Udvikling havde udført dette for de Troendes Forestilling.

Guder, der kunde døe, maatte døe allerede forsaavidt de kunde det. Men den Verdensanskuelse, der opfyldte de dybsindige Aander i den Periode, som var udseet til en Reformationsperiode,

---

[65]) Ravnes. I, p. 222 (?).

[66]) s. p. 217.

[67]) s. p. 211 (?); jfr. Lokes List i Thjassemythen (Bragar. p. 81).

[68]) Ravnes. I, p. 212.

[69]) s. p. 213.

[70]) s. p. 209—211; 215; 217.

fuldendte Umuligheden af at lade Aserne bestaae indtil Enden. Thi den Retning, hvori Aserne havde virket fra deres første Ungdom, og hvori de i deres Alderdom vare forstokkede, realiserede jo ikke længer Tilværelsens Ideal for dem, der vare Organer for Aandens nye Bevægelser: dem var Kamplivet ikke Livets høieste Form og Valhal med de sandselige og blodige Glæder var ikke deres Længslers Hjemstavn. Dertil kommer endnu, at disse Aser, hvad vi forhen har seet, ingenlunde var Helte uden Plet og Lyde, som evige Guder maatte være. Netop med Gudernes Vold og Troløshed indleder Vola Sagnet om deres Undergang; saa at Forestillingen herom virkelig har været ledsaget af den Erkjendelse, at ikke blot ikke deres Grundretning, men heller ikke deres Færd i det Enkelte var idealske. —

Ad alle disse Veie var der nu gjort Forberedelser til at udstrække Gudernes Lighed med Menneskene ligetil det Sidste, til Døden; det var blot Culminationsmomentet for den mythiske Anthropisme, da den underkastede sine Guder Menneskenaturens sidste Vilkaar. Kosmogonien havde allerede forsøgt, at vænne Tanken til at forbinde Forestillingerne Guddom og Ikke-Tilværelse, idet den skildrede den Vinter i Verdensaarets første Tider, da Kulden og Jorden og Jetterne var til, men hverken Guder eller Mennesker; Theogonien havde fortalt om Gudernes Fødsel; nu gjaldt det blot om, at henlægge Kosmogoniens Sætning, at Guderne ikke vare til, fra Fortid til Fremtid, og lade Verdensaaret ligesom Solaaret ende med en Vinter, som det var begyndt.

Dog ikke blot Guderne gik Døden imøde; ogsaa det Menneskeliv, der gjensidigt var hildet med Asalivet, og den foranderlige Jord, som Guderne havde formet saa skjøn af hiin Jettekrop af Underverdnens Edder og Surturs Gnister, fremdrev Forgjængelighedens Spire. Den gyldne Tid, som enhver Generation, der ikke griber kraftigt ind i Samtiden, allerede seer van-

slægte i sin Menneskealder fra sine Forældres og Bedsteforældres, syntes ogsaa for Nordboen at ligge borte i en længstforsvunden Vaar. Menneskeheden argedes som den ældedes; Øxetiden og Ulvtiden nærmede sig; det Forfængelige og det Forgjængelige i den jordiske Stræben traadte altid tydeligere frem. — Derfor maatte Jorden med Alt, hvad den bar, forstyrres, og den maatte drage sine Guder, sine Skabere og Opholdere, med sig i Opløsningen; og atter: Guderne maatte forgaae og derfor deres Værk tilligemed dem.

Vi ere nu komne saavidt i Undersøgelsen, at vi har seet de ledende Idéer for Reactionen i den nordiske Troeshistorie forberede sig baade med deres positive og negative Indhold, alt medens den gamle Troe mistede sin Livsfylde. Vi saae først Monotheismen arbeide sig frem og træde i Forbindelse med en mere ophøiet Verdensanskuelse, end den, der var udpræget i Asalæren; dernæst saae vi Ideen om Fleergudernes Forgjængelighed klare sig for et opmærksomt Blik paa den traditionelle Mythologies Lære om Asernes Maal og deres Guddommelighed. Begge disse antipolytheistiske Resultater, baade det positive og det negative, ere Frugterne af Polytheismens Selvbevidsthed; de spire i alle polytheistiske Mythologier; men de pleie — saaledes som hos de græske Philosopher — ikke at komme til Modenhed uden hvor den mythiske Religion har afblomstret. I Norden skete det Vidunder, at den modne Frugt ikke havde afført sig Blomsterdragten: der møde vi de nye Ideer endnu i en mythisk Skikkelse. Og til denne Skikkelse er det vi nu skal henvende os. —

Det er den eddiske Mythologies uskatteerlige Eiendommelighed, at den, foruden at begynde sit Gudedigt med en Theo-gonie, ogsaa ender det med en Theo-ktonie. I andre Mythologier

savner Dramet den sidste Act, og Man hører kun i en prosaisk Epilog, hvordan Folket blev kjed af sine Guder og forlod dem, da de bleve det for gamle og svage; men Norden har en theoktonsk Mythe, hvori Asernes Heltedød besynges med samme Digteraand, som deres Ungdoms Seire og Bedrifter.

Ligesom Nattens Aander, der flygte for Morgenrøden, saaledes maatte Valhals Guder synke i Jorden, da den Idee, at en Afgud er Intet i Verden, sendte sine første Anelser over Afgudsdyrkerne. Men med denne Idee var uvilkaarligt hele Ragnaroksmythen skabt; thi alle Elementerne til dens mythiske Skikkelse vare forud givne i den tidligere Kreds af oldnordiske Forestillinger. Ragnaroksagnet bliver altsaa let at efterdanne.

Forsaavidt Fædrenetroen endnu bevarede de overjordiske Væsener mod Vantroens Fornægtelse, maatte deres Forsvinden fremtræde for Forestillingen i Form af en tilkommende voldsom Undergang. Idet fremdeles den nordiske Troeslære indeholdt en kæmpende Dualisme, var det naturligt, at de overmenneskelige Magter gik under ved indbyrdes at kæmpe sig tildøde. — Ogsaa paa Jorden syntes nu Alt at nærme sig sin Undergang ved de Laster, som Krigslivet fuldmodnede: før den yderste Dag skulde Nordens Kjærlighed blive den dyriske Brynde og deres Manddom Blodtørst; Broderen skulde tørste efter Broderens Blod og Sønnen efter Faderens. Da maatte Guderne ængstes over Tidens Tegn. Stormvindene og Sneeskyerne gjøre sig frie; thi Nordens gamle Fjende, den jettebarske Vinter, vil herske i 3 samfulde Aar, for at spaae om Verdens Ende. Efter Fimbulvintren samles de Magter, der var fødte Guderne til Fjender: Jetterne og Surtur med Muspels Sønner og Loke med sin Yngel. Thi vel var Loke lænket til Klippen og Fenrisulven bundet i Asgaard; men Jorden skjælver: alle Lænker briste, Naglfare, Jetteskibet,

løses, og Midgaardsormen vælter Havets Bølger over Stranden. Da tumle Dværgene frem af deres Huler, og Heimdal skal med Gjallarhornet kalde Aserne og Valhals Einherier til den rummelige Valplads [71]. — I alle disse Træk gjenkjende vi Nordens fælleds, mythiske og umythiske, Forestillinger. Ogsaa de enkelte Figurer, der, som Høvdingerne pleiede, tvekæmpe i den sidste Theomachie, havde Mythologien længe forud ligesom parret tilsammen. De søgte hverandre efter gammelt Nag. Thor, „Midgaards Værge", skulde atter stride med Midgaardsormen, ligesom hos Udgaardsloke i Jotunheim [72]) og hos Jetten Hymer; Fenris-Ulven skulde søge Odin, der havde ladet den hente, til at bindes i Asgaard [73]), og Odins Søn Vidar skulde paa nordisk Viis blodhævne sin Fader; den gamle Flammernes Konge, Surtur, skulde stride med Lysets milde Freir, og Heimdal, Asgaards aarvaagne Vægter med Loke dens Forræder. — Da sortner Solen, og Stjernerne forsvinde; Muspelheims Luer, de samme, der fordum vakte Jordens Krop til Live, blusse nu op til eet Dødningbaal for Ymers og Bures og Askurs Slægt, og Jorden skjuler sig under Verdens-Havet. —

I denne mythiske Form er det at vi træffe den nordiske Ragnaroksidee i Mythologien. Nu vende vi ligeledes vor Opmærksomhed mod Ideen om Fimbultyr, der ogsaa søgte at hævde sig og sine Consequentser en Plads i Nordens Religion.

Sammenstille vi Aserne og Fimbultyr, da maatte hine, saasandt Troen paa ham medførte en Erkjendelse af hans Tilværelse

---

[71]) Dens Navn, **óskopnir** (**v.** Finn Magn. **lex. mythol.**), betyder enten: den uskabte — og dermed vilde antydes, at Ragnaroket ligger i Fremtiden — eller: den, hvorfra Ingen kan undslippe.

[72]) Der brødes Ormen med ham i Kattens Lignelse. Gylfeg. p. 60.

[73]) Gylfeginning fortæller dette om Odin under Navnet „Alfader", p. 32—33.

saavel i Fortiden som i Nutiden og Fremtiden, bestaae og have bestaaet som hans Underguder. Men da det nu var indlysende, at Fredens evige Gud langtfra havde gjort sin Idee og sine Tendentser gjældende gjennem Aserne, maatte Troen paa ham bevirke, at Man strax fornægtede Asaguderne som Afguder, saameget mere som deres Idee var saa rodfæstet i sin Differents fra hans Idee, at Man ikke engang med Hensyn til Fremtiden vilde kunne forene dem med Lempe i eet System. Og paa denne Maade vilde Ideen om Fimbultyr have udtalt sig fuldstændigt, idet den gav Norden en udelukkende Monotheisme, en eneste Gud, der „raader for Alt, baade Stort og Smaat."

Saaledes stod virkelig det navnløse, det farveløst universelle, det hverken ioniske eller doriske Guddomsvæsen, som de græske speculative Philosopher erkjendte, i Krig med Folkets Mythologie. Naar f. Ex. Stoikerne indrømmede deres fædrene Guder at være de forskjellige Sider af dette eneste Væsen, da havde Guderne dog efter Folketroen Krav paa, at være noget ganske Andet, noget menneskelig Personligt og eensidig Selvstændigt, hver for sig; og hvor craft Almuen endnu fastholdt sine Guders mythiske Personlighed, derpaa see vi et Exempel i Apostlernes Gjerninger, da Lystrenserne holdt Barnabas for Zeus og Paulus, som førte Ordet, for Hermes, og da Zeus's Præst kom med Oxne og Offerkrandse, forat modtage dem paa en venligere Maade, end de samme Guder fordum var modtagne i den samme Egn af Baucis's og Philemons Naboer. Saalænge nu Philosopherne manglede Mod til at bekjende for sig selv og for Andre, at deres Theosophie havde sin Grundvold langt fra Troens positive Gebeet, saalænge altsaa Mythologien endnu maatte finde sig i, at være enig med dem, kunde de naturligviis aldrig stæde denne til Orde uden at forbeholde sig den samme Fortolkningsfrihed, med hvilken vort forrige Aarhundredes Rationalister accommoderede Bibelens Lære

til at være Grundvolden for deres religiøse Forestillinger. — Endelig forstod det atheniensiske Folk saa Meget af Sokrates's Philosophie, at hans Gud ikke var deres, at hans Tænkning var kjættersk, at hans Lære billedstormede den græske Orthodoxie, og skjøndt hans Apologet[74]) beviser, at han maatte erkjende det Guddommelige saavelsom det Menneskelige, fordi han jo erkjendte det Dæmoniske — ligesom den, der erkjender et Muulæsel derved tillige erkjender baade Æslet og Hesten —, rakte de ham dog Giftbægeret som Atheist[75]). Men selv dette Menneskeoffer kunde ikke opholde Livet i Olympens Guder; thi den „atheistiske" Sokrates's Guddom, deres Dødsfjende, var ikke forgivet med Sokrates. —

Om den monotheistiske Fimbultyrsidee kan vi ogsaa sige, at den i sin inderste Natur var Polytheismens Dødsfjende; men deraf kan vi ingenlunde slutte, at dens første Aabenbarelse har bragt Asatroen til at flygte. Det er en usikker Sag, paa philosophiske Consequentsers Ansvar at statuere Phænomener i Historien. Thi medens Man har Ret til at sige, at endog ethvert Element af Menneskeaandens Indhold som Anlæg maa være evigt tilstede, forsaavidt Menneskene ere tilstede, maa Man ikke desto mindre nægte dets evige Tilværelse i en udfoldet Virkelighed; thi hvad der slumrer, existerer slet ikke i Historien, og selv hvad der vaagner bliver sjælden lysvaagent til strax at erkjende sine Fordringer og sætte dem igjennem. De, som opdagede Fimbultyrs Tilværelse, de samme troede endnu, at Aserne vare til, og for det første maatte da den unge Monotheisme lempe sig efter den gamle Polytheisme.

Det gjorde den med en utrolig Resignation. Til en udtrykkelig Forestilling om, hvorledes disse Magter maatte have

---

74) **Apol. Socr. 27 C. sq.**

75) Ifølge den samme Orthodoxiens Intolerance kalder ogsaa **Râmâjana** den indiske Reformator Buddha „en Atheist".

bestaaet sammen i Fortiden og bestaae i Datiden, finde vi slet ingen sikkre Spor. Mythologien havde allerede digtet hele sin Kosmogonie og sine Theogonier, før Fimbultyrs Guddom blev erkjendt; derfor kan ikke engang Vola, saa meget dette end vilde stemme med hendes Grundidee, sætte ham over Verdens Skabelse; ikke heller indfører hun Skjæbnens Norner som hans Tjenerinder, eller opfatter de Overtrædelser af Aserne, hvormed hun indleder deres Undergang, som et Affald fra ham. Hun fortæller blot, at Aserne i Fortiden havde kjendt Fimbultyrs Runer — men at hun med Navnet Fimbultyr kunde mene Odin, ikke engang det kan gjendrives —; forresten hædrer hun ham med den velklingende Doxologie, at han raader for Alt[76]). Det synes, som om Man i maalløs Ærbødighed ikke har havt Mod til at detaillere sig dette Væsens Omsorg for det smaalige Jordeliv; saameget mere som Man derved maatte have afgjort det farlige Spørgsmaal om hans Forhold til det bestaaende Gudedynastie. Han existerer ikke i Mythologien, før den samtidige Ragnaroksmythe havde forberedet ham et Rige.

Fordi han havde det evige Liv, kunde den Tilværelse, hvori han „raadede for Alt", ikke døe den evige Død; derfor følger Fredens og Retfærdighedens Rige paa Verdens sidste Krig, og i det Rige kunde ogsaa Lykkens Stedbørn — thi selv Gaverne til Kamp havde været Nornernes ulige fordeelte „Faddergaver" — træde ind i deres Rettigheder efter en høiere Maalestok for Menneskeværd. Af de hedenfarne Menneskers Slægt, medens de paa Jorden fornyedes ved Lif og Lifthraser[77]), skulde de Onde nedstødes mellem Nastronds Øgler, og de Gode boe i det venlige Gimle.

---

[76]) Vol. III, p. 55.

[77]) Vafthr. I, p. 28—29; Gylfeg. p. 76—77.

Denne Udsigt til Evighed lod de Troende nu ogsaa komme deres Aser tilgode. Aserne havde aldrig været onde i deres inderste Væsen, og, naar den nordiske Aand lod dem forgaae, kunde den dog, baade af gammel Kjærlighed og Ærbødighed, og fordi den endnu troede paa deres virkelige Tilværelse, ikke opgive dem for evigt. Derfor blev Ragnarok dem ikke en Tilintetgjørelse, men en Renselsesdaab gjennem Ild og Vand og Blod; som Palnatoke saae de deres eget Blod „udvaske Pletten paa deres Skjolde". Alle de høie Guder skulde opvaagne. Men Gimle var ikke, som Valhal havde været de faldne Kæmper, en ny Bolig for det gamle Liv ved Sværdet og Mjødhornet. I den samme paradisiske Uskyldighed, hvori de havde levet i Tidens Foraar, skulde de atter leve paa Idasletten; men forat det Liv kunde være dem til Glæde, maatte de Alle have et Sind som Baldur. — Naar da Fimbultyrs Rige var tilkommet til Guder og Mennesker i Fredens Gimle, da, siger Mythen, vil han selv fremtræde. Vola indfører ham først ved Tanken om Gimle, og det som en ny Magt: „da skal han komme", siger Nordens Prophetinde, og nu først beskriver hun hans Væsen, fordi han nu først aabenbarer sig; ogsaa Hyndla siger, „at han ikke skal komme, før Odin har kæmpet med Ulven". Men at Fimbultyr saaledes først fik mythisk Tilværelse, eller først traadte ind i Mythologien, for Haabet om det Tilstundende, vil ikke undre os her, hvor vi har betragtet hans Idee i Forhold til de concrete Omgivelser, under hvilke den maatte trænge sig frem. —

Ideerne om Verdens og Asernes og deres Arvefjenders Forgjængelighed og om den evige Gud, under hvem Himlen og Jorden og Himlens og Jordens Slægter skulde gjenfødes, samlede sig altsaa til een rig Spaadomsmythe om Tilværelsens Fremtid. — Hvorledes disse Forestillinger vare vakte til Live, er os ikke berettet. Hvis Nogen vilde udlede dem fra et vildfarende

Rygte om den christelige Lære, maatte han kunne vise, at et saadant Rygte ikke blot var tilstrækkeligt til at danne, men ogsaa nødvendigt til at fremkalde disse Forestillinger. Fra en anden Side, med Hensyn til deres oprindelige Skikkelse, at antage, at de først skulde være udtalte gjennem en enkelt Religionsreformator i Form af positiv Aabenbaring, vilde ligeledes være en ubeføiet Hypothese; og herimod strider desuden hele deres Physiognomie, naar Man sammenligner det med de Religioners, der angive sig som aabenbarede, f. Ex. den mosaiske, den muhamedanske, hvor der er en Dogmatik, en Moral og en Ritual, som knyttes til den inspirerede Religionsstifters Auctoritet, og hvor de nye religiøse Ideers Virkeliggjørelse naturligviis ikke hensættes til en fjern Fremtid, saaledes som det her skeer. Det var een eneste, i Tidens og Mythologiens Tilstand motiveret Gjæring, der udtrykte sig baade positivt og negativt, alt som den kom til Bevidsthed. At Enkelte oplod deres Øine til at see, hvad der forestod, og deres Mund til at udtale Synet, før Alle saae det og talede derom, er meer end rimeligt; men saasandt vi har viist, at baade de nye Ideer og deres mythiske Form fremgjærede af den fælleds Folketroe i dens Alderdom, kalde vi Mythen om Ragnarok og Fornyelsen en Digterdaad af selve Mythologien. — Om det gjensidige Tidsforhold i Fremdannelsen af denne Mythes Hovedled har vi naturligviis heller ingen Efterretninger. Men Nødvendigheden af at styrte Aserne og Kraften til at betragte sine Guder med den Ironie, som dertil udkrævedes, kunde først naae deres fulde Udvikling ved Straalerne fra Fimbultyrs Guddom, og atter kunde Fimbultyr ikke faae den bestemte Plads, Mythen anviser ham, førend de gamle Guders Fald var anskuet som en Fremtidens Kjendsgjerning. —

Efterat vi nu i det foregaaende Afsnit har fremsat, hvad der taler for, at Man oprindelig troede paa Aserne uden at vide

Noget enten om deres Overherre eller om deres Død, og efterat vi her i en Række af Betragtninger har udviklet, hvorledes Nordens eiendommelige Religion ledede baade til Ideen og Mythen om Døden under Odin og Gjenfødelsen under Fimbultyr, vil det ikke falde os ind, at stille os udenfor Orientens endnu tillaasede Porte, for der at sukke efter en Original til Nordens Ragnarok. Naar Man engang i Orienten skulde finde et nøie tilsvarende Sagn, da bliver dettes Betydning at undersøge i Forholdet til dets egne Omgivelser, og da vil Man maaskee ogsaa der bestyrkes i sin Beundring for Menneskeaandens Kraft til, selv at erkjende sit underordnede Standpunct i dets Forgjængelighed. Men Man vil ligesaalidt finde et Beviis for, at Volas Billed af Verdens Thusmørke har været Copie efter en fremmed Original, som for, at Christi Forudsigelser om den yderste Dag har været det.

Hos Grækerne finde vi ingen Mythe om Gudernes Undergang. Naar Homer stadigt kalder Olympens Guder ἀθάνατοι og θεοὶ αἰὲν ἐόντες, naar Mythologien giver dem ἀμβροσία til Spise, da er det en simpel Slutning, at Folketroen paa hiin Tid endnu ikke var sig den Sætning bevidst, at Guderne skulde forgaae [78]; at imidlertid Ideen om Gudernes absolute Udødelighed heller ikke levede i Epikernes Bevidsthed, vise f. Ex. Ordene om Ares's Livsfare [79]. Hvis nu den græske Mythologie, uden at blindes af Alderdom, havde fulgt sine Guder fra deres Fødselsligetil deres Døds-Stund, vilde ogsaa den have fremstillet os, hvorledes de droges med Døden: de gamle Magter, som Kroniderne, da de bragte Harmonie over Jorden, havde nedstyrtet til Underverdenen, Titanerne, de truende Guder i Dybet, ved hvem

---

[78]) Det samme kan vi slutte om Indernes Guder af deres Navne **amarâs** og **amartjâs** og deres Spise **amrtam.**

[79]) **Il. V, 388; ib. XV, 117.**

Olympierne svor deres ubrødeligste Eder[80]), og Giganterne og med dem Ketos Uhyrer kunde den have løst af deres Fængsler og hentet op, at stride den sidste Strid med Guderne. Men om en saadan Strid høre vi ingen Mythe.

Alligevel see vi i de senere Tider enkelte Anelser flagre omkring, som Skyer paa den sydblaae Himmel, uden at dog Uveiret ret vil bryde løst. At Æschylus lader Prometheus i Lænkerne spaae Zeus, at Thetis's ufødte Søn skal ydmyge ham og styrte ham fra den Throne, han havde usurperet fra sin Fader[81]), staaer maaskee i Forbindelse med en almindeligere Anelse om en Omveltning for det olympiske Gudedynastie. Hesiods Scholiast Proclus[82]) tillægger Orphikerne den Forudsigelse, at der skulde komme en Gjengjældelsens Time, da Kronos, Guldalderens gamle Gud, atter vilde tage Herredømmet fra Zeus; og i Senecas Hercules Oetæus besynger Choret, blandt Orpheus's Lærdomme om, at Intet er evigt[83]), ogsaa den om Alverdens Undergang[84]):

> **"Coeli regia concidet**
> **Certos atque obitus trahet,**
> **Atque omnes pariter deos**
> **Perdet mors aliqua et Chaos;"**

og spørger gjættende:

---

[80]) Il. XIV, 274 og 278.

[81]) **Prom.** v. 907 sqq. 940. Aristophanes lader λόγος δίκαιος faae ondt, da den neologiske ἄδικος λόγος beviser, at δίκη ikke er til, af at Zeus, som bandt sin Fader, endnu ikke er skeet en Ulykke: **Nub.** v. 904 sqq.

[82]) **Schol. ad theogon.** v. 209, hvor dog Scholiasten feilagtigt finder denne Forestilling hos Hesiodus.

[83]) **act. III, v. 1103.**

[84]) **ib. v. 1115 sqq.**

"Pontum, sidera, Tartara,
Regna unus capiet tria?"

At Verden gik under efter store Perioder[85]), var navnlig Orphikernes og Stoikernes Lære, og til Forestillingen om ikke blot Verdens, men selv Gudernes Opløsning i den høieste Gud ved Verdensaarets Slutning sigte Senecas Ord: "qualis futura est Jovis vita, quum, resoluto mundo et diis in unum confusis, paullisper cessante natura, acquiescit sibi, cogitationibus suis traditus!"[86])

Det var at ønske, at en Oldtidsgrandsker, der havde det mythiske Stof i sin Magt, vilde drøfte dette for den græske Religionshistorie høist vigtige Spørgsmaal. Imidlertid tør vi dog med temmelig Sikkerhed sige, at Grækerne, førend de endnu havde opgivet Troen paa den olympiske Gudestat, havde anet dens Forgjængelighed, og at de ikke eiede nogen Folkemythe herom. —

Vi vende tilbage til Norden og dets Ragnarok. Da Forestillingerne om det Underordnede i den Polytheisme, som dyrkedes i Forfædrenes Templer, havde samlet sig til et selvstændigt Liv, og, i Kraft af deres Liv, havde skabt sig en characteerfuld Skikkelse af Folketroens endnu ikke opløste Elementer, da eiede Gudelæren sin store, ædle, tragiske Mythe om den allersidste Kamp, hvor Valhals Guder og Einherier sonedes i deres eget Blod. Det er en evig beundringsværdig Mythe: saa dyb og dog saa folkelig. Saaledes fuldender Hedenskabet aldrig sin Digtning om Afguderne: i ingen Mythologie bliver Polytheismen sig saa kraftigt selvbevidst, som her. Derfor berømme vi den Mythologie, der veed det, hvorom de andre kun drømme urolige Morgendrømme;

---

[85]) Censorinus (de die natali c. 18) giver det store Verdensaar en Vinter af dets κατακλυσμός og en Sommer af dets ἐκπύρωσις.

[86]) Senec. epist. 9 n. 13.

der hæver sig over sin Barndoms snevre Verdensbetragtning med en dyb Ironie, og dog hverken bliver kold eller trøstesløs. Man har ofte nok declameret om den nordiske Gudelæres Fortræffeligheder; men Man har sjelden grundet sine Lovtaler paa dens første Dyd: hiin Overlegenhed over sit Stof, hvormed den i Ygdrasils-Mythen overskuer de gamle Verdenskræfter og i Ragnaroks-Mythen gjennemskuer dem. Disse Myther er det hedenske Nordens største Bedrifter.

Verdens store Aand krævede et blodigt Offer: da skulde den blive forsonet. Men de, der anede den høieste Guds Tilværelse, og følte Nødvendigheden af dette Offer, levede endnu bestandig i den onde, forgjængelige Verden og under de Guder, der skulde forgaae med den; og en længselsfuld Forventning giver Mennesket kun ringe Vederlag for den tungsindige Virkelighed, selv om Øiet er skarpt til at skjelne Haabets Smiil i det Fjerne. Her fandt ikke Aanden, som hos Grækerne, sit Arbeide og dermed sin Hvile i den speculative Philosophies Regioner, og de Religiøses herskende Stemning maatte blive den tragiske eller den høitidelig ironiske.

Denne høitidelige Ironie er netop Stemningen i Nordens ældste Mythesang, i Volas Spaadom[87]): et helligt Digt, der begynder med en Genesis og ender med en Apocalypse. Vola, Skjæbnens Præstinde, aabenbarer med hemmelighedsfuld Alvor Verden dens Historie, Verdenshistorien i dybeste Betydning.

---

[87]) Ved den næsten hamiltonske Troskab, hvormed vor sprogkyndige Finn Magnusen har oversat den dunkle islandske Text baade paa Dansk og Latin, har han gjort sig høilig fortjent af alle Voluspas Læsere, selv dem, der forstaae Islandsk.

„Tier, tier!
Thi tale vil jeg:
Hører mig, hele
Heimdals Slægt!"

Hun mindes sin første Barndom mellem Jetterne, og Skabelsen ved Børs Sønner, og Asernes uskyldige Glæder og Arbeider paa Idasletten; Ygdrasil, som „drypper Dug i dybe Dale, og vifter vaargrøn om Urdas Væld", og de første Mennesker, og Nornesøstrene, der gav dem Skjæbne. (1ste til 18de Vers.) [88]) I de Vers, der nu følge, bliver Voluspa allerdunklest. Der lægges kjendelig Vægt paa Mythen om Seidqvinden Guldveig [89]), der vakte Splid i Verden: saa er der fredløst paa Jorden og i Himlen. — Med alle disse Antydninger om Fortiden har nu Vola indledt sin gaadefulde Skildring af Tidens Tegn. Odin kommer selv til Vola, og hun forkynder ham tungsindigt de onde Varsler og de onde Skjæbner: Valkyrierne ride ud; Baldur døer og Frigga sørger; Loke og hans Yngel lure i Lænkerne; Menneskeslægten arges og Jorden drikker Blod. Da gale Hanerne i alle Verdner og vække Magterne til Kampen i Thusmørket, hvor Alle forgaae. Skildringen af denne Ragnarokskamp er den eneste, som Vola udfører; thi i den Tildragelse finder hendes Grundstemning sit fuldeste Udtryk: alt det Tidligere staaer som en Indledning til Alverdens Undergang. (19de til 51de V.) [90]) — Men

---

[88]) Vøl. III, p. 23—33. — Den lange Mandtalsliste over Dvergene (p. 28—31), som Forfatteren remser med en Rodemesters Glæde, er vist indskudt efter senere Tiders Tarv.

[89]) Ovenfor p. 99, hvor jeg talede om „Guldveig", har jeg glemt, i en Note at henvise til Tacitus's Ord om „Aurinia", der efter hans Beretning ligesom Veleda (Vola?) dyrkedes som guddommelig Prophetinde. (German. c. 8.)

[90]) III, p. 33—51.

Jord og Himmel med Guder og Mennesker skal opstaae af de Døde; og Saligheden er en evig Fred, som den „Stærke fra oven" skal bevare. (52de til 59de V.)[91]) Det er det 58de Vers, der skildrer Fimbultyrs Aabenbarelse:

„Stiger den Stærke
Til Konge=Stolen:
Himlens Herlige,
Ene=Herren; —
Dom han dømmer
Og dysser Trætte;
Hans Lov skal lydes
Evindelig".

Dette Vers er critisk mistænkt: ikke blot eet af de kjøbenhavnske Pergament=Haandskrifter af Vøluspa, men, hvad der endnu mere burde urgeres, Gylfeginning udelader Verset ganske; et andet af Vøluspas Haandskrifter udelader de 4 sidste Linier. Hvis nu disse udvortes critiske Grunde mod Versets ægte Fødsel var afgjørende, maatte vi undvære Volas Vidnesbyrd om den store Guds Tilværelse, hvilken ikke destomindre vilde være lige ufornægtelig. Men det er lettere, at forstaae, hvorledes en mistænksom Afskrivercritik — hvorpaa Finn Magnusen i Noten under III, p. 55 anfører et Exempel af selve Vøluspa — kunde forskyde disse Ord, end at forstaae, hvorledes de kan have havt en anden Forfatter end hele det øvrige Digt. En god Christen vilde dog neppe have ladet sin Gud nedstige til Asernes Forsamling; og Volas religiøse Opløftelse fører paa dette Sted uvilkaarligt til et høiere Væsen, end de dødelige Aser, netop til et Væsen, der kunde stifte en evig Fred — thi i Mythen om Paradiset med Guldtavlene og Smedeesserne (7de til 8de V.), i Guldveigsmythen om Krigens Oprin=

---

[91]) III, p. 51—56.

delse (19de til 22de V.), i hine Udsagn om Blodmændene i Nastrond (34te V.) og om Sværdtiden før Verden forgaaer (41de V.) udtaler Vola sin Anskuelse af Kamplivet —; og i det mistænkte Vers gjenkjende vi den samme Stiil, hvormed f. Ex. Nornernes Virksomhed (18de V.) er angivet. —

Netop paa dette Sted dvæler jeg ved Volas Spaadomssang, fordi den uden Tvivl er digtet i den samme Periode af Nordens Religionshistorie, hvori vi for Øieblikket har hensat os, i den Periode, der gav Folket Spaadomsmythen selv. — At denne Mythe er den yngste af Nordens Myther, har jeg hidtil søgt at godtgjøre; at Voluspa er den ældste af Nordens Mythesange, er almindelig erkjendt. Ligesom altsaa Grækernes mythologiske Litteratur, ved Hesiodus, just begyndte med en Fremstilling af Mythelivets allersidste Frembringelser, saaledes ogsaa Nordboernes. Og det Phænomen, at vi kan læse de ældste Myther i de yngste Mythebøger og omvendt, vil kun være dem paafaldende, der forvexle Mythologiens subjective og objective Kilder, der lade Folket have lært sine Sagn af Digternes Sange, istedetfor at det kun er os, der lære dem af disse. I Sagntiden voxede Mytherne vildt; siden kom Digtekunsten, at forædle dem og sanke dem i Lade til Samtidens og Fremtidens Tarv: at nu Sangerne idetmindste ligesaa vel først kunde gribe til de Myther, hvis Dannelse laae dem nærmest i Tiden, som til de ældre Folkemyther, følger af sig selv. — De fleste af den ældre Eddas mythologiske Sange — der vistnok ikke, hvad Grundtvig antog i sin første Mythologie, skal udledes af en Stræben efter, at udføre Volas halve Antydninger — bære Præg af at tilhøre Mythographer, der ikke var religiøs begeistrede for det Mythestof, de behandlede, men syslede dermed som med et lærdt Arbeide, der kunde føre dem fra Nutiden til den forsvundne Gudealder. Disse bogstavrimede Mythographier kan Man egentlig ikke kalde Digte; thi de savne en

Grundtone. Vøluspa derimod er et Digt; og dets Grundtone, der aander i Digtet fra først til sidst og organiserer dets mythiske Stof ligesom Sjælen sit Legeme, denne Grundtone er netop den samme religiøse Stemning, som havde skabt Mythen om Ragnarok og Fimbultyr. Af den Fylde, hvormed hiin thusmørke Aftenstemning lever i Vøluspa tør Man nu slutte sig til, at det er et uvilkaarligt Udbrud af den Tidsalder, der var stærkt bevæget af de nye Ideer, den Tidsalder, da Spaadomsmythen var ung. Naar vi saa i det Følgende overbevise os om, at den Friskhed og den concrete Livsform, hvorunder Reformationsideerne fremtraadte i selve Reformationsepochen og hvorunder de er os bevarede i Volas Spaadom, ikke har vedligeholdt sig synderlig længe, og naar vi fra den anden Side tage i Betænkning, at Spaadomsmythen, før Vola har besunget den, ikke blot havde faaet sig organiseret i det mythiske System, men tillige var saa fuldstændigt udviklet, at senere Mythebøger ikke vide at fortælle os mere derom, end hvad vi allerede kan læse i Vøluspa, saa er dette Digts Affattelsestid temmelig nøie fastsat, ihvorvel uden Aarstal. —

Vil vi tilsidst med Vøluspa for Øine anstille en Prøve paa den Anordning af Asalærens Hovedgrupper, hvilken denne Afhandling har søgt at gjøre gjældende, da finde vi vor Anordning retfærdiggjort paa den ene Side ved den Omstændelighed, hvormed Mythen om Verdens Undergang og Gjenfødelse bliver fremstillet — ret som en ny Sandhed, der arbeider paa, at gjøre sig gjældende —, paa den anden Side ved den Maade, hvorpaa der alluderes til Folketroens tidligere Indhold, idet nemlig Mythologiens individuelle Forestillinger om Gud Thors Personlighed [92]), om Balders Død og Lokes Straf, om Asalivet og Einherierne,

---

[92]) V. 24 og V. 50: III, p. 36 og p. 50—51.

om Nornerne, om Kosmologien o. s. v. øiensynligt forudsættes som gjængse og gjæve for Volas Tilhørere.

Spaadomsmythen om Gudernes Thusmørke og om Dagningen efter Thusmørket er den sidste store Mythe; den er Urdas Svanesang. Først ved denne Spaadom blev den nordiske Sagnkreds om Guderne fuldtallig. Men just idet denne nye Mythe fuldendte den oldnordiske Mythologie og aabnede Udsigten endnu videre, bebudede den de religiøse Ideer en stor Omveltning: de gamle mythiske Magters Undergang og den høieste Guds Fremtrædelse; et Ragnarok og en Fimbultyr i de Troendes Hjerter. Dog hvis Man vilde vente, at den nye Idee om Guddommen, som var den dybeste Grund til hiin Mythe, siden har arbeidet sig aldeles frem og derved trængt Afguderne ud af Folkets Bevidsthed, da bedrog Man sig. I en mild Efterhøst kan Træerne knoppe friskt mellem det brune, knittrende Løv, som om det atter var Mai; men Vintren myrder de unge Skud og de efterlade sig kun den Forudsigelse, at Skoven har Liv til at grønnes, naar Vaaren kommer efter Vinterdvalen. Saaledes gik det her. Den Fremtid, da Gimles Gud skulde være den herskende, tilhyllede sig meer og meer usynlig, jo dybere det nordiske Hedenskab formørkedes i sin Fimbulvinter. Men at Valhals Guder gik deres Undergang i Møde, kunde Man ikke forglemme. —

Derfor see vi i vor ældste Hjemmel, Voluspa, tillige det fuldstændigste og høitideligste Udtryk for Anelsen baade om Verdens Død og om dens Opstandelse. Senere Mythebøger derimod, — Grimnersmaal, Ægersgildet, Ravnegaldret, Vegtamsqviden, Hyndlas Sang, Qvadene om Helge Hundingsbane og Sigurd Fofnersbane — tænke tit paa Ragnarok og alle dets En-

keltheder[93]), enten med Ængstlighed eller med Kulde eller med Skadefryd, men uden at søge Opreisning i noget Haab om en Fornyelse[94]). Vafthrudnersmaal, der samler de gamle Lærdomme under den Form, at Odin og Jetten kappeviis gjætte Gaader for hinanden, taler ideligt om Ragnarok[95]) og husker ogsaa paa to Mennesker, en Sol og fire Smaaguder, der undslippe det[96]), men har kun en uopløst Gaade om Gjenfødelsen fra de Døde[97]) og mindes ikke Fimbultyr[98]).

Den yngre Edda endelig, der antages for, i sin nuværende Skikkelse at tilhøre det 13de Aarhundrede, der altsaa kunde overskue hele Mythologiens Stof, gjentager Ragnaroksmythen vidtløftig[99]) med høist ubetydelige Tilsætninger til hvad vore andre Mythebøger meddele; men om Tilstanden efter Ragnarok veed den slet Intet at sige, uden hvad ogsaa vi kjende fra Vøluspa og Vafthrudnersmaal. At den er Moderen til den Bastard, som har Odin og Fimbultyr til Fædre, som søger at forene begges Natur og Værdighed i sin Person og som under Navnet Alfader endnu regjerer i alle nordiske Mythologier, har vi seet i det for-

---

93) Grimnersm. I, p. 42. 47. 51. 54; Ægersg. s. p. 167. 168—169. 176. 179; Ravnesangen er fuld af tunge Anelser s. p. 209—210 (?). 217 (?) jfr. 227; Vegtamsqv. s. p. 248—249; Hyndlas. s. p. 340—341 (hvor jeg ovenfor p. 12 har foreslaaet, at forklare regn om rögn, regin ɔ: Guderne, istedetfor om Pladskregnen, der standser for Storm), p. 342; 2den Helge Hund. II, p. 109—110; 2den Sig. Fofn. s. p. 174.

94) Kun Hyndla taler (I, p. 342) om den Mægtigste, men ængstlig tilbageholdende.

95) Vafthr. I, p. 10—11. 17. 23. 32—33.

96) p. 27—30. 31—32.

97) p. 33—34: v. infr. p. 153—54.

98) Jfr. Saxos Ord om Braavallaslaget.

99) Den omtales i Gylfeg. p. 5. 14. 30. 36. 41.

rige Afsnit. Den yngre Edda er nu virkelig saa sildig forfattet, at en saadan Misforstaaelse af Fortidens Ideer forat redigere dem i eet System, i ingen Henseende kan være os paafaldende. Men vi behøvede ikke engang at frygte for, at hensætte denne Sammenblanding af Valhals og Gimles Gud til ældre, forchristelige Tider, ifald Noget skulde tale derfor. Thi hvorfor skulde vi nægte det nordiske Hedenskab at ogsaa det turde have sin Rationalisme, der forsøgte paa, at slutte en Alliance paa eengang med Fædrenes positive Troe og med Samtidens Speculationer, fordi den manglede Frimodighed baade for sig selv og for Verden til at give den ene af Parterne Ret[100]).

I Eddas Sange tabe vi altsaa meer og meer Sporene af Troen paa den Fimbultyr, hvis Seir Vola havde spaaet. Og vi læse ingen Bønner til ham paa Runemoes Stene; ikke i Sagaerne, ikke hos fremmede Forfattere, der handle om den nordiske Religion, ikke hos Nordens Apostle, ingensteds høre vi fortælle, at der har været Altre eller anden Dyrkelse for en Forsynsguddom, hvis Evighed var længere end Odins og hvis Himmel var høiere. De christne Missionærer maatte endnu lede Folket ud af Odins og Thors og Freirs og de andre Asers Templer; thi dem havde Hedningerne ikke nedbrudt, forat bygge eet stort Tempel paa den Grund, der havde baaret dem alle.

Grunden til denne Kjendsgjerning, at Monotheismen ingenlunde har trængt igjennem, som det tilkom den, medens dog Ragnaroksmythen, dens Forløber, banede sig Vei i Folkets Religion, maae vi søge i Fimbultyrs medfødte

---

[100]) Man synes altid at skimte Odin bag den „Menneskets“ og „Himlens Skaber“ (jfr. Skalda p. 94 Anm.), den øverste Gud, som opbyggede de blide, visere Hedninger, som Thorstein (Müll. Sagabibl. p. 150), Akkel (s. p. 264), Torkil Maane (Olaf. Trygv. Sag. I, p. 242).

Mangel paa mythisk Holdning, som vi forhen har udhævet, og i hvad denne Mangel forudsætter, det alderstegne Folks Udygtighed til at tilegne sig hvad der ikke enten overleveredes udenfra i fuldbaaren Kraft og Herlighed, eller, som Ragnarok, uden at udkræve nogen original Skabermagt, kunde samle sig sin Mytheform af hvad der var givet i den fælleds Folketroe. Hos dem, der anede en Fimbultyr, var Ideen i sin første Ungdom traadt i Forbindelse med Ragnaroksideen, og saaledes kun indlemmet blandt Mythologiens Spaadomme. Men da Ideen nu eengang havde faaet sin bestemte Plads, var den foreløbig tilfredsstillet; dens Styrke og dens Drift til at gjøre sig gjældende, maatte have været saameget betydeligere, om den siden skulde have udvidet sig. Men den har ikke udvidet sig over sin første Form. Fimbultyr ventede rolig indtil Jordelivet med Guder og Mennesker havde fuldmodnet sig til Ødelæggelsen. Maatte end Troen bekjende hans Tilværelses Evighed, var han dog ikke til for det nærværende Menneskeliv, og derfor maaskee har han ikke engang et Egennavn at nævnes med, derfor blev han ei heller dyrket; ligesom hiint Væsen, som Venderne „ikke fornægtede, een almægtig Gud, der kun bekymrede sig om det Himmelske" [101]), og som da til Gjengjæld Menneskene ei heller bekymrede sig om; han levede kun for Haabet som den store Gud, hos hvem de Gode efter den yderste Dag skulde forsamles med Baldur og de salige Guder, efterat de uden ham havde lidt eller nydt Livets Dage og gjennemvaaget Helas Nætter eller siddet tilbords i Valhal med Sværdet ved Siden. —

Da Lærdommen baade om Gudernes Undergang og om deres tilkommende Herre, i sin Selvstændighed stillede sig truende imod den Lære, der helligedes ved Fædrenes Tradition, og da ingen

---

[101]) **Helmold. Chron. Slav. I, c. 84.**

positiv Aabenbaring gav hiin Lærdom udvortes eller indvortes Fasthed, udkrævedes der en ophøiet Dristighed saavel mod sit eget Hjerte til at opfatte den, som mod Folket til at udtale den midt imellem Asernes Helligdomme. Forat der da idetmindste ikke skal have været saameget at befrygte fra dem, der ihjelslaae Legemet, har Man villet indskrænke dens Bekjendere til et sluttet Samfund, der stjal sig Opbyggelse inden lukte Døtre, og udenfor taug ubrødeligt stille med deres Hemmelighed; men hvor ugrundet denne Theorie om Esoterismen er i sin Overførelse paa Nordens Forventninger, har jeg søgt at antyde i det forrige Afsnit: Taushedsløftet i det trofaste Norden skulde just have gjældt det Dogma, hvorom vi oftest høre tale! — Men idet vi nægte, at denne Lærdom betragtedes som et Mysterium i Ordets almindelige Betydning, nægte vi den ingenlunde en mysteriøs Characteer.

Mennesket føler altid en naturlig Ængstlighed for, at tale lydt om det, som Anelsen og Haabet tilhvidsker ham, saafremt det ligger ham paa Hjerte, at Fremtiden skal gjøre det virkeligt; ret som om han, ved den mindste Trodsen paa sit Haab, ja ved en uforbeholden Fortrøstning dertil, vilde forspilde sig det; han er bange for, at hans gode Lykke skal føle sig fornærmet, naar den slet ikke tør overraske ham; han frygter for en Skjæbne som Orpheus's, da den elskede Eurydice forsvandt, fordi han vilde see hende med Legemets Øine, før de havde vandret op fra Skyggen til Lyset. Her maatte tilmed Ærbødigheden for Fædrenes høieste Fortrøstning fremkalde en høitidelig Alvor, naar Tanken skulde dvæle ved det Ragnarok, der ihjelslog Oldtidens Trøstere, og denne mørke Høitidelighed elsker hemmelighedsfulde Toner; her maatte Ærbødigheden for den ubekjendte Gud dæmpe den Stemme, der vilde tale om Verdens yderste Fremtid.

Dette finder sit Vidnesbyrd i Mythebøgerne. Saalænge Troen endnu ikke behandles som en Hukommelsessag, tales der

hemmelighedsfuldt om de yderste Tider; men dog ikke som til indviede Esoterikere. Vola indbyder alle Væsner, „hele Heimdals Slægt", til at lytte til hendes Ord; men hendes Ord er dunkle Spaadomsord; derfor afbryder hun sig tit for at spørge de Lyttende: „forstaae I min Tale, eller forstaae I den ei?" Hun skildrer ligesom i Gaader de varslende Anelser før Ragnarok, dem, der i Ravnesangen med tunge Drømme ængste Guderne efter at erfare, hvorlænge Verden skal staae; ved Ragnarok dvæler hun længe, forat beskrive Alt, hvad der færdes i Thusmørket; om Gjenfødelsen blive hendes Syner mattere og færre. — At Fimbultyr er mere passiv, end activ i Voluspa, er det saameget des vigtigere at lægge Mærke til, som han jo, naar han havde existeret i Troen som en levende Forsynsguddom, maatte være den handlende Hovedperson i hele Digtet. Nu er derimod Vola ikke hans, men saa at sige en upersonlig Skjæbnes Organ: hun taler, som om det var en evig Skjæbne, der lod Guderne og Verden fødes, modne sig til Døden, døe og opvækkes af de Døde, og der endelig fremdrog en Guddom, som hidtil havde hvilet.

Medens de senere Tiders Folketroe ganske havde optaget Ragnaroksmythen, og deres Mythebøger derfor paa det aabenhjertigste omtale os Ragnarok blandt alle de andre Folkemyther, synes Udsigten mod Verdens Forherligelse endnu mere blindende at have omtaaget sig, og Anelsen om den Ubekjendte, der stod saa høit opløftet over Nordens Guder, næsten at forfærde dem, der ikke havde forglemt Volas Spaadom om hans Tilkomst. Gaaden om, hvad Odin havde tilhvidsket sin Baldur ved Baalet, har hverken Vafthrudner, den kløgtige Jette, eller Kong Heidrek[102]) kunnet opløse os. Men vi ledes temmelig sikkert paa dens Gjenstand ved Anordningen i Vafthrudnersmaal, hvor Jetten udspørger

---

[102]) Hervara Saga i Fornald. Søg. I, p. 487.

eller snarere catechiserer Odin[103]), sidst om Kamppladsen for Ragnarok, og derpaa Odin catechiserer Jetten, først om Kosmogonien[104]), derefter om det nu Bestaaende med Vink om dets Afbrydelse[105]), dernæst om Ragnarok og Ragnaroks Begrændsning: — om Liv og Livthraser, om den nye Sol, der fødes før Fenris opsluger dens Moder, om Nornerne, om de 4 Guder, der overleve Surturs Brand, om Odins Død og Vidars Blodhevn —[106]), og nu efter dette tilsidst spørger om, „hvad Odin sagde Baldur i Øret, før han lagdes paa Baal"[107]). Hvis Vafthrudner havde gjættet paa, at Odin tilhvidskede sin Baldur, at han atter skulde samles med Aserne, efterat ogsaa de var hjemsøgte af Døden, da havde Odin neppe overvundet ham ved denne mørke Tale. — Om Fimbultyr taler Hyndla endnu umiskjendeligere, hvor hun minder om den Stærkere end den Stærke, ham som skal komme efter Odins Død; men vi har hørt de mærkelige Ord, hun tilføier, at ham tør hun ikke nævne: hans Tilkomst og hans Væsen er nu en Hemmelighed, som Tanken neppe tør betroe sig selv, og han er unævnelig hellig, ligesom Jødernes Jehovah.

Naar nu Fimbultyr selv for dem, der erkjendte ham, ikke fik større Betydning, end det viser sig i Volas og Hyndlas Ord og de andre Mythebøgers Taushed, naar han blot kunde forkyndes i blege Anelser som det universelle, fjerne, næsten abstracte Væsen, da er det intet Under, at han aldrig blev Folket en Gud, som Thor og Freir og Odin var det; saameget mere som hans Fredsrige ikke kunde tilfredsstille det folkelige Ideal blandt Nordboerne, der endog som Christne bevarede deres gamle Kjær-

---

[103]) Vafthr. I, p. 8—11.
[104]) s. p. 12—20.
[105]) s. p. 21—27.
[106]) s. p. 27—33.
[107]) s. p. 33.

lighed til Sværdet. Derfor har de, der troede paa Fimbultyr, for saa vidt staaet mod Folket som Esoterikere, der gjemte et stort Mysterium hos sig. Men ikke som om de vise Grubleres Tunge var bunden ved et gjensidigt Taushedsløfte, men fordi Folket var altfor hildet og sløvet til at følge dem fra det Forgjængelige op imod det Evige. Naar Vola spurgte Mængden, om den ret forstod, hvad hun forkyndte, maatte den svare: „nei, vi forstaae det ikke"; Mængden var og blev exoterisk efter Hyndlas Vidnesbyrd, at deres Tal var ringe, som saae længere frem, end til Ragnarok, naar Ulven opslugte Asernes Fader. —

Saaledes har den Monotheisme, den dæmrede efter Polytheismen og dens Ragnarok, aldrig kunnet bringe det gamle Norden det Lys og den Varme, som Solen udstraaler, naar den er steget op paa Himlen. Bag Bjergene saae Man Intet, uden den stolte Nat at blegne, og graalige Taager opslugede Morgenrøden; og intetsteds havde det lysnet klarere, end til at vække et længselsfuldt Haab efter Dag og berede Øiet til at taale den, naar den vilde komme. Men ved Christendommen aabenbaredes virkelig den eneste Gud, som han var bebudet af det hedenske Nordens Aand, da den reiste sig som Jacob paa sit Dødsleie i Oldingens sidste, himmellyse Øieblikke, og Volas Evangelium om Fredsfyrsten, der tager Sceptret fra Nordens Guder, stiller sig iblandt de messianske Spaadomme; thi Volas Spaadom blev en Spaadom om Christendommen efter Hedenskabet. Forsaavidt vi nemlig i de foregaaende Undersøgelser ikke blot har iagttaget, hvorledes Hedenskabet, det nordiske allerede i selve sin Mythologie, ved Følelsen af Afgudernes Forgjængelighed havde opløst sig i Anelsen om en universel Monotheisme, men vi ogsaa har overbeviist os om, at de længselsfulde Hedninger ikke havde Evne til, at give sig og deres Folk hvad de alle trængte til, see vi her, som andetsteds, hvorledes Christus blev sendt til Verden,

da Tidens Fylde var kommen. Derfor henstille vi vort Resultat ogsaa til den christelige Apologetik: for den er det af høieste Vigtighed at tilegne sig denne Sandhed, at ikke blot Jøderne, men ogsaa de fjerne Grækere og Barbarer havde messianske Forventninger paa den Tid, da deres eiendommelige Religioner hendøde; at Hedenskabet i sin Alderdom anede den sande Gud og hans Rige, og dog ikke kunde hæve sig høiere end til Anelsen. Thi deraf indlyser det, at Christendommen var nødvendig forat tilfredsstille den religiøse Nødtørft hos Europas Folkeslag, ved at forkynde dem „den ubekjendte Gud, for hvem de byggede Altre" og udtale dem deres høieste Guddomsidee lydeligt og fatteligt, baade i dens Sandhed og i dens Liv. —

Medens hiin Gjæring i Nordens religiøse Ideer, hvor haabefuld den havde seet ud, dog ikke frembragte Folket nogen ny Religion, maatte den derimod bidrage til at fordærve dem den gamle.

Allerede i og for sig selv fremturede Folketroen i de samme Retninger, der just havde opfordret den høiere Religiøsitet til at forsøge en Helbredelse. Da nu selve dette Forsøg havde udtømt Religiøsitetens sidste Kræfter paa en Idee, der ikke tilhørte Asatroen, men traadte ud fra en fremmed Kreds forat supplere den, da netop de, som her havde følt Aandens Kald til at virke udenfor Asernes Tjeneste, hørte til Asernes dybsindigste Bekjendere, af hvem Man alene kunde ventet Fædrenes Troe gjenoplivet eller opholdt under dens gamle Skikkelse, da endelig Forestillingen om Tempelgudernes Forgjængelighed var udbredt i en folkelig Mythe, maatte det bestandig see mørkere ud for Nordens Hedenskab og Vidnerne for Asatroens Kraft til at styrke og opbygge blive færre og færre. —

Alt for Reactionsepochen havde den gamle Troe næsten qvalt sig i sin mythiske Sandselighed. Deres Haab var Valhal med de drøie Slagsmaal hver Dag, med Heidruns Yver, der malkede Mjød og, efter Forjættelsen, aldrig skulde malkes tør, med Sæhrimners udødelige Flesk og med de salige Aser, der spiste og drak hos Einherierne — dog Odin undtagen; thi hans Væsens Majestæt aabenbarer sig i, at han fik Viin at drikke [108]). — Guderne har vi forhen skildret. Havde den nordiske Mythologie carrikeret dem i deres verdslige Ugudelighed saa sindrigt som den slaviske, da havde Odins Billedstøtte faaet en Seidmand til sit Vrængebilled og Thor en brutal Jette. Hvorvidt deres Magt var guddommelig, har vi ogsaa efterseet; og det kan ikke undre os, at den, der betragter Gudelæren som baade dens enkelte Myther og dens hele System bestod og forstodes i de sildige Tider, da den blev redigeret i Edda, vil fælde den samme Dom over den, som Göthe fælder. „Det er den eneste Mythologie, der fuldkommen driver Spøg med sig selv; der imod et underligt Dynastie af Guder stiller eventyrlige Jetter, Troldmænd og Uhyrer, som kun er beskjæftigede med, at vildlede de høieste Væsener under deres Regjering, at have dem til Bedste og efter Alt dette at true dem med en skjændselsfuld, uundgaaelig Undergang" [109]).

Og dette Liv havde Guderne endog udlevet: deres Bedrifter var udførte i fjerne Tider; nu maatte de for Alderdomssvaghed holde sig mere inde i Templerne, og der aflagde deres Dyrkere dem Besøg, naar de vilde vise dem den Høflighed, de skyldte deres gamle Guder; der bragte de dem Lovsange og Bønner, om ikke fra Hjertet, saa dog fra Munden, og Offre, som vel ikke

---

[108]) Grimn. I, p. 48. Gylfeg. p. 42.

[109]) Göthe Aus m. Leb. III.

Guderne selv, men dog deres Præster kunde fortære. Under alt dette rykkede Gudemørket nærmere, og Eddas Huusraad, at klippe Ligenes Negle forat forsinke Arbeidet paa Naglfare[110]), var ikke radicalt.

Imidlertid blev Fortidens Sagn besungne, og deriblandt, hvad man næsten kan kalde vore Mythebøgers Hovedindhold, Mythologiens lærde Stof. Skjaldene opregnede Guders og Dvergers og Valkyriers og mythiske Floders og Hestes talrige Navne, ordnede de mythiske Boliger, leverede Sprogprøver fra de 9 forskjellige Verdner, og saa videre: Alt paa Vers. Folket fortalte i Morskabstimer, lattermildt, men vistnok uden Skepsis, de gamle humoristiske Eventyr om sine Guders Skjæbne og Bedrifter, og det er endnu tydeligt at kjende paa den yngre Eddas Myther, at de er brugte til Munterhed i Borgestuen. —

Den gamle Religion med sin Cultus og sin Lære satte altsaa endnu Nordboerne noksom i Beskjæftigelse. Men hvor alvorlig og hvor styrkende Troen paa de lige indtil Dødelighed menneskelige Aser i det Hele taget har været i disse Tider, er ikke vanskeligt at forstaae. Fortvivlelsen prøvede forgjæves, at nedmane sig de gamle Hjælpere ved at slagte Mennesker, ja Sønner og Døttre, til Offer for Valhals Guder[111]): Guderne kunde ikke troe paa sig selv, og paa Jorden maatte der komme mange Overløbere fra Asatroen baade til Trolddom og til Atheisme; medens ikke destomindre det oldnordiske Liv, der havde udviklet sig jevnsides med Asalæren, endnu levede fort, og Man altsaa endnu i Midgaard, ligesom i Valhal, holdt sig vaagen ved et godt

---

[110]) Gylfeg. p. 71. Jfr. om Læderet til Vidars Skoe p. 73.

[111]) Geijer svenska Folkets Historia I, p. 122—123.

Bord og en blodig Kamp[112]): kun at Blodtørsten altid bliver hæftigere, jo oftere den slukkes.

Til Trolddom brugtes fornemmelig de mægtige Runer. Ved Videnskaben om Runerne, som synes at have udmærket de Fornemmere[113]), lærte Man at hjælpe sig i alle Livets Forhold: at sløve sin Fjendes Sværd, naar Man ikke turde møde det med sit i Tillid til Tyr og Thor, at dæmpe Ild, at smule Søe, at helbrede Sygdomme, at vinde Elskov, at opmane Dødninger, at see i Fremtiden[114]), Alt uden Gudernes frivillige Bistand. Thi vel kan Man oprindelig have udledet selve Runernes Virksomhed fra Guderne[115]), men Gudernes Samtykke nævnes ikke som Betingelsen for det enkelte Hexeries lykkelige Udfald, og Odin selv var mægtig ved sine Runer[116]). Runer og Besværgelser og al anden Trolddom blev Verdens øverste Kræfter: Man troede, at endog Guderne kunde beseires ved Koglerie[117]), indtil Man endelig udledede hele deres egen overmenneskelige Kraft fra deres Dygtighed i Trolddom[118]). — Forresten følger det af det Foregaaende, at hvad der her anføres mellem disse Tidernes Tegn, om de krigerske Sæders Overdrivelser, Troens haandfaste Sandselighed, Tilbedelsen uden Opbyggelse, Apostasiet til Overtroe og Vantroe, — ihvorvel Ragnaroksmythen med hvad dertil hørte maa have gjort Epoche i alt dette — dog ikke skal indskrænkes

---

[112]) Tacit. Germ. c. 15: Quotiens bella non ineunt —, per otium transigunt, dediti somno ciboque.

[113]) Rigsm. III, p. 184; 188—189.

[114]) Runesangen i Havamaal; Rigsm. III, p. 188—189; Sigurdrifas Sang.

[115]) Jfr. 1ste Brynh.-Qv. II, p. 199 og Havam. III, p. 132—133.

[116]) Hav. III, p. 131—132.

[117]) Som Thor paa Reisen til Jotunheim.

[118]) Baade Snorro og Saxo forklare sig det saaledes.

til Hedenskabets seneste Tider. Idet vi f. Ex. just paa dette Sted omtale Nordens Overtroe, vil vi dermed ingenlunde nægte den, at have existeret før Asatroen var sin Undergang saa nær, som i denne Periode. Men nu kan den dog først ret have faaet Betydning, saasandt Man nu langt mindre, end forhen, turde sætte Lid til Guderne, og altsaa trængte til en Støtte udenfor dem; og omvendt: saasnart Man kunde lære ufeilbarlige Bimidler til at erhverve sig Livets Goder, Viisdom og Seir og Elskov og Sikkerhed i alle Farer, da lærte Man derved tillige at fatte Mistanke til sine Guders Uundværlighed. Til udvortes Bestyrkelse for denne Chronologie kan det maaskee tjene, at der i een af vore Tryllesange [119]) allerede er Hentydning til Christendommen som et samtidigt, men fiendtligt og spøgelseagtigt Hexerie: Groa giver sin Søn Trolddomshjælp mod den og al anden Fare, som Skjæbnen kan sende ham imøde paa den lange Reise gjennem Livet; hun taler ikke om Asernes Bistand og ikke om Asernes Tilskikkelser.

Paa den anden Side fremkaldte Følelsen af den oldnordiske Religions Utilstrækkelighed de eensomme Atheister, dem om hvem Sagaerne fortælle, at de kun troede paa deres egen Kraft, der trodsede paa deres Jeg i det, som stod i deres Magt, overlode til Skjæbnen, hvad der ikke stod i deres Magt [120]), og havde opgivet Haabet om en glædelig Tilværelse bag Dødsbaalet [121]). Saaledes Gauka-Thorir, der svarede Kong Olaf i sit og hele sin Bandes Navn, „at de hverken var Christne eller Hedninger, men troede paa sig selv og deres egen Styrke og Krigslykke" [122]),

[119]) Grogald. II, p. 551. Det er neppe, som Finn Magnusen mener, nogen Frier-Reise, der tales om.

[120]) Harbardsl. I, p. 95.

[121]) Havamaal III, p. 99—100; jfr. Sig. Fofn. Qv. 2 B. II, p. 172.

[122]) Snorro Olaf Hell. 212te Cap.

og Arnliot Gellina, der svarede den samme Konge paa Spørgsmaal, om han var Christen, „at han hidtildags havde befundet sig meget vel ved at troe paa sin egen Magt og Styrke, men at han nu gjerne kunde troe paa Kong Olaf; forresten havde han jo nok hørt tale om denne Christus" [123]). — Vantroen forlod ikke blot de endelige Guder, men drog dem for den nordiske Sædelæres Domstol og spottede dem. En Nordens Lucian har skildret os, hvorledes det saae ud i hans frivole Troesbrødres Sjæle, ved at digte Smædesangen over Guderne ved Ægirs Gjæstebud, efterat de først selv have roest sig af deres Bedrifter [124]): en Sang, hvor Loke er den Gud, af hvem Digteren er begeistret i Følelsen af sit aandelige Frændskab med ham, der var skamløs nok til at besudle Aserne, endskjøndt de, som Eldir sagde, vilde „aftørre Skarnet paa ham selv"; [125]) der med et ironisk Smiil stillede sig over eller dog udenfor det Hele, og havde Hjertelag til at triumphere over Baldurs Tab [126]) og over den blodige Død, som længtes efter dem Alle [127]). —

Her see vi da Loke drage op imod Asgaard med Helas Hærskarer — uovervindelige naar det gjælder om, at stride for Dødens Sag —, og hans Forbundsvenner er Bjergtroldene og Ulven og Ormen, og Aserne fare op af Søvne som Rolf og hans Mænd, da Skulda drog Sværdet i Leiregaard. De rave i Ragnaroks Mulm: Ven og Fjende følges i Døden som Brødre. Da er den truende Spaadom fuldbyrdet: da skal Forjættelsen op-

[123]) s. 227de Cap. At der har været Mange som disse, see vi af Sigurd Jarls Ord i Hakon Godes Saga, 18de Cap.

[124]) Ægersg. I, p. 151.

[125]) s. p. 152.

[126]) s. p. 162.

[127]) Ægersg. p. 179.

fyldes om den Stærke fra oven, der vil stifte Verden et nyt Rige. Fimbultyr oplader sit Gimle og den nordiske Krafts og Kjærligheds Guddomme lære forklarede at tjene den eneste Gud.

Inden vi forlade Nordens Guder og Dæmoner, som vi nu har fulgt fra deres daadrige Ungdom indtil deres Jordefærd, vil vi endnu betragte, hvorledes de gaae igjen i vor Almues Overtroe. —

En Betragtning af Almuen og dens endnu levende Sagn er altid Mythologen vigtig til at anskueliggjøre ham hiin Oldtidens Tankegang, der ligeledes opfattede Verdens Kræfter i den menneskelige Personligheds Form og forklarede sig Verdens Forhold og Tildragelser som disse Personers Handlinger; han seer ogsaa, hvorledes Sagnene om de Overjordiskes Aabenbarelser fremkaldtes eller uddannedes ved paafaldende Former i Historien eller Naturen[128]), hvorledes de opholdtes i Folket ved at knytte sig til et bestemt Locale, en Høi, en Hule, et Krat, hvor de enten

[128]) Saaledes dannede der sig endnu for et Par Aar siden et Slags Mythe om Prinds Christians Besøg paa Fuur, en lille Øe i Liimfjorden, der er mærkelig ved sin Kjærlighed til de gamle Sagn, som allerede Pontoppidan omtaler, og ved sin colossale Bruunsteen. „Bjergpudslingerne," der i vore Dage skal være udvandrede fra deres gamle Tilholdssted bag Fuursteens Hul, „kom tilbage ved den Høitidelighed, forat udpynte Stenen." — Naar Man tænker sig, hvorledes de stakkels Øeboere selv har stadset op ved den uhørte Begivenhed for Øen, at faae en kongelig Gjæst, og hvor høilig det maa have forundret dem, at Man vilde see saa opmærksomt paa den grimme Rødsteen, da forstaaer Man Sagnet.

ere fødte eller senere henflyttede, og da lempede efter de nye Omgivelser[129]).

Men seer Man hen til de handlende Figurer og Handlingernes Characteer i den oldnordiske Mythologie og det Samme i den Cyclus af vore Folkesagn, der ikke slutter sig til Middelalderens catholske Mythologie, da er der en gjennemgribende Forskjel, som hidtil ikke er udhævet tilstrækkeligt. Hist er Hovedfigurerne mægtige, trøsterige Guder; her er de enten farlige Væsner — derfor elske de Thusmørke og Maaneskin, og Aftenen er deres Morgen —, men altid magtesløse mod den troende Christen; eller idetmindste er de ubetydelige — derfor en myldrende Sværm — halvcomiske og mindre menneskekjærlige end egenkjærlige.

En større Personlighed, som de Tydskes Rübezahl eller som „Jøden Upsal" — udentvivl Odin, som hos os er blevet en Jette, ligesom Thor i Norge er blevet en Thusse — Klintekonge paa Møen, der boer i Dronningstolen og har sine usynlige Haver i Abildgaardsfald, der samler sine Krigshære, naar Landet har Ufred, der i Stormveir farer over Havet med sine sorte Heste, som han fodrer med de overtroiske Bønders Offer af deres Havrehøst, en saadan Personlighed hører nu til Sjeldenhederne; en Bjergmand, som han i Bovbjerg eller i Dagbjergdaas, og en Ellekonge har kun selvstændig Betydning som sine Undergivnes Repræsentant. De Væsener derimod, som meest omtales, characterisere sig ved det Generiske, ikke ved det Individuelle.

---

129) Det udbredte Sagn om ham, der reed fra Bjergpigen med hendes Giftbæger, er f. Ex. localiseret til Dagbjerg ved den Tilsætning, at Pigen forfulgte ham til han kom over rindende Vand „ved Hagbroe", hvor hun just var kommet ham saa nær, at hun „greb Hagen paa Hestens høire Bagskoe;" „og derefter skal Hag-Broe have sit Navn."

Man kunde dele dem i Han- og Hun-Kjøn, af hvilke Hankjønnet da blev det stygge og det skikkelige Kjøn. Deres Virksomhed har ikke nogen guddommelig Characteer. Bjergpudslingerne gjøre Menneskene som oftest hverken Ondt eller Godt, naar Man lader dem i Roe; de holde sig mange tilsammen i deres Høi, smedde Kostbarheder, altid til eget Brug, og af og til lade de sig høre og see, især om Natten, naar de holde Dands inde i Høien; at gjæste dem er en vovelig Sag; thi Man har hørt om Folk, som deres Qvinder bød Gift at drikke, og det blotte Syn af dem kan frembringe Stumhed og Vanvid. Nisserne, de smaae Huusguder, der leve eenligt hver i sin Gaard, gjøre Gavn for den Aftengrød, Man offrer dem, ved deres Reenlighed, Orden og Huuslighed, eller er drilske og skadefroe, Alt i det Smaa. Farligere end disse mandlige smaae Vantrevninger ere Havets og Ellekrattets Skjønheder: Havfruerne — forresten meest omtalte i gamle Sange — de deilige Qvinder med bølgende Barm og drivende Lokker, men med den skællede Hale under Bølgerne, der spaae om Ulykker og vinke Elskeren til den vaade Grav i deres Arme; og Ellepigerne med deres hule Skjønhed [130]), der dandse Ringdands i Aftenduggen og forlokke de uskyldige Vandrere, forat berøve dem Mælet eller Forstanden — ligesom Dvergfolket, der i det Hele ofte forblander sig med Elverfolket.

Alle disse Væsners Forhold til Christendommen udtaler sig tydeligst ved den almindelige Troe, at de er evig fordømte. Kirkeklokkens Lyd er Troldene ligesaa ufordragelig som Trommens, der minder dem om den gamle Tordengud; saaledes ogsaa Korsets Tegn; og Guds Huus flye de, eller de søge at lægge det øde. Det er kun Faa af dem, der sukke efter Frelsen, som den

---

[130]) Altid er Ellepigen, naar hun vender sig, „bagtil huul som et Deigtrug".

Nøkke, der en Aftenstund sad paa en Steen, og da to Smaadrenge sagde til ham: „hvad vil Du sidde her og spille, Nøk! Du bliver dog aldrig salig," saa gav Nøkken sig til at græde bitterlig [131]). —

Naar vi sammenligne Almuens Overtroe i de forskjellige Lande, finde vi en paafaldende Lighed i Folkevæsnernes Virkekreds som Nisser og Bjergfolk og Ellefolk, i deres Coustume og enkelte Træk af deres Eiendommeligheder, hos Skandinaviens, Storbrittaniens og Tydsklands Almuer. Saasandt det nu er øiensynligt, at Roden til denne Overtroe ikke ligger i Christendommen, vises vi længere tilbage, til en Tid, da de gothiske Stammer havde en anden Religion tilfælleds. Og her kommer den nordiske Mythologie os imøde med sine Havmænd og Rans Døttre, sine Jetter og Dverge og Alfer; at den ogsaa har havt Nisser, er rimeligt, da Overeensstemmelsen netop ved dem er meest frappant, og Mythebøgernes Taushed kan allermindst afgive noget Modbeviis om disse stakkels Skytsguder, der holde sig beskedent inden Gaarde.

Men hvorfor er Mindet om Nordens høie Guder saa mærkelig udslettet? hvorfor har alle de venlige Alfer forvandlet sig til Mørkets Alfer? hvorfor skulde vor Almue kun arve de smaaligste Dæmoner fra sine Fædre? — Fordi Man, siden Christendommen blev præket, fik den eneste Gud at takke for alt det Gode og alt det Store i Livet, og fordi Levningerne af den gamle Troe

---

[131]) Svenska Folkvisor ved Geijer og Afzelius III, 127. Jfr. Thiele Danske Folkes. IV, p. 14 om Troldene, der spørge Præsten om de kan blive salige. Der er ogsaa et Sagn om Havfruen, at hun ved Kjærlighed kan blive som en jordisk Qvinde (Jfr. Helgeqv. Haddinga-Skata II, p. 41.)

maatte staae i Modsætning til den nye som en uchristelig Overtroe, og fordi Almuen, der nu var ene om at gjemme disse Levninger, selv er nedtrykt og stækket ved Modsætningen til det høiere Dannelsestrin.

Christendommens Lærere var den gamle Religions Dødsfjender: Afgudernes Billedstøtter kunde de sønderhugge, omstyrte deres Templer og strøe Salt paa Ruinerne; men Ellefolket, Dvergene, Nisserne, der havde Tilhold i ethvert Krat, enhver Aae, enhver Tue, ethvert Huus, vipsede dem altid af Hænderne, og der var her Intet andet for dem at gjøre, end i Kirkens Navn at forskrive dem samtlige til Djævelen, som om de var forskrevne fra ham, og alliere dem med hans Hexe og Smaadjævle. — De stuelærde islandske Skjalde udstoppede sig smukke Kunstfloskler fra Mythologien, for med dem at oplive deres Digterverden; for Krønikeskriverne blev Valhals Guder brugbare som en Horde af Usurpatorer fra fjerne Lande — hos Snorro f. Ex. fra Kosakkernes Land —, og Man søgte at finde historisk Rede i deres Dynastier; det ulærde Folk glemte Afgudstemplerne over Kirkerne, men det erindrede igjennem Aarhundreder Mythologiens underordnede Figurer. De af disse, der havde været misanthropiske Aander, vedblev at være det; de, der ikke havde været det før, maatte nu for største Delen ogsaa antage den spøgelseagtige, antichristelige Characteer, ligesom Νεράϊδες i den nygræske Almuetroe. Men for en Deel antog eller beholdt de dog derhos en vis godmodig Keitethed, som Man sporer hos selve Fanden i vore Folkesagn. Og nu og da bryder endog en dybere Følelse sig Luft i dem. —

I dette Aarhundrede har Thiele kunnet samle os talrige danske Troldsagn af Folkemunde: kun Skade, at han saatit har omskrevet dem i Middelalderens lapidare Krønikestiil. Men nu synes ogsaa den Dag at nærme sig, da alle levende Rester af

Nordens Mythologie, eller rettere sagt alle dens Gjengangere, er nedmanede ved Oplysningens Besværgelser, og allevegne forsages den gamle Overtroe meer og meer, sædvanligviis under den neutraliserende Form, at hine over- og under-jordiske Væsener, som gamle Folk vil have seet i deres Barndom, nu er flyttede bort til andre Steder i Nabolauget.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

THESES,

DISSERTATIONI DANICÆ DE MYTHOLOGIA BOREALI

ANNEXÆ,

QUAS

AD JURA MAGISTRI ARTIUM

IN UNIVERSITATE HAFNIENSI RITE OBTINENDA

die 5to April. h. 9na l. s.

PUBLICO COLLOQUIO DEFENDERE STUDEBIT

Martinus Johannes Hammerich,

theol. cand.

RESPONDENTE

Carolo Emilio Fenger,

chir. cand.

MDCCCXXXVI.

THESES.

1. Mythus de Ragnarok sive deorum interitu, regnum summi entis præparaturo, ortus est inter ipsos Boreales.

2. Fuit periodus, quum qui fidem in Asis reponebant, mytho de Ragnarok carerent.

3. Ad mystas esotericos falso refertur mythus de Ragnarok. —

4. Resurrecturi credebantur Asæ, quotquot in ultima pugna occidissent.

5. Summum illud ens, quod post Ragnarok esset appariturum, et ab Omnipatre et a Surto distinguendum est. —

6. Neque numinum mythicorum origo principaliter repetenda est ex personificatione, neque mythorum ex allegoria.

7. Cyclus mythorum cosmogonicorum ac theogonicorum fictus est periodo mythica exeunte.

8. Mytho de morte deorum creando finem sibi positum consecuta est vis mythorum efficiens.

9. Non est, cur statuamus, vaticinium Valæ decantatum esse æstivo tempore solstitiali, quo Balderi festum celebraretur.

---

10. Licet, in exponendis rebus scientificis poëticum dicendi genus adhibere.

11. Mythologia borealis bene satisfacit conditionibus, quas materiæ suæ proponit ars plastica pictoriaque.

12. In nominibus dierum hebdomadis nullum inest argumentum pro communi origine mythologiarum.

13. Alius Odinus, alius Buddhas.

14. Necesse esse, Indis defuerint historicæ litteræ, ex indole rerum Indicarum concludi nequit.

15. Doctrina illa, a qua incipit codicis Manuici liber XIImus (sl. 3-10), secundum universam Manuis doctrinam de eadem re speciosior quam verior judicanda est.

16. Qui animus ib. slokæ 14tæ commate priore mahân appellatur, est bhûtâtmâ.

Trykt hos J. D. Qvist.

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Hammerich, Martin,

Om Ragnaroksmythen og dens Betydning i den oldnordiske Religion

Kjøbenhavn 1836

H.g.hum. 103 o
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10435171-5